

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี ผู้วิจัยได้ทำการประมวลแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

- ๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับศีล ๕
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับโครงการหมู่บ้านศีล ๕
- ๒.๕ ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ในการวิจัย
- ๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้ประมวลมาจากแนวคิดของนักวิชาการ โดยจะนำเสนอในประเด็นที่เกี่ยวกับความหมาย แนวคิด และทฤษฎี ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๒.๑.๑ ความหมายของการมีส่วนร่วม

จากการทบทวนความหมายเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม จากนักวิชาการทั้งของไทยและของต่างประเทศ พบว่านักวิชาการเหล่านั้นได้ให้ความหมายไว้หลากหลาย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง การสร้างโอกาสให้สมาชิกทุกคนเข้ามามีส่วนช่วยเหลือ และเข้ามามีอิทธิพลต่อกระบวนการดำเนินกิจกรรม รวมทั้งมีส่วนร่วมได้รับประโยชน์จากผลอย่างเท่าเทียมกัน^๑ ซึ่งโดยความเป็นจริงการมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคลที่ดี กลุ่มคนหรือองค์กรได้อาสาเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจการดำเนินโครงการ การแบ่งปันผลประโยชน์ และการประเมินผลโครงการพัฒนาด้วยความสมัครใจโดยปราศจากข้อกำหนดที่มาจากบุคคลภายนอกและเป็นไปเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิก รวมทั้งมีอำนาจอิสระในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่

^๑United Nations, **Popular Participation as a Strategy for Promoting Community level action**, (New York : United Nations, 1981), p. 5.

เกิดจากการพัฒนาให้กับสมาชิกด้วยความพึงพอใจ^๒ และผู้เข้ามามีความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการด้วย ทั้งสองความหมายได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในฐานะ การทำงานร่วมกันด้วยความสมัครใจ และมีอำนาจแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจ การรับผลประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า การมีส่วนได้ส่วนเสียในกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น เช่น การมีส่วนร่วมในการบำเพ็ญกุศล การมีส่วนร่วมในการทุจริต การมีส่วนร่วมในการลงทุนบริษัท^๓ จากความหมายข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า มีส่วนช่วยสนับสนุนกับความหมายที่ว่า การที่ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดที่ไม่เคยได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ หรือเข้าร่วมการตัดสินใจหรือเคยมาเข้าร่วมด้วยเล็กน้อย ได้เข้าร่วมด้วยมากขึ้นเป็นไปอย่างมี อิสระภาพ เสมอภาค มิใช่มีส่วนร่วมอย่างผิวเผินแต่เข้าร่วมด้วยอย่างแท้จริงยิ่งขึ้น และการเข้าร่วมนั้นต้องเริ่มตั้งแต่ขั้นแรก จนถึงขั้นสุดท้ายของโครงการ^๔

คำว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง ความเกี่ยวข้องในด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลที่มีต่อกิจกรรมของกลุ่ม กิจกรรมของมนุษย์ส่วนใหญ่ อาศัยการมีส่วนร่วมเป็นตัวกระตุ้นให้ทำงานสำเร็จได้ตามเป้าหมาย การมีส่วนร่วมในการบริหารงานเป็นทั้งเครื่องมือและกระบวนการในกิจการต่างๆ ให้ประสบความสำเร็จและบรรลุเป้าหมาย การให้บุคคลมีส่วนร่วมในองค์กรนั้น บุคคลจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้อง (Involvement) ในการดำเนินกิจกรรมหรือปฏิบัติการกิจต่างๆ ขององค์การ การที่บุคคลมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในกิจกรรมต่างๆ ย่อมทำให้บุคคลมีความผูกพันต่อกิจกรรมนั้นและมีความผูกพันต่อองค์การในที่สุด จึงทำให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมทำให้การมีความเกี่ยวข้องและการเกี่ยวข้องก่อให้เกิดความผูกพัน^๕ ซึ่งโดยความเป็นจริงการเกี่ยวข้องทางจิตใจและอารมณ์ ของบุคคลในหนึ่งสถานการณ์กลุ่ม (Group Situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย^๖ ทั้งสองความหมายได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในฐานะกระบวนการต้องมีการกระตุ้นทางด้านจิตใจ จากความหมายดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า มีความแตกต่างกับความหมายที่ว่าสถานการณ์ที่คนส่วนหนึ่งมารวมตัวกันด้วยความสมัครใจ

^๒ เสาวนิตย์ ชัยมุสิก, การบริหารโรงเรียนเป็นฐานเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บุคพอยท์, ๒๕๔๒), หน้า ๔๑.

^๓ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๖, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุคส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖), หน้า ๑,๑๔๒.

^๔ นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, การมีส่วนร่วมหลักการพื้นฐานและเทคนิค, (กรุงเทพมหานคร : ๕๔๘ ปรีณท์, ๒๕๔๖), หน้า ๔.

^๕ สมศักดิ์ คงเที่ยง, หลักการบริหารการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓), หน้า ๒๔๘.

^๖ Keith, D., Human Behavior at Work Human Relations and Organizational Behavior, (New York : McGraw-Hill Book, 1972), p. 136.

ด้วยการมีสำนึกร่วมกัน มีอัตลักษณ์อย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน เพื่อแสดงความคิดเห็นและความห่วงใย ความสนใจและการกระทำต่างๆ เพื่อสนับสนุน กตัตัน เรียกร้องและตรวจสอบภาครัฐและภาคธุรกิจให้ทำงานด้วยความโปร่งใสและมีประสิทธิภาพ เพื่อการอยู่ดีกินดีและการพัฒนาที่ยั่งยืน^๗

สรุปได้ว่า ความหมายของการมีส่วนร่วม คือ การเข้าไปมีส่วนร่วมทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งอาจเป็นการเข้าร่วมแบบทางตรง หรือทางอ้อมก็ได้ และยังเป็นวิธีการที่ผู้นำสามารถนำมาปรับใช้ในการจูงใจและสร้างขวัญกำลังใจให้แก่บุคลากร เป็นกลยุทธ์ที่จะช่วยให้มีแรงจูงใจในการทำงานมากขึ้น การเข้าไปมีส่วนร่วมยังทำให้บุคลากรเกิดทัศนคติต่อการบริหารงานขององค์กรดีขึ้น ส่งผลให้บุคคลเกิดความพอใจในการทำงาน เกิดความผูกพันต่อหน่วยงานและภารกิจที่ตนเองมีส่วนร่วม มีแรงใจที่จะมุ่งสู่ความสำเร็จในชีวิตการทำงานลักษณะของการมีส่วนร่วม

จากความหมายการมีส่วนร่วม ที่นักวิชาการต่างๆ ได้แสดงทัศนะเอาไว้ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ประมวลแนวคิดหลัก เพื่อประกอบการศึกษาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี โดยมีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ตามตารางที่ ๒.๑ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๒.๑ แสดงการสังเคราะห์แนวคิดหลักเกี่ยวกับความหมายการมีส่วนร่วม

นักวิชาการ/นักวิจัย	แนวคิดหลัก
United Nations, (1981, p. 5)	๑. การสร้างโอกาสให้สมาชิกทุกคนเข้ามา ๒. มีอิทธิพลต่อกระบวนการดำเนินกิจกรรม ๓. ได้รับประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน
เสาวนิตย์ ชัยมุสิก, (๒๕๔๒, หน้า ๔๑)	๑. การตัดสินใจการดำเนินโครงการ ๒. การแบ่งปันผลประโยชน์ ๓. การประเมินผลโครงการพัฒนา ๔. เพื่อตอบสนองต่อความต้องการ ๕. มีความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการ
ราชบัณฑิตยสถาน, (๒๕๔๖, หน้า ๑,๑๔๒)	การมีส่วนร่วมได้ส่วนเสียในกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น

^๗ชาติชาย ณ เชียงใหม่, การมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๔๔), หน้า ๑๔.

ตารางที่ ๒.๑(ต่อ)

นักวิชาการ/นักวิจัย	แนวคิดหลัก
นรินทร์ชัย พัฒนพงศา, (๒๕๔๖, หน้า ๔)	๑. เข้าร่วมด้วยมากขึ้นอย่างมี อิสรภาพ เสมอภาค ๒. เข้าร่วมตั้งแต่ขั้นแรกของโครงการ
สมศักดิ์ คงเที่ยง, (๒๕๔๓, หน้า ๒๙๘)	๑. ความเกี่ยวข้องในด้านจิตใจและอารมณ์ ๒. เป็นตัวกระตุ้นให้ทำงานสำเร็จ ๓. เป็นทั้งเครื่องมือและกระบวนการ ๔. มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินกิจกรรม ๕. มีความผูกพัน
Keith, D., (1972, p. 136)	๑. การเกี่ยวข้องทางจิตใจและอารมณ์ ๒. สถานการณ์กลุ่ม ๓. เป็นเหตุเร้าใจให้กระทำ ๔. เกิดความรู้สึกรับผิดชอบ
ชาติชาย ณ เชียงใหม่, (๒๕๔๔, หน้า ๑๔)	๑. มารวมตัวกันด้วยความสมัครใจ ๒. การมีสำนึกร่วมกัน ๓. มีอัตลักษณ์อย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกัน ๔. เพื่อแสดงความคิดเห็นและความห่วงใย ๕. เพื่อร่วมสนับสนุน ๖. เพื่อการอยู่ดีกินดีและการพัฒนาที่ยั่งยืน

๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

จากการทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม จากนักวิชาการทั้งของไทยและของต่างประเทศ พบว่านักวิชาการเหล่านั้นได้ให้แนวคิดไว้หลากหลาย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การมีส่วนร่วมของบุคคลจะก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง และการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องจะส่งผลให้เกิดความผูกพันต่อหน่วยงาน และภารกิจที่ตนเองมีส่วนร่วมการมีส่วนร่วมโดยทั่วไปในขั้นตอนการตัดสินใจไม่ได้หมายความว่า จะเป็นการตัดสินใจได้เพียงอย่างเดียว ยังใช้การตัดสินใจควบคู่ไปกับขั้นตอนการปฏิบัติการ การตัดสินใจยังเกี่ยวข้องกับผู้เข้าร่วมในเรื่องของผลประโยชน์และการประเมินผล ในกิจกรรมการพัฒนาด้วย การตัดสินใจนั้นเกี่ยวข้องเกือบโดยตรงกับการปฏิบัติ และเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์และการประเมินผลด้วย โดยที่ผลประโยชน์นั้นเป็นผลมาจากขั้นตอนการตัดสินใจแล้วทั้งสิ้น

นอกจากนี้ก็จะมีผลสะท้อนกลับจากการประเมินผล และการปฏิบัติการกลับไปสู่การตัดสินใจอีกด้วย มีขั้นตอนดังนี้

๑. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการตัดสินใจ
๒. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงาน
๓. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการได้รับผลประโยชน์
๔. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการประเมินผล^๘

ซึ่งโดยความเป็นจริง การบริหารแบบมีส่วนร่วมคือ กระบวนการของการให้ผู้อยู่ได้บังคับบัญชามีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ เน้นถึงการมีส่วนร่วมช่วยในการทำงานประสานความเข้าใจกันและกันอย่างเข้มแข็งโดยใช้ความเชี่ยวชาญ อย่างสร้างสรรค์ในการแก้ปัญหาของการบริหารจัดการ อยู่บนพื้นฐานของแนวคิดของการแบ่งอำนาจหน้าที่ ถือว่าผู้บริการแบ่งอำนาจหน้าที่การบริหารจัดการให้กับผู้ที่อยู่ได้บังคับบัญชาและอยู่ที่การตัดสินใจขององค์กร ไม่ใช่เพียงแค่สัมผัสปัญหาหรือแสดงความห่วงใยเพียงอย่างเดียว การทำงานที่มุ่งไปที่เป้าหมายของการทำงานในองค์กรให้องค์กรหนึ่ง^๙ ทั้งสองความหมายได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในฐานะการเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจและอื่นๆ ร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าความร่วมมือเป็นกิจกรรมที่มีลักษณะสำคัญของกระบวนการทางการเมืองและกระบวนการในการจัดการต่อปัญหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบริหารงานของสังคมยุคใหม่ ที่เน้นปัจจัยในด้านการมีส่วนร่วมเป็นสำคัญ^{๑๐} จากแนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า มีความแตกต่างกับแนวคิดที่ว่าที่ว่า หลักการมีส่วนร่วมประกอบด้วยความสัมพันธ์ของโครงการรวมถึงการประหยังบประมาณ ความพึงพอใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผู้ได้รับผลกระทบ จำนวนผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็น หรือจำนวนข้อเสนอแนะหรือข้อคิดเห็นของประชาชนในการดำเนินงานเรื่องราวต่างๆ รวมถึงคุณภาพของการเข้ามามีส่วนร่วม^{๑๑} ซึ่งกลุ่มนี้มีมุมมองต่อการมีส่วนร่วมในฐานะที่เป็น กระบวนการในการดำเนินกิจกรรมที่เน้นการร่วมกันทำงานอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมการวางแผน และผลประโยชน์ที่จะได้รับ

^๘Cohen, John M. and Uphoff, Norman T., **Concepts and Measures for Project Design**, (Center for International Studies : Cornell University, 1977), p. 219.

^๙สมยศ นาวิการ, **การบริหารโดยวัตถุประสงค์**, (กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ, ๒๕๔๖), หน้า ๑-๒.

^{๑๐}Easton David, **The Political System : An Inquiry in the State of Political Science**, (New York : Knopf, 1971), p. 202.

^{๑๑}สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, **รายงานประจำปี ๒๕๔๑-๒๕๔๓**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, ๒๕๔๓), หน้า ๒.

สรุปได้ว่า การเข้าไปมีส่วนร่วมทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งอาจเป็นการเข้าร่วมแบบทางตรงหรือทางอ้อมก็ได้และยังเป็นวิธีการที่ผู้นำสามารถนำมาปรับใช้ในการจูงใจและสร้างขวัญกำลังใจให้แก่บุคลากรเป็นกลยุทธ์ที่จะช่วยให้มีแรงจูงใจในการทำงานมากขึ้น การเข้าไปมีส่วนร่วมยังทำให้บุคลากรเกิดทัศนคติต่อการบริหารงานขององค์กรดีขึ้น ส่งผลให้บุคคลเกิดความพอใจในการทำงานเกิดความผูกพันต่อหน่วยงานและ ภารกิจที่ตนเองมีส่วนร่วม มีแรงใจที่จะมุ่งสู่ความสำเร็จในชีวิตการทำงาน

จากแนวคิดการมีส่วนร่วม ที่นักวิชาการต่างๆ ได้แสดงทัศนะเอาไว้ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ประมวลแนวคิดหลัก เพื่อประกอบการศึกษาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี โดยมีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ตามตารางที่ ๒.๒ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๒.๒ แสดงการสังเคราะห์แนวคิดหลักเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

นักวิชาการ/นักวิจัย	แนวคิดหลัก
Cohen, John M. and Uphoff, Norman T., (1977, p. 219)	๑. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ๒. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ๓. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ๔. การมีส่วนร่วมการประเมินผล
สมยศ นาวิการ, (๒๕๔๖, หน้า ๑-๒)	๑. เป็นกระบวนการ ๒. มีส่วนในการตัดสินใจ ๓. การมีส่วนร่วมช่วยในการทำงาน ๔. แบ่งอำนาจหน้าที่การบริหารจัดการ
Easton David, (1971, p. 202)	๑. เป็นกิจกรรมที่มีลักษณะสำคัญ ๒. กระบวนการจัดการต่อปัญหา ๓. การเสนอข้อเรียกร้อง
สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, (๒๕๔๓, หน้า ๒)	๑. การประหยังบประมาณ ๒. ความพึงพอใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ๓. จำนวนผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็น ๔. จำนวนข้อเสนอแนะ ๕. คุณภาพของการเข้ามามีส่วนร่วม

๒.๑.๓ ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

จากการทบทวนทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม จากนักวิชาการทั้งของไทยและต่างประเทศ พบว่านักวิชาการเหล่านั้นได้ให้ทฤษฎีไว้หลากหลาย รายละเอียดดังนี้

การมีส่วนร่วมคือ กระบวนการให้บุคคลเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานร่วมคิดร่วมตัดสินใจแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง เน้นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่างแท้จริงของบุคคล แก้ไขปัญหาร่วมกับการใช้ทรัพยากรที่เหมาะสมและสนับสนุน ติดตามการปฏิบัติงานขององค์กรทฤษฎีที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมมีนักวิชาการให้ทัศนะไว้หลากหลาย โดยนักวิชาการต่างประเทศให้ทัศนะว่าการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคลและการมีส่วนร่วมของกลุ่ม และปัจจัยที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมหรือไม่เข้ามามีส่วนร่วม ไว้ดังนี้

๑. บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้น สอดคล้องกับความเชื่อพื้นฐาน ทัศนคติ และค่านิยมของตน

๒. บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้น มีคุณค่า สอดคล้องกับผลประโยชน์ของตน

๓. บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้น มีเป้าหมายที่จะส่งเสริม และปกป้องรักษาผลประโยชน์ของตน

๔. บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ก็ต่อเมื่อตัวเองมีประสบการณ์ที่เป็นอดีตต่อกิจกรรมนั้นมาแล้ว

๕. บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ก็ต่อเมื่อกิจกรรมนั้นสอดคล้องกับสิ่งที่ตัวเองได้มาหรือหวังเอาไว้

๖. บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ย่อมขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของตนเองเป็นใหญ่

๗. การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ของบุคคลและกลุ่มบุคคล จะกระทบโดยปืบังคับหาได้ไม่

๘. การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดของบุคคลและกลุ่มบุคคล ย่อมขึ้นอยู่กับอุปนิสัยและจารีตประเพณี

๙. บุคคลและกลุ่มบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ย่อมขึ้นอยู่กับโอกาสที่เอื้ออำนวย

๑๐. การเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ของบุคคล และกลุ่มบุคคลย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถ

๑๑. บุคคลและกลุ่มบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ ก็ต่อเมื่อได้รับการสนับสนุนการกระตุ้น ยั่วยุและจูงใจให้เกิดขึ้น^{๑๒}

ซึ่งโดยความเป็นจริง กระบวนการมีส่วนร่วมมีรูปแบบหรือขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ ๑ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) กระบวนการของการตัดสินใจ นั้น ประการแรกสุดที่ต้องกระทำ คือ การกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นก็เลือกนโยบายและประชาชนที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจนี้เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ต้องดำเนินการไปเรื่อยๆ ตั้งแต่การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผน และการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

ขั้นที่ ๒ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงานโครงการนั้นได้มาจากคำถามว่าใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้างและจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารการงานและการประสานงานและการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

ขั้นที่ ๓ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์ นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้ว ยังจะต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วย ผลประโยชน์ของโครงการนี้รวมทั้งผลที่เป็นประโยชน์ทางบวกและผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ซึ่งจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลและสังคมด้วย

ขั้นที่ ๔ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) ในการประเมินผลสิ่งสำคัญจะต้องสังเกตคือ ความเห็น (Views) ความชอบ (Preferences) และความคาดหวัง (Expectation) ซึ่งที่มีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่างๆ ได้^{๑๓}

ทั้งสองทัศนะได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในฐานะการเข้าร่วมอย่างแข็งขันของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกขั้นตอนของโครงการหรือองค์กรตั้งแต่การตัดสินใจการดำเนินการรับผลประโยชน์ และการประเมินผลซึ่งช่วยสนับสนุนทฤษฎีที่ว่าความคาดหวังในการทำงานเรียกว่า VIE Theory ได้รับความนิยมนอย่างมากในการอธิบายกระบวนการจูงใจของมนุษย์ในการทำงาน

^{๑๒} Reeder, William W., **Some Aspects of the Information Social Participation of Farm Families in New York State**, (New York : Cornell University, 1974), p. 39.

^{๑๓} Cohen, John M. and Uphoff, Norman T., **Concepts and Measures for Project Design**, (Center for International Studies : Cornell University, 1981), p. 6.

V=Valance หมายถึงระดับความรุนแรงของความต้องการของบุคคลในเป้าหมายรางวัลคือคุณค่าหรือความสำคัญของรางวัลที่บุคคลให้กับรางวัลนั้น

I = Instrumentality หมายถึงความเป็นเครื่องมือของผลลัพธ์ (Outcomes) หรือรางวัลระดับที่ ๑ ที่จะนำไปสู่ผลลัพธ์ที่ ๒ คือเป็นการรับรู้ในความสัมพันธ์ของผลลัพธ์ที่ได้ (เชื่อมโยงรางวัลกับผลงาน)

E= Expectancy ได้แก่ ความคาดหวังถึงความเป็นไปได้ของการได้ซึ่งผลลัพธ์หรือรางวัลที่ต้องการเมื่อแสดงพฤติกรรมบางอย่าง (การเชื่อมโยงระหว่างผลงานกับความพยายาม)

ทฤษฎีความคาดหวัง เป็นทฤษฎีที่ให้คำอธิบายอย่างละเอียดเกี่ยวกับ การจูงใจ โดยกล่าวถึงประสิทธิภาพของความคาดหวังในความพยายามของแต่ละบุคคลว่าจะเป็นอย่างไบ้างและเกิดขึ้นด้วยองค์ประกอบใดเป็นตัวผลักดันสนับสนุน โดยทฤษฎีนี้มีส่วนสำคัญที่ชี้ให้บุคคลต่างๆ เห็นว่าความคาดหวังเป็นความรู้สึกของบุคคลถึงพฤติกรรม หรือตำแหน่งที่เหมาะสมของตนเอง หรือของผู้อื่น เป็นความคาดหวัง ที่แสดงออกมาในรูปความรู้สึกว่า ควรจะประพฤติปฏิบัติอย่างไรในสถานการณ์ต่างๆ หรือต่องานที่ตนรับผิดชอบอยู่ ทฤษฎีความคาดหวังนี้มีประโยชน์ในการอธิบาย พฤติกรรมของคนในการทำงาน ทั้งยังให้แนวคิดเกี่ยวกับความก้าวหน้าในอาชีพ^{๑๔}

จากทฤษฎีดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า มีความแตกต่างกับทฤษฎีที่ว่าทฤษฎีการมีส่วนร่วมแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ คือ

๑. ทฤษฎีความเป็นผู้แทน (Representative) ทฤษฎีนี้ เน้นความเป็นผู้แทนของผู้นำและถือว่า การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งหรือถอดถอนผู้นำเป็นเครื่องหมายของการที่จะให้หลักประกันกับการบริหารงานที่ดี อย่างไรก็ตามทฤษฎีนี้ เน้นเฉพาะการวางโครงสร้างสถาบัน เพื่อเป็นเครื่องมือในการให้ผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจขององค์กรอย่างแท้จริง ผู้ที่มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการตัดสินใจ ได้แก่บรรดาผู้นำต่างๆ ที่เสนอตัวเข้ามาสมัครรับเลือกตั้ง ส่วนผู้ตามนั้นเป็นเพียงไม้ประดับเท่านั้น

๒. ทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory democracy) ทฤษฎีนี้การมีส่วนร่วม มีวัตถุประสงค์ไม่เฉพาะแค่การเข้าไปพิจารณาเลือกตั้ง หรือถอดถอนผู้นำเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการวางนโยบาย ยิ่งกว่านั้น ทฤษฎีนี้ยังมองการมีส่วนร่วมเป็นการให้การศึกษา และพัฒนาการกระทำทางการเมืองและสังคมที่มีความรับผิดชอบนั้นคือการไม่ยอมให้มีส่วนร่วมที่นับว่าเป็นการคุกคามต่อเสรีภาพของผู้ตาม^{๑๕}

^{๑๔}Vroom V H., **Work and Motivation**, (New York : Wiley, 1964), pp. 91-94.

^{๑๕}ดิน ปรัชญพฤกษ์, **ภาวะผู้นำและการมีส่วนร่วมพฤติกรรม**, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๕๓), หน้า ๖๔๒-๖๔๓.

ซึ่งกลุ่มนี้มีมุมมองต่อการมีส่วนร่วมในฐานะการเข้ามีส่วนร่วมในการเลือกตั้งในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การเลือก การถอดถอน การวางนโยบาย

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมมักจะเกี่ยวข้องกับการพัฒนาและการทำงานร่วมกันคือ การให้โอกาสผู้เข้าร่วมเป็นฝ่ายการตัดสินใจ กำหนดปัญหาความต้องการของตนเองอย่างแท้จริง เป็นการเสริมพลังอำนาจให้แก่บุคคล กลุ่มชน และองค์กรให้สามารถเพิ่มระดับความสามารถในการจัดการทรัพยากร การตัดสินใจ และควบคุมดูแลกิจกรรมต่างๆ สามารถกำหนดการดำรงชีวิตได้ด้วยตนเอง ให้มีชีวิตมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นตามความจำเป็นอย่างมีประสิทธิภาพ

จากทฤษฎีการมีส่วนร่วม ที่นักวิชาการต่างๆ ได้แสดงทัศนะเอาไว้ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ประมวลแนวคิดหลัก เพื่อประกอบการศึกษาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี โดยมีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ตามตารางที่ ๒.๓ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๒.๓ แสดงการสังเคราะห์แนวคิดหลักเกี่ยวกับทฤษฎีการมีส่วนร่วม

นักวิชาการ/นักวิจัย	แนวคิดหลัก
Reeder, William W., (1974, p. 39)	๑. สอดคล้องกับความเชื่อ ทัศนคติ และค่านิยม ๒. สอดคล้องกับผลประโยชน์ ๓. ส่งเสริมและปกป้องรักษาผลประโยชน์ ๔. มีประสบการณ์ที่เป็นอคติต่อกิจกรรมนั้น ๕. สอดคล้องกับสิ่งที่ตัวเองได้มาหรือหวังไว้ ๖. กับความคิดเห็นของตนเองเป็นใหญ่ ๗. เข้าร่วมโดยสมัครใจ ๘. อุปนิสัยและจารีตประเพณี ๙. โอกาสที่เอื้ออำนวย ๑๐. ความสามารถ ๑๑. ได้รับการสนับสนุนกระตุ้น ยั่วเย้าและจูงใจ
Cohen, John M. and Uphoff, Norman T., (1981, p. 6)	๑. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ๒. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ๓. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ๔. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

ตารางที่ ๒.๓ (ต่อ)

นักวิชาการ/นักวิจัย	แนวคิดหลัก
Vroom V H. (1964, pp. 91-94)	๑. อธิบายกระบวนการจูงใจในการทำงาน ๒. ความต้องการของบุคคล ๓. เป็นเครื่องมือของผลลัพธ์ ๔. ความคาดหวังถึงการได้ผลตอบแทน ๕. เป็นทฤษฎีที่ให้คำอธิบายเกี่ยวกับการจูงใจ ๖. เป็นความรู้สึกรับรู้ถึงพฤติกรรมหรือตำแหน่งที่
ติน ปรัชญพุกฤษ์, (๒๕๔๓, หน้า ๖๔๒-๖๔๓)	๑. ทฤษฎีความเป็นผู้แทน ๒. ทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ ผู้วิจัยได้ประมวลมาจากแนวคิดของนักวิชาการ โดยจะนำเสนอในประเด็นที่เกี่ยวกับ บทบาทพระสงฆ์ การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์กระบวนการมีส่วนร่วม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๒.๒.๑ บทบาทของพระสงฆ์

จากการทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ จากนักวิชาการพบว่านักวิชาการเหล่านั้นได้ให้แนวคิดของคำว่าบทบาทของพระสงฆ์ ไว้หลากหลาย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เมื่อกล่าวถึงบทบาท (Role) ของพระสงฆ์ในสังคมไทยเราด้วยแล้วเราจะเห็นได้ชัดเจนมาก เพราะสังคมไทย ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งถึงตายจะมีความเกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์ตลอด อย่างงานแต่งงานก็ต้องนิมนต์พระสงฆ์มาในงานแต่งงานด้วย พอเกิดก็ต้องนิมนต์พระมาในงานวันเกิด หรือใส่บาตรทำบุญวันเกิด ยามเจ็บป่วยก็ไปหาพระทำบุญ เป็นต้น ทำให้บทบาทพระสงฆ์มีความชัดเจนมากขึ้นซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์นักวิชาการได้ให้ทัศนะไว้ ดังนี้

พระสงฆ์และวัดมีบทบาทมาก พระสงฆ์และวัดต้องอยู่ข้างเคียงกันขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้ ดังนั้น เมื่อนึกถึงวัดก็หมายถึงพระสงฆ์ด้วย วัดเป็นศูนย์กลางสำคัญในชีวิตพระสงฆ์ในฐานะผู้อยู่อาศัยและปกป้องรักษาวัดก็ย่อมจะมีบทบาทที่สำคัญมากในชุมชนโดยอัตโนมัติ บทบาทตามประเพณีของพระสงฆ์ประกอบด้วยการสอนหลักธรรม ประกอบพิธีกรรม ช่วยส่งเสริมความสามัคคีของชุมชน ปลอดภัยประชาชนในยามเจ็บไข้ได้ป่วยหรือเป็นทุกข์และช่วยตัดสินปัญหาข้อพิพาทระหว่างสมาชิกของหมู่บ้าน พระสงฆ์มีการติดต่อกับชาวบ้านทุกวันและพัวพันกับปัญหาทางโลกของชาวบ้าน บทบาท

ทางสังคมของพระสงฆ์จะเป็นการสนองตอบต่อช่องว่างที่รัฐบาลไม่อาจช่วยเหลือประชาชนได้เช่น ชาติสถานที่เรียนหนังสือ ชาติที่รักษาพยาบาล ไม่มีระบบตำรวจและศาลยุติธรรมในการบริการทางสังคมและสวัสดิการชุมชน เมื่อไม่มีสิ่งดังกล่าวพระสงฆ์จึงเป็นผู้ตัดสินปัญหาความขัดแย้งทำการอบรมเด็กดื้อที่พ่อแม่ไม่อาจจะอบรมได้และช่วยอนุเคราะห์เด็กกำพร้า พระสงฆ์ช่วยสร้างและสั่งสอนเทคนิคขั้นพื้นฐานซึ่งเรียนได้ในวัด เช่น สถาปัตยกรรม ช่างไม้ ช่างก่ออิฐปูน ช่วยปรับปรุงการเกษตรและรักษาโรคด้วยยาแผนใหม่ จากข้อเท็จจริงดังกล่าวอาจกล่าวได้ว่า พระสงฆ์เป็นผู้รับใช้ประชาชนในชนบท ช่วยรักษาประเพณีและพิธีกรรม นำเสถียรภาพมาสู่สังคมและช่วยสร้างความทันสมัยให้เกิดขึ้นในหมู่บ้าน^{๑๖} ซึ่งโดยความเป็นจริงโดยประเพณีพระสงฆ์ก็ไม่ได้มีหน้าที่สอนธรรมอย่างเดียว หากยังมีบทบาทในทางโลก เช่น สอนวิชาชีพ ขุดบ่อน้ำ สร้างสะพาน และเป็นผู้ไกลเกลี่ยระงับความขัดแย้งในหมู่บ้าน เป็นต้น วัดจึงไม่ใช่แค่สถานที่อบรมสั่งสอนศีลธรรมจรรยา และประกอบพิธีกรรมเท่านั้น^{๑๗} ทั้งสองแนวคิดได้ให้ความสำคัญกับบทบาทพระสงฆ์ในฐานะพระสงฆ์มีบทบาทกับสังคมไทยด้านผู้นำทางจิตวิญญาณ เป็นผู้เผยแผ่หลักธรรมทางพุทธศาสนา และเป็นที่พึ่งทางด้านจิตใจซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าเนื่องจากพระสงฆ์ไทยส่วนใหญ่มิได้แยกตัวออกไปอยู่อย่างโดดเดี่ยวห่างจากชุมชน พระสงฆ์จึงต้องรับรู้สิ่งที่เกิดขึ้นในชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่และมีบทบาทที่เกี่ยวข้องกับชุมชนในด้านต่างๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน บทบาทดังกล่าวมิได้จำกัดอยู่เฉพาะในเรื่องการสั่งสอนธรรมะและการปฏิบัติธรรมเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการช่วยเหลือประชาชนทั้งทางด้านวัตถุและการแก้ปัญหาพัฒนาชีวิตอีกด้วยและการเป็นผู้นำชุมชน พระสงฆ์ยังคงทำหน้าที่พัฒนาศีลธรรมของประชาชนอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน พระสงฆ์หลายรูปได้รับการยอมรับนับถือและยกย่องจากคนทั่วไปว่ามีคุณูปการกลมกลืนผู้คนให้รู้จักบาปบุญคุณโทษและเป็นคนดีของสังคม^{๑๘}

บทบาทของพระสงฆ์ที่เคยทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของชุมชน และให้ความอนุเคราะห์แนะนำช่วยเหลือแก่ประชาชนทั้งในด้านการสั่งสอน การให้การศึกษา การดำรงชีพในชีวิตประจำวัน รวมทั้งการสาธารณสุขและสุขภาพอนามัย ล้วนแต่มีองค์การหรือสถาบันทางสังคมในรูปแบบใหม่เข้ามามีบทบาทและจัดการแทนบทบาทของพระสงฆ์แทบทั้งสิ้น นอกเหนือจากบทบาทของผู้เผยแผ่ธรรมะและอบรมจิตใจประชาชนแล้ว รูปแบบหรือบทบาทของพระสงฆ์ที่เคยอยู่ในกรอบหรือแนวปฏิบัติที่ใกล้เคียงกัน ได้แปรเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อม ตามความต้องการและตามความจำเป็นของ

^{๑๖} จานงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ, **สังคมวิทยา**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๓๒.

^{๑๗} พระไพศาล วิสาโล, **พระพุทธศาสนาไทยในอนาคต**, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์, ๒๕๔๖), หน้า ๙๑.

^{๑๘} ภทรพร สิริกาญจน, **หน้าที่พระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๒.

สังคมหรือชุมชนที่พระสงฆ์เกี่ยวข้อง^{๑๙} ซึ่งโดยความเป็นจริง บทบาทที่ลดลงของพระสงฆ์มีสาเหตุมาจากความอ่อนแอของพระสงฆ์ เพราะไม่ได้สนใจเรื่องคำสอนที่แท้จริงของพระพุทธองค์ แต่มัวไปยุ่งกับวัตถุมงคล ไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ ไม่ได้สอนให้ชาวบ้านแก้ปัญหาได้โดยวิถีพุทธ แต่ให้แก้ปัญหาโดยวิธีอื่นๆ แบบผสมผสานซึ่งไม่ใช่เป้าหมายของพระพุทธศาสนาด้วยซ้ำไป^{๒๐} ทั้งสองแนวคิดได้ให้ความสำคัญกับบทบาทพระสงฆ์ในฐานะพระสงฆ์ละเลยในหลักธรรมทางพุทธศาสนา กลับไปมุ่งทางโลกรวมทั้งภาครัฐมีบทบาทต่อประชาชนมากขึ้น ซึ่งช่วยสนับสนุนแนวคิดที่ว่าพระสงฆ์ควรมีบทบาทเพื่อสังคมมากขึ้น โดยการใช้ปัญหาของสังคมเป็นตัวชี้้นำ กิจกรรมที่ทำคือเข้ามาสนองตอบปัญหาเป็นบางส่วนและต้องมองปัญหาแยกส่วนและแคบลง พระสงฆ์บางรูปให้บริการสังคมโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน แม้ปัญหาท้องถิ่นเล็กๆ แต่มีพลังมาก อีกทั้งไม่แยกส่วนปัญหาที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กันอีกด้วยและที่สำคัญการมองปัญหาต่างจากมุมมองที่เป็นอิสระจากการครอบงำของทุนนิยม วัตถุนิยมและบริโภคนิยมของพระสงฆ์^{๒๑}

สรุปได้ว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม เป็นงานที่พระสงฆ์จะทำได้โดยตรง ก็คือ การให้คำแนะนำทางจิตใจ เป็นที่ปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาชีวิตต่างๆ สามารถเป็นที่พึ่งทางจิตใจด้วยการประพาดิตนเป็นแบบอย่าง การพัฒนาสังคมนั้นมีความสำคัญในการเพิ่มคุณภาพของคนในสังคมสามารถใช้สติปัญญาตัดสินปัญหาเกี่ยวกับตนเอง และปัญหาเกี่ยวกับส่วนรวมได้ ซึ่งการพัฒนานี้ต้องพัฒนาที่ตนเองก่อน เพราะพื้นฐานของสังคมที่ดี จะต้องอยู่บนหลักของพระพุทธศาสนาส่วนประกอบของสังคมที่สำคัญคือมนุษย์หรือคน สังคมจะดีคนที่อยู่ในสังคมนั้นจะต้องมีคุณธรรมและจริยธรรม

จากแนวคิดบทบาทของพระสงฆ์ ที่นักวิชาการต่างๆ ได้แสดงทัศนะเอาไว้ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ประมวลแนวคิดหลัก เพื่อประกอบการศึกษาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี โดยมีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ตามตารางที่ ๒.๔ ดังต่อไปนี้

^{๑๙}สุรพล พะยอมแย้มและคณะ, พระสงฆ์บทบาททางจิตวิทยาชุมชน, (คณะเภสัชศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๑), หน้า ๕๙.

^{๒๐}ปกรณ คุณารักษ์, ปัญหาสังคม, (ขอนแก่น : คลังนานาวิทยา, ๒๕๔๖), หน้า ๒๓๐.

^{๒๑}นิธิ เอียวศรีวงศ์, พุทธศาสนาในเปลี่ยนแปลงทางสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๓), หน้า ๙๕.

ตารางที่ ๒.๔ แสดงการสังเคราะห์แนวคิดหลักเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์

นักวิชาการ/นักวิจัย	แนวคิดหลัก
จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ, (๒๕๔๐, หน้า ๓๒)	๑. การสอนธรรม ๒. เป็นพิธีกรในการประกอบพิธีกรรม ๓. ช่วยส่งเสริมความสามัคคีของชาวบ้าน ๔. เป็นผู้ตัดสินปัญหาความขัดแย้ง ๕. ทำการอบรมเด็กด้อย ๖. เป็นหมอรักษาชาวบ้าน ๗. ช่วยอนุเคราะห์เด็กกำพร้า ๘. ช่วยรักษาประเพณีและพิธีกรรม ๙. นำเสถียรภาพมาสู่สังคม ๑๐. สร้างความเจริญให้หมู่บ้าน
พระไพศาล วิสาโล, (๒๕๔๖, หน้า ๙๑)	๑. โดยประเพณีพระสงฆ์ไม่ได้สอนธรรม ๒. สอนวิชาชีพ ๓. ไกล่เกลี่ยระงับความขัดแย้งในหมู่บ้าน
ภัทรพร สิริกาญจน, (๒๕๔๐, หน้า ๒)	๑. รับรู้สิ่งที่เกิดขึ้นในชุมชน ๒. การสั่งสอนธรรมะและการปฏิบัติธรรม ๓. การช่วยเหลือประชาชน ๔. เป็นผู้นำชุมชน ๕. พัฒนาศีลธรรมของประชาชน
สุรพล พะยอมแย้ม และคณะ, (๒๕๔๑, หน้า ๕๙)	๑. เป็นศูนย์กลางของชุมชน ๒. ให้ความอนุเคราะห์ช่วยเหลือแก่ประชาชน ๓. เผยแพร่ธรรมะและอบรมจิตใจประชาชนแล้ว ๔. ไต่แปรเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อม
ปกรณ์ คุณารักษ์, (๒๕๔๖, หน้า ๒๓๐)	๑. บทบาทของพระสงฆ์ลดลง ๒. ความอ่อนแอของพระสงฆ์ ๓. ไม่สนใจเรื่องคำสอนของพระพุทธองค์ ๔. ไม่ได้สอนให้ชาวบ้านแก้ปัญหาได้โดยวิถีพุทธ

ตารางที่ ๒.๔ (ต่อ)

นักวิชาการ/นักวิจัย	แนวคิดหลัก
นิธิ เอียวศรีวงศ์, (๒๕๔๓, หน้า ๙๕)	๑. พระสงฆ์ควรมีบทบาทเพื่อสังคมมากขึ้น ๒. ใช้ปัญหาของสังคมเป็นตัวชี้นำ ๓. เข้ามาสนองตอบปัญหา

๒.๒.๒ การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์

จากการทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ จากนักวิชาการพบว่า นักวิชาการเหล่านั้นได้ให้แนวคิดของคำว่ามีส่วนร่วมของพระสงฆ์ไว้หลากหลาย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

พระภิกษุกับวัดยังต้องรับภาระหน้าที่ในการช่วยเหลือสังคม และทางราชการอยู่ตลอดไป สถาบันแห่งนี้จึงอำนวยความสะดวกต่อการปกครองและการบริหารของไทยอยู่มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มประชาชนแถบชนบทที่ยังรับบริการจากรัฐบาลได้ไม่ทั่วถึง มีจำนวนกว่า ๙๐ เปอร์เซ็นต์ กล่าวได้ว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักสำคัญของวัฒนธรรมไทย ดังจะเห็นได้ว่า เหตุการณ์ที่สำคัญในชีวิตประจำวันเกือบทั้งหมดของคนไทย มีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมและพิธีกรรมทางพุทธศาสนาวัดและภิกษุเป็นสถาบันที่สำคัญ ในการให้ความช่วยเหลือ ให้การบริการตามความจำเป็นตามความต้องการของประชาชนอยู่เสมอ นับได้ว่าสถาบันนี้มีส่วนช่วยแก้ปัญหาสังคมมาโดยตลอด วัดเป็นแหล่งสำคัญในชีวิตทางศาสนาและสังคม เป็นแหล่งการสมาคมเป็นทีมาแห่งวัฒนธรรมเป็นศูนย์กลางของการดำรงชีวิตประจำวัน เป็นสถานที่ช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ของครอบครัวไทย^{๒๒}

ซึ่งโดยความเป็นจริง การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ที่เป็นการช่วยเหลือประชาชนในด้านต่างๆ พระสงฆ์มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือประชาชนในด้านต่างๆ ต่อไปนี้

๑. การมีส่วนร่วมในด้านการศึกษา พระสงฆ์มีส่วนร่วมดังนี้ คือ

ในสมัยก่อน การศึกษามีเฉพาะในวัดและในวัง ในวัดพระสงฆ์เป็นผู้จัดการศึกษาและเป็นผู้สอน ในวังพระมหากษัตริย์ทรงจัดการศึกษา โดยให้ราชบัณฑิต คือ ผู้ที่ลาสิกขาจากพระภิกษุบางพระสงฆ์บางเป็นผู้สอน การศึกษามี ๓ ระดับคือ

๑.๑ ระดับเด็กวัด ครอบครัวที่ไม่รู้หนังสือ เมื่อมีเด็กชายอายุได้ ๗-๘ ปีนำไปถวายเจ้าอาวาสในวัดใกล้บ้านให้เป็นเด็กวัด ซึ่งนอกจากจะทำหน้าที่รับใช้พระสงฆ์แล้วยังได้รับการศึกษาตามระดับอันเทียบได้กับระดับประถมศึกษา

^{๒๒} ทินพันธุ์ นาคะตะ, พุทธศาสนากับสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : สหการพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๑.

๑.๒ ระดับสามเณร ครอบครัวที่รู้หนังสือพอสมควร สอนบุตรของตนเองภายในบ้านให้อ่านออกเขียนได้ เมื่อมีเด็กชายอายุได้ ๑๔-๑๕ ปี ก็นำไปบวชเป็นสามเณรในวัดที่คุ้นเคย เด็กวัดที่มีอายุพอกันก็จะบวชเป็นสามเณร ศึกษาภาษา ไคลง กลอน ซึ่งเทียบได้กับการศึกษาระดับมัธยมศึกษา

๑.๓ ระดับพระภิกษุ เมื่ออายุครบอุปสมบทสามเณรหรือคนภายนอกก็สามารถอุปสมบทได้ ซึ่งพระภิกษุจะได้เรียนธรรมะ ภาษาบาลี ฝึกเทศนา วิชาข่าง การศึกษาระดับนี้เทียบได้กับระดับอุดมศึกษา

ในสมัยปัจจุบัน พระสงฆ์มีส่วนร่วมช่วยเหลือในด้านการศึกษาดังนี้ คือ

- ๑) ให้ใช้อาคารวัดในการศึกษา
- ๒) พระสงฆ์เป็นครูในระดับประถมศึกษา ในกรณีขาดแคลนครู
- ๓) ให้ใช้ที่วัดสร้างโรงเรียน
- ๔) ให้การอุปถัมภ์ อุปการณ แก่โรงเรียน
- ๕) อบรมศีลธรรมแก่นักเรียน
- ๖) รับเด็กวัดให้เรียนที่โรงเรียนที่ตั้งในวัด
- ๗) จัดตั้งโรงเรียนพระพุทธศาสนาในวันอาทิตย์ เพื่อให้เยาวชนได้รับการศึกษา

๒. การมีส่วนร่วมในด้านสุขภาพจิตและกาย พระสงฆ์มีส่วนร่วมดังนี้ คือ

๑) พระสงฆ์บางรูปเป็นหมอยา ใช้วิธีรักษาแผนโบราณ โดยใช้สมุนไพรชนิดต่างๆ สามารถรักษาโรคบางชนิดให้หายได้

๒) พระสงฆ์สามารถแนะนำประชาชนให้รู้จักป้องกันโรคต่างๆ รักษาสุขภาพแวดล้อมในบ้านให้สะอาด รับประทานอาหารที่ถูกหลักโภชนาการ รู้การไปพบแพทย์

๓) พระสงฆ์สอนให้ประชาชนเข้าใจเหตุผล รู้เท่าทันความเป็นจริง สามารถระงับทุกข์ได้ด้วยตัวเอง

๔) พระสงฆ์สามารถแนะนำผู้ที่มีความทุกข์ ให้ไปปรึกษานักวิชาการ ตามชนิดของความเดือดร้อน

๓. การมีส่วนร่วมในด้านความเป็นอยู่ของการดำเนินชีวิต พระสงฆ์มีส่วนร่วมดังนี้ คือ

- ๑) แนะนำอบรมแต่ละคนในครอบครัว ปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามหน้าที่
- ๒) แนะนำให้ทุกคนเว้นจากอบายมุข สิ่งเสพติด และสาเหตุของโรคเอดส์
- ๓) แนะนำให้ตั้งอยู่ในประโยชน์ปัจจุบัน ๔ ประการ
- ๔) เป็นสื่อกลางระหว่างรัฐบาลกับประชาชน
- ๕) สนับสนุนและให้ความร่วมมือด้านอาคารสถานที่
- ๖) เป็นผู้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ตามประเพณีปฏิบัติ

๔. การมีส่วนร่วมในด้านพัฒนาชุมชน พระสงฆ์มีส่วนร่วมดังนี้ คือ

- ๑) พระสงฆ์เริ่มและเป็นผู้นำการพัฒนาชุมชนโดยการขอความร่วมมือ
- ๒) ขอร้องประชาชนสละทรัพย์เพื่อการพัฒนาชุมชน
- ๓) แนะนำประชาชนร่วมมือกับราชการในการพัฒนาคุณภาพชีวิต
- ๔) เป็นสื่อสารในการนำสาธารณูปโภคต่างๆ เช่น ไฟฟ้า โทรศัพท์
๕. การมีส่วนร่วมในด้านสังคมสงเคราะห์อื่นๆ พระสงฆ์มีส่วนร่วมดังนี้ คือ
 - ๕.๑ ใช้วัดเป็นที่บรรเทาสาธารณภัย
 - ๕.๒ ให้การสงเคราะห์เด็กกำพร้า
 - ๕.๓ ให้การศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาส
 - ๕.๔ จัดอบรมคนงานให้ดี มีความซื่อสัตย์^{๒๓}

สรุปได้ว่า พระสงฆ์มีบทบาทที่สัมพันธ์กับสังคม เนื่องจากพระสงฆ์มีความผูกพันกับสังคม ถือว่าพระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งของสังคม และดำรงชีวิตอยู่ใดเพราะอาศัยผู้คนในสังคมเป็นผู้อุปถัมภ์บำรุง ทำให้พระสงฆ์ต้องตอบแทนสังคมในด้านต่างๆ ทั้งที่เป็นรูปธรรมและเป็นนามธรรม ซึ่งเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ ที่ต้องช่วยเหลือผู้คนในสังคมให้พ้นทุกข์ให้มีชีวิตที่ดีมีแต่ความสุข ด้วยเหตุนี้จึงทำให้พระสงฆ์ต้องมีภาระหน้าที่และความรับผิดชอบที่พึงกระทำต่อสังคม จึงเป็นเหตุทำให้พระสงฆ์ต้องมีบทบาทต่อสังคมในด้านต่างๆ

จากแนวความคิดการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ ที่นักวิชาการต่างๆ ได้แสดงทัศนะเอาไว้ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ประมวลแนวคิดหลัก เพื่อประกอบการศึกษาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี โดยมีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ตามตารางที่ ๒.๕ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๒.๕ แสดงการสังเคราะห์แนวคิดหลักเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์

นักวิชาการ/นักวิจัย	แนวคิดหลัก
ทินพันธุ์ นาคะตะ, (๒๕๔๓, หน้า ๑)	๑. ช่วยเหลือสังคมและทางราชการ ๒. เป็นแหล่งการสมาคม ๓. เป็นที่มาแห่งวัฒนธรรม ๔. เป็นศูนย์กลางของการดำรงชีวิตประจำวัน ๖. เป็นสถานที่ช่วยแก้ปัญหาต่างๆ

^{๒๓} พุทธคุณ, **หน้าที่ของพระสงฆ์**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://bhuddhakhun.blogspot.com> [๓ ส.ค. ๒๕๕๘].

ตารางที่ ๒.๕ (ต่อ)

นักวิชาการ/นักวิจัย	แนวคิดหลัก
พุทธคุณ, (๒๕๕๘, ออนไลน์)	๑. มีส่วนร่วมในด้านการศึกษา ๒. มีส่วนร่วมในด้านสุขภาพจิตและกาย ๓. มีส่วนร่วมด้านความเป็นอยู่ ๔. มีส่วนร่วมในด้านพัฒนาชุมชน ๕. มีส่วนร่วมในด้านสังคมสงเคราะห์อื่นๆ

๒.๒.๓ กระบวนการมีส่วนร่วม

จากการทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วม จากนักวิชาการพบว่านักวิชาการเหล่านั้นได้ให้แนวคิดไว้หลากหลาย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

พระสงฆ์มีพื้นฐานได้รับความศรัทธาเคารพของชาวบ้าน เมื่อพระสงฆ์นำพาชาวบ้านพัฒนาจิตใจหรือวัตถุในกิจกรรมใดกิจกรรมนั้นมักจะได้รับความร่วมมือช่วยเหลือจากชาวบ้านอย่างมีจิตศรัทธา สามารถประสบความสำเร็จในการดำเนินการได้โดยง่ายและเสียค่าใช้จ่ายน้อย แต่บทบาทของพระสงฆ์ยังจำกัดอยู่ในแวดวงเฉพาะพระสงฆ์ในบางพื้นที่ ยังไม่กว้างขวางนักและยังมีกิจกรรมลักษณะต่างคนต่างทำ ไม่ประสานกันอย่างเป็นกระบวนการหรือแนวทางการดำเนินการพัฒนาของพระสงฆ์จึงยังไม่เด่นชัด ดังนั้นพระสงฆ์ควรมีรูปแบบหรือกระบวนการพัฒนาการมีส่วนร่วม ดังนี้

กระบวนการมีส่วนร่วม คือการที่พระสงฆ์มีส่วนร่วมที่เป็นอิสระด้วยความสมัครใจ ในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมลงมือการปฏิบัติ ร่วมประเมิณผล กระบวนการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนา มิได้หมายถึงการให้พระสงฆ์เข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาขององค์กรตามที่องค์กรกำหนดแต่หมายถึง การให้พระสงฆ์ร่วมกันคิดและตัดสินใจกำหนดทิศทางการพัฒนาการ ร่วมปฏิบัติตามแผนของกลุ่ม โดยองค์กรเป็นเพียงผู้สนับสนุน

รูปแบบของการมีส่วนร่วมที่ดำเนินอยู่โดยทั่วไป สามารถสรุปได้เป็น ๔ รูปแบบ คือ

๑. การรับรู้ข่าวสาร (Public Information) ประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องได้รับการแจ้งให้ทราบถึงรายละเอียดของโครงการที่จะดำเนินการ รวมทั้งผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น การได้รับแจ้งข่าวสารดังกล่าวจะต้องเป็นการแจ้งก่อนที่จะมีการตัดสินใจดำเนินโครงการ

๒. การปรึกษาหารือ (Public Consultation) เป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมที่มีการจัดการหารือระหว่างผู้ดำเนินการโครงการกับประชาชนที่เกี่ยวข้องและได้รับผลกระทบ เพื่อรับฟังความคิดเห็นและตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อให้เกิดความเข้าใจในโครงการและกิจกรรมมากขึ้น

๓. การประชุมรับฟังความคิดเห็น (Public Meeting) มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนและฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรม และผู้มีอำนาจตัดสินใจในการทำโครงการหรือกิจกรรมนั้นได้ใช้เวทีสาธารณะในการทำความเข้าใจ และค้นหาเหตุผลในการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมในพื้นที่นั้น ซึ่งมีหลายรูปแบบ ได้แก่

๓.๑ การประชุมในระดับชุมชน (Community Meeting) โดยจัดขึ้นในชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากโครงการ โดยเจ้าของโครงการหรือกิจกรรมจะต้องส่งตัวแทนเข้าร่วม เพื่ออธิบายให้ที่ประชุมทราบถึงลักษณะโครงการและผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นและตอบข้อซักถาม

๓.๒ การประชุมรับฟังความคิดเห็นในเชิงวิชาการ (Technical Hearing) สำหรับโครงการที่มีข้อโต้แย้งในเชิงวิชาการ จำเป็นจะต้องเชิญผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาจากภายนอกมาช่วยอธิบายและให้ความเห็นต่อโครงการ ซึ่งผู้เข้าร่วมประชุมต้องได้รับทราบผลดังกล่าวด้วย

๓.๓ การประชาพิจารณ์ (Public Hearing) เป็นเวทีในการเสนอข้อมูลอย่างเปิดเผยไม่มีการปิดบังทั้งฝ่ายเจ้าของโครงการและฝ่ายผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากโครงการ ซึ่งจะต้องมีองค์ประกอบของผู้เข้าร่วมที่เป็นที่ยอมรับ มีหลักเกณฑ์และประเด็นในการพิจารณาที่ชัดเจน และแจ้งให้ทุกฝ่ายทราบทั่วกัน

๔. การร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) เป็นเป้าหมายสูงสุดของการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งประชาชนจะมีบทบาทในการตัดสินใจได้เพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของคณะกรรมการที่เป็นผู้แทนประชาชนในพื้นที่

ลักษณะที่สำคัญของการมีส่วนร่วมว่าเป็นเรื่องของกระบวนการ ซึ่งได้สรุปถึงขั้นตอนของการมีส่วนร่วมได้ ๔ ขั้นตอนหลักๆ ดังนี้

๑. มีส่วนร่วมในการคิด ศึกษา และค้นคว้า หาปัญหาและสาเหตุของปัญหาตลอดจนความต้องการของชุมชน

๒. มีส่วนร่วมในการวางนโยบายหรือแผนงาน โครงการหรือกิจกรรม เพื่อแก้ไขปัญหา

๓. มีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและปฏิบัติงานให้บรรลุตามเป้าหมาย

๔. มีส่วนร่วมในการควบคุม ติดตาม และประเมินผลการทำงานการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมจำเป็นต้องใช้วิธีการสื่อสารในรูปแบบต่างๆ ที่เหมาะสมในการนำพาข่าวสารจากหน่วยงานภาครัฐบาลหรือเอกชน ไปสู่ประชาชนผู้เป็นเป้าหมาย สิ่งสำคัญในการกระตุ้นและสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนได้รับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับข้อมูลที่ต้องการสื่อสารนั้นต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน เพราะถือว่าเป็นส่วนช่วยให้กระบวนการติดต่อสื่อสารสัมพันธ์หรือแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างสมาชิกในสังคมเป็นไปได้โดยสะดวกขึ้น กล่าวคือ ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการร่วมคิด

ร่วมทำ ร่วมพัฒนาชุมชน ให้มีความเข้มแข็งเพื่อเป็นพลังขับเคลื่อนสู่การแก้ไขปัญหาของสังคมและประเทศชาติได้^{๒๔}

ซึ่งโดยความเป็นจริง กระบวนการของการมีส่วนร่วม ดังนี้

๑. การร่วมคิด หมายถึง การมีส่วนร่วมในการประชุมปรึกษาหารือในการวางโครงการการติดตามผล การตรวจสอบและการดูแลรักษา เพื่อให้กิจกรรมโครงการสำเร็จผลตามวัตถุประสงค์

๒. การร่วมตัดสินใจ หมายถึง เมื่อมีการประชุมปรึกษาหารือเรียบร้อยแล้วต่อมาจะต้องร่วมกันตัดสินใจเลือกกิจกรรมหรือแนวทางที่เห็นว่าดีที่สุดหรือเหมาะสมที่สุด

๓. การร่วมปฏิบัติตามโครงการ หมายถึง การเข้าร่วมในการดำเนินงานตามโครงการต่างๆ เช่น ร่วมออกแรง ร่วมบริจาคทรัพย์ เป็นต้น

๔. การร่วมติดตามและประเมินผลโครงการ หมายถึง เมื่อโครงการเสร็จสิ้นแล้ว ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจตราดูแล รักษาและประเมินผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ^{๒๕}

ทั้งสองแนวคิดได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในฐานะการให้ผู้เข้าร่วมเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การปฏิบัติงานและการติดตามผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ ซึ่งจะก่อให้เกิดความรู้สึกความเป็นเจ้าของและยินยอมปฏิบัติตามได้อย่างสมัครใจและเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้การดำเนินโครงการเป็นไปในแนวทางที่ต้องการ

ซึ่งช่วยสนับสนุนแนวคิดที่ว่าองค์ประกอบของการมีส่วนร่วมมี ๓ ด้าน คือ

๑) ต้องมีวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายชัดเจน การให้ประชาชนเข้าร่วมในกิจกรรมหนึ่งๆ จะต้องมีความชัดเจนและเป้าหมายที่ชัดเจนว่าเป็นไปเพื่ออะไร ผู้เข้าร่วมจะได้ตัดสินใจดีกว่าควรเข้าร่วมหรือไม่

๒) ต้องมีกิจกรรมเป้าหมาย การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมต้องระบุลักษณะของกิจกรรมว่ามีรูปแบบและลักษณะอย่างไร เพื่อที่ประชาชนจะได้ตัดสินใจว่าควรเข้าร่วมหรือไม่

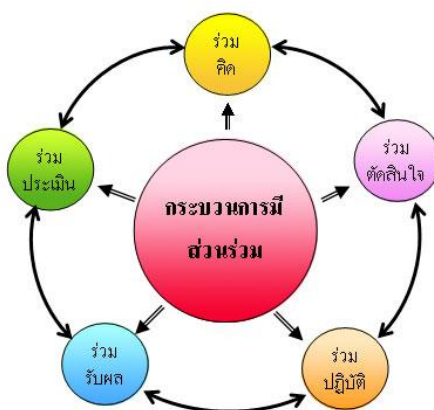
๓) ต้องมีบุคคลหรือกลุ่มเป้าหมาย การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมจะต้องระบุกลุ่มเป้าหมายอย่างไรก็ตามโดยทั่วไปกลุ่มบุคคลเป้าหมายมักถูกจำกัดโดยกิจกรรมและวัตถุประสงค์ของการมีส่วนร่วมอยู่แล้วโดยพื้นฐาน^{๒๖}

^{๒๔} จินตวิรี เกษมสุข, การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม, เอกสารประกอบการเรียนรู้ด้วยตนเอง, (คณะนิเทศศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ม.ม.ป.), หน้า ๓-๔.

^{๒๕} อรทัย ก๊กผล, คู่มือ การมีส่วนร่วมของประชาชนสำหรับผู้บริหารท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร : ส.เจริญการพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๑๘.

^{๒๖} ถวิลวดี บุรีกุล, การมีส่วนร่วม : แนวคิด ทฤษฎีและกระบวนการ, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพระปกเกล้า, ๒๕๕๑), หน้า ๖.

โดยทั่วไปการร่วมคิดและตัดสินใจภายในกลุ่มเป็นเรื่องยากที่จะทำให้ทุกคนมีส่วนร่วมจริง ๆ และเป็นอิสระในการแสดงออก เพราะสมาชิกในกลุ่มมีศักยภาพ ฐานะอำนาจทางสังคมแตกต่างกัน ปัจจัยวัฒนธรรมบางประการเป็นอุปสรรคต่อความเป็นอิสระในการแสดงออก คนแต่ละคนต่างก็มีมุมมองในการตัดสินใจคุณค่าเรื่องต่างๆ ไม่เหมือนกัน ประสบการณ์แตกต่างกัน ความแตกต่างเหล่านี้ อาจนำไปสู่การไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างไรก็ตามหากมีวิทยากรกระบวนการที่สามารถเอื้ออำนวยให้ทุกคนคิดและแสดงออกโดยอิสระ ก็จะเกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ความแตกต่างหลากหลายเหล่านั้น กลับเป็นตัวทวีคูณให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ และก่อให้เกิดพลังที่จะนำกลุ่มไปสู่ความสำเร็จหรือบรรลุเป้าหมายของกลุ่มร่วมกัน ซึ่งการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในโครงการหมู่บ้านศีล ๕ อาศัยกระบวนการมีส่วนร่วม ดังนี้

แผนภาพที่ ๒.๑ กระบวนการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์

๑. การร่วมคิด

ด้านการร่วมคิดแบ่งออกเป็น ๒ ระดับ ดังนี้

๑.๑ ระดับการให้ข้อมูล เป็นระดับต่ำสุดและเป็นวิธีที่ง่ายที่สุดของการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้กำหนดนโยบายหรือผู้วางแผนโครงการกับผู้เข้าร่วม เพื่อให้ข้อมูลแก่ผู้เข้าร่วมเกี่ยวกับการตัดสินใจของผู้กำหนดนโยบายหรือผู้วางแผนโครงการ แต่ไม่เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นหรือเข้ามาเกี่ยวข้องใดๆ วิธีการให้ข้อมูลอาจกระทำได้หลายวิธี เช่น การจัดแถลงข่าว การจัดแสดงนิทรรศการ การแจกข่าวการทำหนังสือพิมพ์ให้ข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ ตลอดจนการใช้สื่ออื่นๆ เช่นวิทยุ โทรทัศน์ สื่อบุคคล และหอกระจายข่าว เป็นต้น

นอกจากนี้ การให้ข้อมูลแก่ผู้เข้าร่วมจะต้องให้อย่างทั่วถึง ถูกต้อง เที่ยงตรง ทันการณ์เข้าใจได้ง่ายและไม่มีค่าใช้จ่ายมาเป็นอุปสรรค ในการได้รับข้อมูลนั้นๆ

๑.๒ ระดับการเปิดรับความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วม เป็นระดับขั้นที่สูงกว่าระดับแรก กล่าวคือผู้กำหนดนโยบายหรือผู้วางแผนโครงการเชิญชวนให้ผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อให้ได้ข้อมูลมากขึ้น และประเด็นในการประเมินข้อดีข้อเสียต้องชัดเจน เช่น การสำรวจความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมเกี่ยวกับการริเริ่มโครงการ และการบรรยายให้ผู้เข้าร่วมฟังเกี่ยวกับโครงการ แล้วขอความคิดเห็นจากผู้ฟัง เป็นต้น

การรับฟังความคิดเห็น จะกระทำได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลก็ต่อเมื่อผู้เข้าร่วมมีส่วนได้ ส่วนเสีย ได้มีข้อมูลที่ถูกต้องและพอเพียง^{๒๗}

๒. การร่วมตัดสินใจ

ด้านการตัดสินใจแบ่งออกเป็น ๒ ระดับ ได้แก่

๒.๑ ระดับการปรึกษาหารือ เป็นระดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนที่สูงกว่าการเปิดรับความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วม เป็นการเจรจากันอย่างเป็นทางการระหว่างผู้กำหนดนโยบายและผู้วางแผนโครงการและผู้เข้าร่วม เพื่อประเมินความก้าวหน้าหรือระบุประเด็นหรือข้อสงสัยต่างๆ เช่น การจัดประชุม การจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการ ตลอดจน การเปิดกว้างรับฟังความคิดเห็น โดยใช้รูปแบบต่างๆ อาทิ การสนทนากลุ่ม และประชาเสวนา เป็นต้น

๒.๒ ระดับการวางแผนร่วมกัน เป็นระดับขั้นที่สูงกว่าการปรึกษาหารือ คือ เป็นเรื่องการมีส่วนร่วมที่มีขอบเขตกว้างมากขึ้น มีความรับผิดชอบร่วมกันในการวางแผนเตรียมโครงการ และผลที่จะเกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ เหมาะสมที่จะใช้สำหรับการพิจารณาประเด็นที่มีความยุ่งยากซับซ้อนและมีข้อโต้แย้งมาก เช่น การใช้กลุ่มที่ปรึกษาซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง การใช้อำนาจตุลาการเพื่อแก้ปัญหาข้อขัดแย้ง และการเจรจาเพื่อหาทางประนีประนอมกัน การประชุมวางแผนแบบมีส่วนร่วม

๓. การร่วมปฏิบัติ

ระดับการร่วมปฏิบัติ เป็นระดับขั้นที่สูงถัดไปจากระดับการวางแผนร่วมกัน คือ เป็นระดับที่ผู้รับผิดชอบนโยบายหรือโครงการกับประชาชนร่วมกันดำเนินการตามนโยบายหรือโครงการเป็นขั้น การนำนโยบายไปปฏิบัติ ร่วมกันดำเนินการตามโครงการ เพื่อให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

ขั้นนี้เมื่อได้จัดทำแผนโครงการและได้ตรวจสอบความเป็นไปได้จนแน่ใจแล้วก็ต้องนำแผนเสนอผู้มีอำนาจตามลำดับเพื่อขออนุมัติงบประมาณดำเนินการตามแผนและเมื่อได้รับอนุมัติแล้วก็นำไปปฏิบัติ การปฏิบัติตามแผนนี้จัดเป็นขั้นสำคัญที่สุดของการวางแผนเพราะว่าแผนเป็นเพียงข้อมูล

^{๒๗}สถาบันพระปกเกล้า, *วัดระดับการบริหารจัดการที่ดี*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (นนทบุรี : บริษัทพิมพ์ดีจำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๗๙.

ที่มีอยู่ในเอกสาร ถ้าไม่มีการปฏิบัติก็จะไม่เกิดประโยชน์อะไร ในการปฏิบัติตามแผนจะเริ่มตั้งแต่การจัดทำแผนปฏิบัติการดำเนินการตามโครงการที่มีในแผนปฏิบัติตามลำดับของโครงการ

กำหนดระยะเวลาของการปฏิบัติงานตามแผน เมื่อได้ศึกษางานและคุณสมบัติของผู้ปฏิบัติงานแล้วผู้วางแผนงานจะสามารถคาดคะเนได้ว่างานชิ้นหนึ่ง ๆ ควรใช้กำลังคนปฏิบัติงานกี่คน และแผนงานดังกล่าวจะใช้เวลาเท่าใดในแต่ละแผนและควรใช้เวลาเท่าใดตลอดแผนงาน เพื่อให้การอ่านแผนงานง่ายยิ่งขึ้นควรจัดทำเป็นตารางแสดงเวลาที่ใช้อย่างชัดเจน

การนำแผนไปปฏิบัติเป็นการบ่งบอกถึงการตัดสินใจเลือกทางเลือกที่ดีที่สุดขณะนั้นเพื่อให้การปฏิบัติตามแผนและวัตถุประสงค์การดำเนินงานจะต้องคำนึงถึงการประหยัดและให้ผลประโยชน์ที่เหมาะสมโดยใช้ทรัพยากร คน เงินและวัสดุอุปกรณ์ที่ได้รับจัดสรรเพื่อการดำเนินงานอย่างแท้จริงการปฏิบัติตามแผนจะเป็นการลงมือปฏิบัติตามโครงการที่มีการมอบหมายงาน การจัดสรรทรัพยากร การประสานงาน การควบคุม การปฏิบัติงานเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามเป้าหมาย^{๒๘}

๔. การร่วมติดตามและประเมินผล

การร่วมติดตามตรวจสอบ ประเมินผล เป็นระดับการมีส่วนร่วมที่มีผู้เข้าร่วมน้อย แต่มีประโยชน์ที่ผู้ที่เกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบสามารถคอยติดตามการดำเนินกิจกรรมนั้นๆได้ รูปแบบของการติดตามตรวจสอบหรือประเมินผล อาจอยู่ในรูปแบบของการจัดตั้งคณะกรรมการติดตามประเมินผลที่มาจากหลายฝ่าย การสอบถามประชาชน โดยการทำการสำรวจเพื่อให้ประชาชนประเมิน การประเมินผลนี้มีความสำคัญมาก เพราะจะมีผลต่อการพิจารณาจัดสรรประโยชน์ การยุติหรือคงไว้ ตลอดจนปรับปรุงนโยบายหรือโครงการ

การที่ต้องมีระบบการประเมินผล เนื่องจากการประเมินผลเป็นขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการมีส่วนร่วม และถือเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งของผู้บริหารในการบริหารทรัพยากรบุคคลให้เกิดประโยชน์สูงสุด องค์กรใดที่มีการประเมินผลการปฏิบัติงานที่เป็นธรรม โปร่งใส และซื่อสัตย์คนดีส่วนตัวออกได้มากที่สุด ถือว่าองค์กรนั้นใช้เครื่องมือนี้ได้อย่างได้ผลและเกิดประโยชน์ ในทำนองเดียวกัน การประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรในองค์กร ย่อมส่งผลถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กรได้เช่นเดียวกัน ซึ่งผลของกระบวนการประเมินผลก็จะกลายเป็นปัจจัยนำเข้าในกระบวนการมีส่วนร่วมในขั้นตอนการวางแผน เพื่อนำปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติมาปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาผลการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผล

^{๒๘} อรรถ ก๊กผล, คู่มือ คู่มือ การมีส่วนร่วมของประชาชนสำหรับผู้บริหารท้องถิ่น, (กรุงเทพมหานคร : ส.เจริญการพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๑๘.

งาน (Performance Appraisal) จึงต้องเริ่มตั้งแต่การเข้าร่วมควบคุม ร่วมติดตาม ร่วมประเมินผล ร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่จัดทำไว้ทั้งโดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป^{๒๙}

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม (participation) ก่อให้เกิดผลดีต่อการขับเคลื่อนองค์กรหรือโครงการ เพราะมีผลในทางจิตวิทยาเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมย่อมเกิดความภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของการบริหาร ความคิดเห็นถูกรับฟังและนำไปปฏิบัติเพื่อการพัฒนาโครงการ และที่สำคัญผู้ที่มีส่วนร่วมจะมีความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการ ความรู้สึกเป็นเจ้าของจะเป็นพลังในการขับเคลื่อนโครงการที่ดีที่สุด โดยกระบวนการมีส่วนร่วม คือการที่มีส่วนร่วมที่เป็นอิสระโดยความสมัครใจ ในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมลงมือการปฏิบัติ ร่วมติดตามและประเมินผล

จากแนวคิดกระบวนการมีส่วนร่วม ที่นักวิชาการต่างๆ ได้แสดงทัศนะเอาไว้ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ประมวลแนวคิดหลัก เพื่อประกอบการศึกษาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี โดยมีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ตามตารางที่ ๒.๖ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๒.๖ แสดงการสังเคราะห์แนวคิดหลักเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วม

นักวิชาการ/นักวิจัย	แนวคิดหลัก
จินตวิโรจน์ เกษมสุข, (ม.ม.ป., หน้า ๓-๔)	รูปแบบของการมีส่วนร่วม ๑. การรับรู้ข่าวสาร ๒. การปรึกษาหารือ ๓. การประชุมรับฟังความคิดเห็น ๔. การร่วมในการตัดสินใจ ขั้นตอนของการมีส่วนร่วม ๑. มีส่วนร่วมในการคิด ศึกษา และค้นคว้าหาปัญหา ๒. มีส่วนร่วมในการวางนโยบายหรือแผนงานโครงการ ๓. มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ๔. มีส่วนร่วมในการควบคุม ติดตาม และประเมินผล

^{๒๙} สมลักษณ์ ไชยเสริฐ, การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชน, (คณะบริหารศาสตร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๔๙), หน้า ๑๔๕.

ตารางที่ ๒.๖(ต่อ)

นักวิชาการ/นักวิจัย	แนวคิดหลัก
ธนาภรณ์ เมทนีสุดดี, (๒๕๔๓, หน้า ๑๐)	๑. การร่วมคิด ๒. การร่วมตัดสินใจ ๓. การร่วมปฏิบัติตามโครงการ ๔. การร่วมติดตามและประเมินผลโครงการ
ถวิลวดี บุรีกุล, (๒๕๕๑, หน้า ๖)	องค์ประกอบของการมีส่วนร่วม ๑. ต้องมีวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายชัดเจน ๒. ต้องมีกิจกรรมเป้าหมาย ๓. ต้องมีบุคคลหรือกลุ่มเป้าหมาย
สถาบันพระปกเกล้า, (๒๕๕๐, หน้า ๗๙)	การร่วมคิด ๑. ระดับการให้ข้อมูล ๒. ระดับการเปิดรับความคิดเห็น การร่วมตัดสินใจ ๑. ระดับการปรึกษาหารือ ๒. ระดับการวางแผนร่วมกัน
สมลักษณ์ ไชยเสรีฐ, (๒๕๔๙, หน้า ๑๔๕)	การร่วมปฏิบัติตามโครงการ ๑. การนำนโยบายไปปฏิบัติ ๒. ร่วมกันดำเนินการตามโครงการ ๓. เพื่อให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ การร่วมติดตามและประเมินผลโครงการ ๑. ระดับการมีส่วนร่วมที่มีผู้เข้าร่วมน้อย ๒. สำคัญต่อการจัดสรรประโยชน์ การยุติ ๓. เป็นขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการมีส่วนร่วม ๔. เป็นเครื่องมือสำคัญของผู้บริหาร ๕. ส่งผลถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผล ๖. เป็นปัจจัยนำเข้าในกระบวนการมีส่วนร่วม

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับศีล ๕

แนวคิดเกี่ยวกับศีล ๕ ผู้วิจัยได้ประมวลมาจากแนวคิดของนักวิชาการ โดยจะนำเสนอในประเด็นที่เกี่ยวกับความหมาย อานิสงส์ และองค์ประกอบ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๒.๓.๑ ความหมายของศีล ๕

จากการทบทวนความหมายของศีล ๕ จากเอกสารและนักวิชาการพบว่านักวิชาการเหล่านั้นได้ให้ความหมายไว้หลากหลาย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ความหมายของ ศีลในพระพุทธศาสนานั้นมีปรากฏอยู่ในหลักธรรมคือในพระไตรปิฎก รวมไปถึงคำอธิบายความที่ปรากฏในคัมภีร์พระอรธกถา ฎีกา รวมทั้งนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับความหมายของศีลไว้ดังนี้

คำว่า ศีล แปลว่า ปกติ คือทำกายและวาจาให้เป็นปกติให้เรียบร้อย ไม่ทำความเดือดร้อนให้แก่ผู้ใด แปลว่า เย็น คือทำให้เป็นคนเยือกเย็น ทำให้เย็นกาย เย็นใจ ไม่ต้องเดือดร้อนเพราะขาดศีล แปลว่า เกษม คือปลอดภัย ทำให้เบากายเบาใจ

คำว่าศีลนี้ มีความหมายเป็น สีลนะกล่าวคือเป็นมูลราก ส่วนคำว่า สีลนะก็คือกิริยาที่รวมเอาไว้อย่างดี หมายถึงความที่กรรมในทวารมีกายกรรมไม่กระจัดกระจายมีระเบียบเป็นอย่างดีคือความเข้าไปรับไว้ หมายถึง ความเป็นที่รองรับโดยความเป็นที่ตั้งอาศัยแห่งกุศลธรรมทั้งหลาย

ศีล คือ เจตนา หมายถึง เจตนางดเว้นจากบาปธรรมมีปาณาติบาต เป็นต้น

ศีล คือ เจตสิก (ได้แก่กุศลธรรมคือ ความไม่โลภ ไม่พยาบาท ความเห็นชอบ) ของบุคคลผู้งดเว้นจากบาปธรรมมีปาณาติบาต เป็นต้น

ศีล คือ การสำรวม หมายถึง ความสำรวมในปาติโมกข์ สำรวมอย่างมีสติ สำรวมด้วยความรู้ สำรวมด้วยความอดทน และสำรวมด้วยความเพียรพยายาม^{๓๐}

ซึ่งโดยความเป็นจริงพระพุทธองค์ทรงตรัสถึงศีล โดยทรงเรียกว่าสิกขาบททรงบัญญัติให้เป็นข้อประพฤติปฏิบัติสำหรับควบคุมกาย วาจา ว่าการที่บุคคลผู้มีจิตเลื่อมใสสมาทานสิกขาบททั้งหลาย คือ เจตนาเป็นเหตุเว้นจากการฆ่าสัตว์ เจตนาเป็นเหตุเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ เจตนาเป็นเหตุเว้นจากการประพฤติดิฉินกาม เจตนาเป็นเหตุเว้นจากการพูดเท็จ เจตนาเป็นเหตุเว้นจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยอันเป็นเหตุแห่งความประมาท^{๓๑} ทั้งสองความหมายได้ให้ความสำคัญกับศีลในฐานะข้อประพฤติปฏิบัติที่ไม่สร้างความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าความประพฤติดีทางกายและวาจา การรักษากายและวาจาให้เรียบร้อย ข้อปฏิบัติสำหรับ

^{๓๐}พระพุทธโฆสเถระ, คัมภีร์วิสุทธิมรรค, แปลโดยสมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร), พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทประยูรวงศ์พิมพ์ดีด จำกัด, ๒๕๔๖) หน้า ๑๑.

^{๓๑}ที.สี.(ไทย) ๔/๓๕๒/๑๔๗.

ควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม การรักษาปกติตามระเบียบวินัย ปกติมารยาทที่ปราศจากโทษ ข้อปฏิบัติในการฝึกหัดกายวาจาให้ดียิ่งขึ้น ความสุจริตทางกายวาจาและอาชีพ มักใช้เป็นคำเรียกอย่างง่ายสำหรับคำว่า อธิศีลสิกขา^{๓๒}

คำว่า ศีลแปลตามศัพท์ว่า ปกติ หมายความว่า ความเป็นปกติเรียบร้อยความเคยชินที่ทำอยู่เป็นประจำ ความเป็นปกติเรียบร้อย หมายถึง ความปกติเรียบร้อยของความประพฤติ เพราะเว้นการที่ควรเว้น ประพฤติการณ์ที่ควรประพฤติศีล ๕ หรือเบญจศีล คือการประพฤติชอบทางกายและวาจา การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย การรักษาปกติตามระเบียบวินัย ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว การควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน^{๓๓} ซึ่งโดยความเป็นจริงเบญจหมายถึงห้าหรือหลักการ ๕ ประการเมื่อนำคำว่า ศีล มารวมกับคำว่า เบญจ ก็จะได้คำว่า เบญจศีล ซึ่งหมายถึงกฎข้อห้าม ๕ ประการ คือ

๑. ปาณาติปาตาเวรมณี เว้นจากการฆ่าสัตว์ที่มีชีวิต
๒. อทินนาทานาเวรมณี เว้นจากการถือเอาของที่เจ้าของมิได้ให้
๓. กาเมสุมิฉจจาราเวรมณี เว้นจากการประพฤติดิตในกาม
๔. มุสาวาทาเวรมณี เว้นจากการพูดเท็จ
๕. สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐานาเวรมณี เว้นจากการดื่มสุราและเมรัย^{๓๔}

ทั้งสองความหมายได้ให้ความสำคัญกับศีล ๕ หรือเบญจศีลในฐานะข้อห้ามทางกาย วาจา เพื่อให้มีกาย วาจาที่เรียบร้อย ๕ ข้อ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าศีลหมายถึงความเป็นปกติ หรือปกติภาวะตามธรรมดา หมายความว่า ทำทุกอย่างอยู่ตามหน้าที่ที่ควรจะทำ แต่อยู่ในภาวะปกติคือไม่เดือดร้อนไม่กระวนกระวายไม่ระส่ำระสาย ไม่มีความสกปรกความเศร้าหมองใดๆ เกิดขึ้น โดยเนื้อหา ศีล หมายถึง ระเบียบที่ได้บัญญัติขึ้นไว้สำหรับประพฤติดีกกัน เพื่อให้เกิดภาวะปกติขึ้นมาที่กาย ที่วาจา ศีล คือการปฏิบัติเกี่ยวกับระเบียบการเป็นอยู่ทางภายนอก ศีลพัฒนาที่กาย ที่วาจา ให้เป็นกาย วาจา ที่น่าดู เมื่อเรามีศีลเป็นพื้นฐานแล้ว เราจึงจะมีจิตที่เป็นสมาธิได้ง่าย ถ้ามีศีลดีสมาธิก็ง่าย^{๓๕}

^{๓๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒๔๕.

^{๓๓} สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน), **ความจริงที่ต้องเข้าใจ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาเมฆกุฎราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๖๕.

^{๓๔} กรมการศาสนา, **คู่มือการศึกษาระดับชั้นตรี**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๙๒.

^{๓๕} พุทธทาสภิกขุ (เงื่อม อินทปญฺโญ), **ทาน ศีล ภาวนานำพาพ้นกรรม**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๓๙), หน้า ๕๗.

สรุปได้ว่า หลักธรรมในพระพุทธศาสนาจะเน้นที่จิตใจหรือเจตนา อันเป็นการกระทำที่มีเจตนาที่ดี เจตนารมณ์ของศีล หมายถึง เจตนารมณ์ที่มุ่งให้มนุษย์ในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ไม่เบียดเบียนกัน ให้รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา ดังนั้นศีลจึงเป็นพื้นฐานธรรมของมนุษย์ ศีลครอบคลุมถึงเรื่องการจัดระเบียบชีวิตทั้งหมด ก่อนที่จะมีการบัญญัติเป็นกฎหมายขึ้นมาเพื่อบังคับใช้ และยังเป็นหมวดธรรมที่ว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับสังคมอีกด้วย

จากความหมายของศีล ที่นักวิชาการต่างๆ ได้แสดงทัศนะเอาไว้ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ประมวลแนวคิดหลัก เพื่อประกอบการศึกษาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี โดยมีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ตามตารางที่ ๒.๗ ต่อไปนี้

ตารางที่ ๒.๗ แสดงการสังเคราะห์แนวคิดหลักเกี่ยวกับความหมายของศีล

นักวิชาการ/นักวิจัย	แนวคิดหลัก
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (๒๕๓๔, หน้า ๑๖)	๑. ทำกายและวาจาให้เป็นปกติให้เรียบร้อย ๒. ทำให้เป็นคนเยือกเย็น ๓. ทำให้เบากายเบาใจ ๔. คือ เจตนา หมายถึง เจตนางดเว้นจากบาป ๕. คือ เจตสิกไม่โลภไม่พยาบาท มีความเห็นชอบ ๖. คือความสำรวมในปาติโมกข์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (๒๕๓๙, หน้า ๑๔๗)	๑. สิกขาบท ๒. ข้อประพฤตินิบัติสำหรับควบคุมกาย วาจา ๓. เว้นจากการฆ่าสัตว์ ๔. เว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ ๕. เว้นจากการประพฤตินิบัติในกาม ๖. เว้นจากการพูดเท็จ ๗. เว้นจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัย
พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), (๒๕๔๖, หน้า ๒๔๕)	๑. ประพฤติดีทางกาย และวาจา ๒. การรักษากายและวาจาให้เรียบร้อย ๓. การรักษาปกติตามระเบียบวินัย ๔. ข้อปฏิบัติในการฝึกหัดกายวาจา ๕. ความสุจริตทางกายวาจาและอาชีพ

ตารางที่ ๒.๗ (ต่อ)

นักวิชาการ/นักวิจัย	แนวคิดหลัก
สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน), (๒๕๓๘, หน้า ๖๕)	๑. ความเป็นปกติเรียบร้อย ๒. ความประพฤติชอบทางกายและวาจา ๓. การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย ๔. การรักษาปกติตามระเบียบวินัย ๕. ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว ๖. การควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน
กรมการศาสนา, (๒๕๔๑, หน้า ๙๒)	๑. กฎข้อห้าม ๕ ประการ คือ ๒. เว้นจากการฆ่าสัตว์ที่มีชีวิต ๓. เว้นจากการถือเอาของที่เจ้าของมิได้ให้ ๔. เว้นจากการประพฤติผิดในกาม ๕. เว้นจากการพูดเท็จ ๖. เว้นจากการดื่มสุราและเมรัย
พุทธทาสภิกขุ (เงื่อม อินทปญฺโญ), (๒๕๓๙, หน้า ๕๗)	๑. ความเป็นปกติหรือปกติ ๒. ระเบียบสำหรับประพฤติปฏิบัติกัน ๓. การปฏิบัติเกี่ยวกับการเป็นอยู่ทางภายนอก

๒.๓.๒ อานิสงส์ของการรักษาศีลและโทษของการละเมิดศีล

จากการทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับอานิสงส์ของการรักษาศีลและโทษของการละเมิดศีล จากนักวิชาการ พบว่านักวิชาการเหล่านั้นได้ให้ความหมายไว้หลากหลาย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ศีลสามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ระดับ คือ

๑. ระดับทั่วไป ได้แก่ระดับธรรมหรือระดับที่ยังเป็นธรรม คือ เป็นข้อแนะนำสั่งสอนหรือหลักความประพฤติที่แสดงและบัญญัติไปตามกฎธรรมดาแห่งความดีความชั่ว ที่เรียกว่ากฎแห่งกรรม ผู้ทำดีทำชั่วหรือรักษาศีลละเมิดศีล ย่อมได้รับผลดีผลชั่วเองตามธรรมดาของเหตุปัจจัยหรือตามกฎแห่งกรรมนั้น

๒. ระดับเฉพาะ ได้แก่ ระดับวินัยหรือระดับที่เป็นวินัย คือ เป็นแบบแผนข้อบังคับที่บัญญัติคือวางหรือกำหนดขึ้นไว้ เป็นทำนองประมวลกฎหมาย สำหรับกำกับความประพฤติของสมาชิกในหมู่ชนหรือชุมชนหนึ่ง โดยสอดคล้องกับความมุ่งหมายของหมู่คณะหรือชุมชนนั้นโดยเฉพาะ ผู้ละเมิดบท

บัญญัติแห่งศีลประเภทวินัยนี้มีความผิดตามอาญาของหมู่ซ่อนเข้ามาอีกชั้นหนึ่ง เพิ่มจากอกุศลเจตนาที่จะได้รับผลตามกฎแห่งกรรมของธรรมชาติ^{๓๖}

ดังนั้น อาจกล่าวไว้ว่าการประพฤติตามหลักของศีล ๕ นั้นเป็นการพัฒนาตนเอง คือรู้จักควบคุมตนเอง ไม่ทำให้ตนเองต้องเดือดร้อนในภายหลังในสิ่งที่ตนได้ทำลงไป เป็นการผูกมิตรไมตรีกับคนในสังคม เป็นการปรับตัวให้เข้ากับคนในสังคมได้โดยไม่ต้องก่อความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและสังคมโดยรวม ทำให้อยู่ร่วมกันโดยสันติสุข อีกทั้งยังเป็นประโยชน์แก่ชีวิตถึง ๒ ประการ คือ

๑. ประโยชน์ตน คือ การที่ได้ฝึกฝนอบรมตนดี บรรลุความเจริญก้าวหน้าแห่งสติปัญญาและคุณธรรมต่างๆ สมบูรณ์ด้วยวิชาและความประพฤติสามารถเป็นที่พึ่งได้ทั้งตัวเองทั้งร่างกายและจิตใจ

๒. ประโยชน์ผู้อื่น ประกอบด้วยเมตตา กรุณา สามารถช่วยเหลือตนเอง เกื้อกูลต่อผู้อื่นเห็นประโยชน์ต่อผู้อื่น

อานิสงส์ของการรักษาศีล

พระพุทธองค์ได้ตรัสถึงเหตุหรืออานิสงส์ แห่งความถึงพร้อมด้วยมรรยาท นำความสุขความเจริญมาสู่ตนและหมู่คณะ ไว้ดังนี้ภิกษุทั้งหลายอานิสงส์ของคณมีศีล เพราะความถึงพร้อมด้วยศีล ๕ ประการนี้ ๕ ประการเป็นไฉน คือ

คณมีศีลถึงพร้อมด้วยศีลในธรรมวินัยนี้ ย่อมถึงกองโภคทรัพย์มากมายอันมีความไม่ประมาทเป็นเหตุ นี่เป็นอานิสงส์ข้อที่ ๑ ของคณมีศีลเพราะความถึงพร้อมด้วยศีล

คณมีศีลถึงพร้อมด้วยศีลกิตติศัพท์อันงามของคณมีศีลย่อมฟุ้งไป เป็นอานิสงส์ที่ ๒ ของคณมีศีลเพราะความถึงพร้อมด้วยศีล

คณมีศีลถึงพร้อมด้วยศีลจะเข้าสู่บริษัท ๔ ไฉนคือ ชัตตยบริษัท พราหมณ์บริษัท คฤหบดีบริษัท สมณบริษัท ย่อมมองอาจไม่เก้อเจิน นี่เป็นอานิสงส์ข้อที่ ๓ ของคณมีศีลเพราะความถึงพร้อมด้วยศีล

คณมีศีลถึงพร้อมด้วยศีล ย่อมเป็นผู้ไม่หลงกระทำกาละ นี่เป็นอานิสงส์ข้อที่ ๔ ของคณมีศีล เพราะความถึงพร้อมด้วยศีล

คณมีศีลถึงพร้อมด้วยศีล เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ นี่เป็นอานิสงส์ข้อที่ ๕ ของคณมีศีลเพราะความถึงพร้อมด้วยศีล

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ของคณมีศีล เพราะความถึงพร้อมด้วยศีล ๕ ประการนี้แล^{๓๗} ซึ่งโดยความจริงผู้มีอายุทั้งหลาย คณมีศีลถึงพร้อมแล้วด้วยศีลในโลกนี้ย่อมประสบกองแห่งโภคะใหญ่ ซึ่ง

^{๓๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๙), หน้า ๔๓๑-๔๓๒.

^{๓๗} อัง.ปณจก. (ไทย) ๒๒/๒๑๓/๒๕๙.

มีความไม่ประมาทเป็นเหตุ เกียรติศัพท์ที่ดั่งงามของคนมีศีล ถึงพร้อมแล้วด้วยศีลย่อมระบือไป คนมีศีลถึงพร้อมแล้วด้วยศีล เข้าไปหาบริษัทใดๆ คือ ชัตติยบริษัท พราหมณบริษัท คฤหบดีบริษัทหรือสมณบริษัท เป็นผู้แก่กล้าไม่เก้อเขินเข้าไปหาคนมีศีล ถึงพร้อมแล้วด้วยศีล ย่อมเป็นผู้ไม่หลงทำกาละ คนมีศีลถึงพร้อมแล้วด้วยศีล ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก^{๓๘} ทั้งสองได้ให้ความสำคัญกับอานิสงส์ของคนมีศีลในฐานะผู้ที่มีศีลจะไม่ทำตนเองและสังคมให้เดือดร้อนแล้วยังนำแต่ความสุขความเจริญมาให้แก่ตนเองและคนอื่นๆ อีกทั้งคนมีศีลธรรมยังมีส่วนช่วยตนเองและสังคมให้อยู่อย่างสงบสุขด้วย เพราะศีลธรรมนั้นทุกคนสามารถนำมาประพฤติปฏิบัติได้ ทำให้ผู้ที่นำมาประพฤติปฏิบัติเป็นที่รักของคนทั้งหลาย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุจะพึงหวังว่า ขอเราพึงเป็นที่รัก เป็นที่พอใจ เป็นที่เคารพ และเป็นผู้ควรยกย่องของเหล่าเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งหลายดังนี้ ภิกษุนั้นพึงกระทำให้บริบูรณ์ในศีล^{๓๙} จากแนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่ามีความแตกต่างกับความหมายที่ว่าโทษของการละเมิดศีลของผู้ที่ขาดจากศีล มีดังนี้

โทษของการละเมิดศีล

คนที่ขาดศีลข้อที่หนึ่ง คือฆ่าและทำร้ายคนอื่นสัตว์อื่น ย่อมเดือดร้อนในปัจจุบัน ต้องได้รับโทษ เช่น ต้องถูกกักขังอยู่ในเรือนจำและในอนาคต เมื่อตายไปก็เกิดในสถานที่ลำบาก เช่น เกิดในนรก เป็นต้น เมื่อเขากลับมาเกิดในโลกมนุษย์เพราะเศษกรรมที่ยังเหลืออยู่ ทำให้เขาเป็นคนอายุสั้นและมักถูกฆ่าตาย

คนที่ขาดศีลข้อที่สอง คือลักทรัพย์ ย่อมเดือดร้อนในปัจจุบัน เช่น การขโมยรถยนต์เจ้า ของรถยนต์ ย่อมเกิดความเสียหายและจองเวรหวัชโมย เมื่อเจ้าหน้าที่ตำรวจจับได้ก็ต้องถูกจองจำอยู่ในเรือนจำ เมื่อตายไปก็ไปเกิดในอบาย มินรก เป็นต้น เมื่อเขากลับมาเป็นมนุษย์เพราะเศษกรรมที่ยังเหลืออยู่ ทำให้เขาเป็นคนยากจนและถูกโกง ถูกปล้นหรือถูกขโมย

คนที่ขาดศีลข้อที่สาม คือประพฤติดิฉินกาม ย่อมเดือดร้อนในปัจจุบัน คือทำให้เกิดความแตกแยกในครอบครัวและถูกปองร้าย เป็นต้น เมื่อตายไปก็ไปเกิดในอบาย มินรก เป็นต้น เมื่อเขากลับมาเกิดเป็นมนุษย์ เพราะเศษกรรมที่ยังเหลืออยู่ ทำให้เขาเกิดการแตกแยกร้างฉานในครอบครัว

คนที่ขาดศีลข้อที่สี่ คือพูดเท็จหลอกลวงคนอื่นย่อมเดือดร้อนในปัจจุบัน เช่น การพูดยุยง ให้คนแตกความสามัคคี พูดใส่ความคนอื่นโดยไม่มีมูล เมื่อมีคนทราบความเป็นจริงแล้ว ก็ไม่มีใครอยากเชื่อถือ บางคนถึงกับถูกจองจำอยู่ในเรือนจำ ซึ่งเมื่อเขาตายไปก็ไปเกิดในสถานที่ลำบาก มินรก เป็นต้นเมื่อเขามาเกิดเป็นมนุษย์ เพราะเศษกรรมที่ยังเหลืออยู่ ทำให้เขาถูกใส่ความ มักได้ฟังแต่เรื่องไม่จริง เพราะกรรมที่ตนทำไว้มาให้ผล

^{๓๘}ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๙๑/๒๒๘.

^{๓๙}ม.มู. (ไทย) ๑๒/๗๔/๔๓.

คนที่ขาดศีลข้อที่ห้า คือดื่มสุราและเมรัยหรือของเสพติดให้โทษต่างๆ ย่อมเดือดร้อนในปัจจุบัน คือเสื่อมทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต ทรัพย์ย่อมฉิบหายไปและก่อให้เกิดความทะเลาะวิวาททั้งเป็นเหตุให้ทำผิดศีลข้ออื่นๆ ได้ง่ายขึ้นด้วย เพราะเมื่อเมาก็มักขาดสติ บางคนถูกไล่ออกจากงาน บางคนก็ต้องพิการหรือตายไปบนท้องถนนเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้ก็เพราะความประมาท เมื่อตายไปก็ไปเกิดในอบายมิณรภ เป็นต้น เมื่อเขากลับมาเกิดเป็นมนุษย์ เพราะเศษของกรรมที่ยังเหลืออยู่ ทำให้เขาเป็นคนบ้าใบ้ สติไม่สมบูรณ์ สมองเสื่อม เพราะกรรมที่ตนทำไว้นั้นให้ผล ฉะนั้น คนที่ขาดศีลย่อมสร้างแต่เวรภัยให้แก่ตนเอง^{๔๐}

สรุปได้ว่า คนมีศีลหรือถึงพร้อมด้วยศีลย่อมมีอานิสงส์มาก กล่าวคือ ย่อมเป็นที่รัก เป็นที่ขบใจ เป็นที่เคารพ เป็นผู้ควรยกย่อง มีเกียรติศัพย์ที่ดั่งาม จะเข้าไปในที่แห่งใดก็มีคนต้อนรับ ส่วนผู้ที่ศีลวิบัติ ด้วยการกระทำความชั่วที่มาจากไม่สำรวมในศีลนั้นมีโทษมาก ย่อมจะเกิดความเดือดร้อนทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น ทั้งในปัจจุบันและอนาคต การประกอบบาปอกุศลทั้งหลายที่เป็นไปในทางกายทางวาจาและทางใจเป็นการล่วงละเมิดศีล ย่อมเป็นบ่อเกิดแห่งเวรภัย มากมายหลายประการ

จากแนวคิดอานิสงส์และโทษของศีลของศีล ๕ ที่นักวิชาการต่างๆ ได้แสดงทัศนะเอาไว้ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ประมวลแนวคิดหลัก เพื่อประกอบการศึกษาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี โดยมีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ตามตารางที่ ๒.๘ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๒.๘ แสดงการสังเคราะห์แนวคิดหลักเกี่ยวกับอานิสงส์และโทษของศีล ๕

นักวิชาการ/นักวิจัย	แนวคิดหลัก
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), (๒๕๔๙, หน้า ๔๓๑-๔๓๒)	๑. ระดับธรรม เป็นข้อแนะนำสั่งสอนความประพฤติ ๒. ระดับวินัย เป็นข้อบังคับที่บัญญัติหรือกำหนดขึ้นไว้
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (๒๕๓๙, หน้า ๒๕๙)	๑. ถึงกองโภคทรัพย์มากมาย ๒. ความถึงพร้อมด้วยศีลย่อมพึงไป ๓. เข้าสู่บริษัทใดๆย่อมมองอาจไม่เก้อเขิน ๔. เป็นผู้ไม่หลงกระทำกาละ ๖. เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์

^{๔๐} พระราชวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตวณฺโณ), การสังสมบุญด้วยการรักษาศีล, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนสามัญ สุธิสสารการพิมพ์, ๒๕๓๖), หน้า ๕๙.

ตารางที่ ๒.๘ (ต่อ)

นักวิชาการ/นักวิจัย	แนวคิดหลัก
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (๒๕๓๙, หน้า ๒๒๘)	๑. มีความไม่ประมาทเป็นเหตุ ๒. เกียรติศัพท์ดั่งมีย่อมระบือ ๓. ไปหาบริษัทใดๆเป็นผู้แก้แล้วถ้าไม่แก้ขอเงิน ๔. เป็นผู้ไม่หลงทำกาละ ๕. ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (๒๕๓๙, หน้า ๔๓)	๑. เป็นที่รัก ๒. เป็นที่ชอบใจ ๓. เป็นที่เคารพ ๔. เป็นผู้ควรยกย่องของเพื่อนพรหมจรรย์
พระราชวิสุทธิกวี (พิจิตร จิตวณฺโณ), (๒๕๓๖, หน้า ๕๙)	๑. เป็นคนอายุสั้นและมักถูกฆ่าตาย ๒. เป็นคนยากจนและถูกโกงถูกปล้นหรือถูกขโมย ๓. เกิดการแตกแยกร้างฉานในครอบครัว ๔. ถูกใส่ความได้ฟังแต่เรื่องไม่จริง ๕. เป็นคนบ้าใบ้ สติไม่สมบูรณ์ สมองเสื่อม

๒.๓.๓ องค์ประกอบของศีล ๕

จากการทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับ องค์ประกอบของศีล ๕ จากเอกสารและนักวิชาการพบว่า นักวิชาการเหล่านั้นได้ให้แนวคิดไว้หลากหลาย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ศีล ๕ เป็นคุณธรรมพื้นฐาน เป็นเครื่องช่วยควบคุมกายวาจาของมนุษย์ให้เรียบร้อย เพื่อให้มนุษย์อยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุขหากมีผู้ใดทำผิดศีลข้อใดข้อหนึ่งหรือหลายข้อแล้ว ก็จะแสดงพฤติกรรม หรือการกระทำที่ผิดปกติของมนุษย์ออกมา ซึ่งจะก่อให้เกิดความสับสนวุ่นวายเกิด ความเดือดร้อนทั้งต่อตนเอง หมู่คณะ และสังคมส่วนรวมโดยพฤติกรรมอย่างไรผิดหรือไม่ผิดศีล ๕ หรือถ้าบอกว่าผิดหรือไม่ผิดมีหลักอะไรเป็นเกณฑ์ตัดสิน ในคัมภีร์พระไตรปิฎกประมวลหลักเกณฑ์บางอย่างไว้สำหรับกำหนดว่าการกระทำแค่ไหนเพียงใดจึงจะถือว่าเป็นการละเมิดศีลแต่ละข้อ เป็นการให้ความสะดวกแก่ผู้รักษาศีล โดยจัดวางเป็นองค์ประกอบของการละเมิดเรียกง่ายๆ ว่าองค์ บุคคลจะได้ชื่อว่า ละเมิดศีล ต่อเมื่อกระทำครบองค์ทั้งหมดของการละเมิด มีดังนี้

๑. ปาณาติปาตา เวรมณี เจตนาตเว้นจากการฆ่าสัตว์ด้วยตนเองและใช้ให้คนอื่นฆ่า

ปาณาติปาต เป็นคำในภาษาบาลี แปลตามรูปศัพท์ว่า การทำสัตว์มีชีวิตให้ตกลงไปโดยกำหนดความพยายามที่เรียกว่า ปะโยคะ คือ ความพยายามในการทำปาณาติปาตไว้ ๖ อย่างคือ

๑.๑ สาทัตถิกะปะโยคะ คือ ความพยายามลงมือทำด้วยตนเอง หมายถึง ความพยายามลงมือฆ่าคนหรือสัตว์มีชีวิตด้วยตนเอง นับเป็นกายทวาร คือ พยายามด้วยตนเอง เช่น ฆ่าด้ก่ล่อง ฆ่าล้างโคตร ฆ่าล้างแค้น ยิงฆ่าล่าสัตว์

๑.๒ อาณัตติกะปะโยคะ คือ ความพยายาม โดยบังคับใช้คนอื่นทำ หมายถึงความพยายามด้วย วชิทวาร เช่น พุดจาจ้งวานสั่งการ ใช้บังคับให้คนอื่นฆ่าคน หรือฆ่าสัตว์มีชีวิต

๑.๓ นิสสัคคียะปะโยคะ คือ ความพยายามโดยการปล่อยหรือส่งเครื่องประหาร หมายถึงความพยายามปล่อยหรือส่งอาวุธหรือเครื่องประหารไปทำลายชีวิตของคนและสัตว์ เช่น พุ่งหอกยิงธนูหน้าไม้ ขว้างมีด ยิงปืน ขว้างระเบิดขวด ยิงซีปนาวุธ

๑.๔ ถาวระปะโยคะ คือ ความพยายามโดยการทำ หรือสร้างเครื่องประหาร หมายถึงความพยายามทำเครื่องประหารขึ้นทำลายชีวิตคนและสัตว์เป็นการถาวร เช่น ขุดหลุมพรางให้คนหรือสัตว์ตกลงไปตาย วางกับระเบิด ทำหรือสร้างอาวุธสำหรับประหารด้วยจงใจฆ่าให้ตาย เช่น มีด หอก ธนูหน้าไม้ ปืน เครื่องระเบิด

๑.๕ วิชขามะโยคะ คือ ความพยายามในการใช้วิชาอาคมเวทย์มนตร์คาถา หมายถึงความพยายามทำคนหรือสัตว์มีชีวิตให้ตาย ด้วยวิชาอาคมเวทย์มนตร์คาถาตามทางไสยศาสตร์

๑.๖ อิทิมะยะปะโยคะ คือความพยายามในการใช้อิทธิฤทธิ์ หมายถึง ความพยายามฆ่าคนหรือสัตว์มีชีวิตให้ตายด้วยอิทธิฤทธิ์^{๔๑}

หลักเกณฑ์วินิจฉัย

หลักเกณฑ์ในการวินิจฉัยว่า การฆ่าคนหรือสัตว์มีชีวิตจะถือเป็นปาณาติปาต โดยวินิจฉัยว่าการกระทำของผู้นั้นประกอบด้วย องค์ ๕ หรือสัมภาระ๕ ดังนี้

๑. ปาโณ คนหรือสัตว์นั้นมีชีวิต
๒. ปาณะสัณญิตา (ผู้ฆ่า) รู้ยู่ว่าคนหรือสัตว์นั้นมีชีวิต
๓. วัระกะจิตตัง มีจิตคิดจะฆ่า
๔. อุปักกะโม ความพยายามที่จะฆ่า
๕. เตนมรณัง คนหรือสัตว์มีชีวิตตายด้วยความพยายามนั้น

^{๔๑} ฐนิต อยู่โพธิ์, **อานิสงส์ศีล ๕ บัญญัติสังคัม**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๓๕-๓๗.

ถ้าขาดองค์ใดองค์หนึ่งหรือสัมภาระใดสัมภาระหนึ่งขาดไป ไม่ครบ ๕ การกระทำนั้นก็ไม่ถือว่าเป็นปาณาติบาต^{๔๒}

๒. อทินนาทานา เวมณี เจตนาตเว้นจากการลักทรัพย์ด้วยตนเองและใช้คนอื่นให้ลัก

ตามรูปศัพท์ภาษาบาลี อทินนาทานแปลว่า การถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ โดยกำหนดความพยายามที่เรียกว่า อะวะหาระ ๕ ประเภทคือ

๒.๑ เถยยะวาระ ได้แก่การลักขโมยด้วยการตัดช่องย่องเบา ผู้ทำการลักขโมยทำด้วยอาการซ่อนเร้น หรือทำการโกงด้วยการชั่ง ตวง วัด และแปลงปลอม เช่น ปลอมเงิน ปลอมของ ของเก๊ ขโมยและโกงสิทธิ์ในสิ่งประดิษฐ์ศิลปะและหนังสือหรือวรรณกรรม

๒.๒ ปะสัยหะวาระ ได้แก่การข่มขู่เอาข้าวของ ทรัพย์สินของผู้อื่นด้วยการขู่เชิญ บังคับจะด้วยกำลังกาย เช่น แย่ง ชิง ฉกฉวย จี้ ปล้นสะดม หรือด้วยอุบาย

๒.๓ ปะภูจันนวะวาระ ได้แก่การลักขโมยด้วยปิดบัง ซ่อนเร้น เช่น เห็นทรัพย์ที่เจ้าของเขาวางไว้ หรือเจ้าของทำตกหรือลืมทิ้งไว้ ผู้จะขโมยแก่งแย่งที่หรือเอาของอื่นปกปิดบังไว้ แล้วถือเอาเป็นของตน หรือมีเจตนาปิดบังยกย่อง ถ้ายกเท นำเอาสมบัติของส่วนรวมมาเป็นของตน

๒.๔ ปะริกัปปะวาระ ได้แก่การลักขโมยด้วยกำหนดสิ่งของและสถานที่ เช่น ขโมย รองเท้า หรือลักขโมยด้วยกำหนดสถานที่ว่าจะเข้าไปขโมยของในที่นั้นที่นี้

๒.๕ กุสาวะวาระ ได้แก่การลักขโมยด้วยการสับเปลี่ยนเช่น เปลี่ยนชื่อ เปลี่ยนตรา เปลี่ยนเลขสลาก^{๔๓}

หลักเกณฑ์วินิจัย

หลักเกณฑ์ในการวินิจัยว่า การลักขโมยนั้นๆ จะเป็นอันล่วงอาทินาทานสิกขาบทหรือไม่ ควรประกอบด้วย องค์หรือสัมภาระ ๕ ประการคือ

๑. ประระปริคคะหิตัง ของที่เจ้าของหวงแหน (ของนั้นมีเจ้าของครอบครอง)

๒. ประระปริคคะหิตะสัณญิตา รู้รู้ว่าเป็นของที่เจ้าของหวงแหน

๓. เถยยะจิตตัง มีจิตคิดจะลัก

๔. อุปักกะโม กระทำความพยายามที่จะลัก

๕. เตนะ หะระณัง นำเอามาได้ด้วยความพยายามนั้น^{๔๔}

^{๔๒} ชุ.อิตติ.อ. (ไทย) ๔๕/๔๔๕.

^{๔๓} ธนิต อยู่โพธิ์, อาณิสสศิลป์ ๕ บัญญัติสังคม, หน้า ๓๘-๔๐.

^{๔๔} ชุ.อิตติ.อ. (ไทย) ๔๕/๔๔๕.

๓. กาเมสุมิจฉาจารา เวมณี : เจตนาถวณจากการประพตติผิตในกาม

ตามรูปศัพท์ภาษาบาลี กาเมสุ มิฉาจารคือ ความประพตติผิตในกามทั้งหลายขอบเขตของข้อห้ามตามสิกขาบทนี้ ทั้งหญิงและชายย่อมประพตติผิตในกามได้ด้วยกันทั้งสองฝ่าย ซึ่งแบ่งออกเป็นประเภทได้ ดังนี้

๑. หญิงที่ต้องห้ามสำหรับชายมี ๓ จำพวก คือ

๑.๑ หญิงมีสามี โดยที่สุตแม่แต่ภรรยาชั่วคราวเข้าชั่วคราวก็ถือว่าเป็นเจ้าของ

๑.๒ หญิงที่มีผู้พิทักษ์รักษา เช่น บิดามารดาหรือญาติเป็นต้นรักษา

๑.๓ หญิงที่มีจารีตห้าม เช่น แม่ ย่า ยาย ทวด ลูก หลาน เหลน น้กบวช และหญิงที่เจ็บ

ใช้ไม่สมประกอบ พระสนมในรัชกาล เป็นต้น

หญิงทั้ง ๓ ประเภทนี้ เมื่อชายประพตติล่วงเกิน จะโดยเขายินยอมหรือไม่ยินยอมก็ตามศีลย่อมขาด

๒. ชายที่ต้องห้ามสำหรับหญิงมี ๒ จำพวก คือ

๒.๑ ชายอื่นทุกคนนอกจากสามีของตน สำหรับหญิงมีสามี

๒.๒ ชายที่จารีตห้าม เช่น พ่อ ปู่ ตา ทวด ลูก หลาน เหลน น้กบวช เป็นต้น

ชาย ๒ ประเภทนี้ เป็นวัตถุแห่งกาเมสุมิจฉาจารของหญิง คือผิตศีล เว้นไว้แต่ถูกข่มขืนไม่เต็มใจ ส่วนการเคล้าคลึงหรือพุดเกี้ยวแม้ศีลจะไม่ขาดย่อมทำให้ศีลต่างพร้อยได้^{๔๕}

หลักเกณฑ์วินิจฉัย

หลักเกณฑ์วินิจฉัยของกาเมสุมิจฉาจาร มีองค์ ๔ คือ

๑. อะคมะเนนิยะวัตถุ วัตถุที่จะพึงล่วงเกิน (สตรีหรือบุรุษที่ไม่ควรล่วงละเมิด)

๒. ตัตถะ เสวณะจิตตัง จิตคิดจะเสพในอคมเนนิยวัตถุนั้น

๓. เสวณัปปะโยโค กระทำความพยายามในการเสพ

๔. มัคเคนะ มัคคะปะฏิปัตติอะธิวาสะนัง การยังมรรคให้ดำเนินไปทางมรรคหรือหยุดอยู่ (มรรค ในที่นี้หมายถึง อวิยะเทศ ทวารหนัก ทวารเบา และปาก)^{๔๖}

^{๔๕} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, เบญจศีลและเบญจธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๒๐), หน้า ๒๕.

^{๔๖} ชู.อิตติ.อ. (ไทย) ๔๕/๔๕๐.

๔. มุสาวาทา เวมณี เจตนาตเว้นจากการพูดปด พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ

ตามรูปศัพท์ภาษาบาลีมุสาวาทแปลว่า การพูดเท็จหรือการพูดมุสาที่มีลักษณะดังนี้การแสดงมุสา แปลว่า เท็จหรือไม่จริง การกล่าวคำเท็จหรือคำไม่จริงเรียกว่า มุสาวาทหรือโกหก โดยส่วนมากใช้วาจา แต่การแสดงเท็จอาจแสดงได้ ๒ ทาง คือ

๑. ทางวาจา คือ พูดคำเท็จออกมา

๒. ทางกาย คือ แสดงเท็จทางกาย เช่น การรายงานเท็จ การทำหลักฐานปลอม การตีพิมพ์ข่าวเท็จ การทำเครื่องหมายให้คนอื่นหลงเชื่อ ตลอดจนกิริยาท่าทางให้คนอื่นเข้าใจผิด เช่น สั่นศีรษะหรือโบกมือปฏิเสธในเรื่องที่ควรรับ หรือพยักหน้ารับในเรื่องที่ควรปฏิเสธ เป็นต้น ผู้ถือศีลแสดงมุสาหรือมุสาวาท ถือว่าศีลขาด

การพูดเท็จหรือการพูดมุสามีลักษณะดังนี้

๑. มุสาวาท มี ๗ วิธี เป็นการแสดงเท็จหรือลักษณะมุสาวาท ได้แก่

๑.๑ ทนสาบาน คือ การสาบานเพื่อให้คนอื่นหลงว่าตนไม่ได้เป็นเช่นนั้น จะเป็นด้วยวิธีแข่งตัวเองหรือด้วยวิธีนั่งนิ่งเมื่อถูกถาม ก็จัดว่าเป็นทนสาบาน

๑.๒ ทำเลห์ คือ การแสดงอวดอ้างความศักดิ์สิทธิ์เกินความจริง เช่น อวดวิเศษเรื่องใบหอย โดยไม่รู้เห็นจริง เป็นต้น

๑.๓ มายา คือ การแสดงอาการหลอกคนอื่น เช่น ไม่เจ็บเป็นเจ็บ เจ็บน้อยทำเป็นเจ็บมาก เป็นต้น

๑.๔ ทำเลศ คือ พูดเล่นสำนวน พูดคลุมเครือให้ผู้ฟังคิดผิดไปเอง เช่น ขโมยวิ่งผ่านหน้าไปไม่อยากบอกให้ผู้ตามจับทราบว่าคุณเห็น จึงย้ายที่อื่นหรือที่นั่งไป เมื่อถูกถามก็พูดเล่น สำนวนว่าอยู่ที่นั่นไม่เห็นอย่างนี้เรียกว่า ทำเลศ

๑.๕ เสริมความ คือ เรื่องเล็กแต่พูดเสริมให้เห็นเป็นเรื่องใหญ่ เช่น เห็นไฟคันบุหรืไหม้ ฟางแห้งก็ตะโกนเสียงดังว่า ไฟไหม้ๆ เพื่อให้คนอื่นตื่นตกใจ เป็นต้น การโฆษณาสรรพคุณสินค้าเกินความจริงก็จัดอยู่ในข้อนี้

๑.๖ อำความ คือ เรื่องใหญ่แต่พูดให้เป็นเรื่องเล็ก หรือปิดอำพรางไว้ไม่พูดหมดไม่รายงานต่อผู้มีหน้าที่รับทราบ

๑.๗ ปด คือ การโกหก เช่น รู้แต่บอกไม่รู้ เห็นแต่บอกไม่เห็น เป็นต้น

๒. อนุโลมมุสา คือ การพูดประชด พูดคำหยาบคาย พูดเสียดแทงกระทบกระทั่ง แดกดัน พูดสับปลับด้วยความคะนองวาจา

๓. ปฏิสสวะ คือ การรับคำของคนอื่นด้วยเจตนาบริสุทธิ์ แต่ภายหลังกลับใจไม่ทำตามที่ได้รับคำนั้น โดยที่ตนพอที่จะทำตามรับคำนั้นได้อยู่มี ๓ อย่าง คือ

๓.๑ ผิดสัญญา คือ สัญญาว่าจะทำด้วยความสุจริตใจ แต่กลับไม่ทำภายหลัง

๓.๒ เสียสัตย์ คือ ให้สัตย์ปฏิญาณไว้แล้ว แต่ไม่ปฏิบัติตาม

๓.๓ คีนคำ คือ รับปากว่าจะไปแต่กลับใจไม่ไป^{๔๗}

หลักเกณฑ์วินิจฉัย

หลักเกณฑ์วินิจฉัยของมูสาวาท ประกอบด้วยองค์ ๔ คือ

๑. อะตะถัง วัตถุญ เรื่องไม่จริง
๒. วิสังวาทนจิตตัง จิตคิดจะพูดให้ผิด
๓. ตัซโซ วายาโม มีความพยายามอันเกิดแต่จิตนั้น
๔. ปรัสสทตถวิชานนัง การให้คนอื่นเข้าใจเนื้อความนั้น^{๔๘}

๕. สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐานา เวรมณี เจตนาจเว่นจากการดื่มน้ำเมาอันเป็นที่ตั้งแห่ง

ความประมาท

ตามรูปศัพท์ภาษาบาลีคือแปลคำ มัชชะว่า น้ำเมา แปลดังนี้เท่ากับยกเอาคำ สุราเมรย เป็นคำขยายความของ มัชชะหมายถึง มัชชะ (คือของเมา) มี ๒ ประเภท คือ สุรา และเมรัย โดยสุราและเมรัย หมายถึง สุรา ๕ อย่าง และเมรัย ๕ อย่าง คือ

๑. สุรา ๕ อย่าง ได้แก่
 - ๑.๑ ปิณฺณสุรา สุราทำด้วยแป้ง
 - ๑.๒ ปูวสุรา สุราทำด้วยขนม
 - ๑.๓ โอทฺนสุรา สุราทำด้วยข้าวสุก
 - ๑.๔ กิณณฺพกุชิตฺตา สุราที่เติมด้วยสาเหล้า
 - ๑.๕ สมภาณสัยฺตุตฺตา สุราที่ประกอบด้วยเครื่องปรุง
๒. เมรัย ได้แก่ ของหมักดอง ๕ อย่าง คือ
 - ๒.๑ บุปผาสวะ เครื่องดองด้วยดอกไม้
 - ๒.๒ ฬาสวะ เครื่องดองด้วยผลไม้
 - ๒.๓ มัชฌาสวะ เครื่องดองด้วยน้ำผึ้ง
 - ๒.๔ คุฬาสวะ เครื่องดองด้วยน้ำอ้อยยบ
 - ๒.๕ สมภาณสังยุตตะ เครื่องดองที่ประกอบด้วยเครื่องปรุง^{๔๙}

^{๔๗} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, เบญจศีล-เบญจธรรม, หน้า ๓๑-๓๓.

^{๔๘} ชู.อิตฺติ.อ. (ไทย) ๔๕/๔๕๑.

^{๔๙} ชู.อิตฺติ.อ. (ไทย) ๔๕/๔๕๒.

หลักเกณฑ์วินิจฉัย

หลักเกณฑ์วินิจฉัยของสุราเมรยมัชชปมาทฎฎาน มี ๔ ประการ คือ

๑. มัชชภาโว ความเป็นของเมา
๒. ปาตุกัมยตาจิตตัง จิตคิดจะดื่ม
๓. ตัซโซ วายาโม ความพยายามอันเกิดแต่จิตนั้น
๔. อัชโณหรณัง กลืนให้ล่องลงในลำคอ^{๕๐}

สรุปได้ว่า ศิลเป็นปกติของความเป็นมนุษย์เป็นเจตนาละเว้นจากความชั่ว การได้เรียนรู้วิธีการรักษาศิลให้บริสุทธิ์อย่างถูกต้อง ได้เรียนรู้หลักในการวินิจฉัยว่าอย่างไรเรียกว่า ศิลขาด ศิลทะลุ ศิลต่าง ศิลพร้อยและได้รับรู้ถึงผลหรืออานิสงส์ของการรักษาศิลว่าให้ผลดีมากมายเพียงไรทำให้มีแรงบันดาลใจหรือกำลังใจพอที่จะต้านกับกระแสกิเลส อันจะส่งผลให้เกิดความสุขในการดำเนินชีวิตทั้งชาตินี้ ชาติหน้า ทำให้สังคมและประเทศชาติสงบสุข

จากแนวคิดองค์ประกอบของศิลป ๕ ที่นักวิชาการต่างๆ ได้แสดงทัศนะเอาไว้ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ประมวลแนวคิดหลัก เพื่อประกอบการศึกษาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในโครงการหมู่บ้านรักษาศิล ๕ อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี โดยมีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ตามตารางที่ ๒.๙ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๒.๙ แสดงการสังเคราะห์แนวคิดหลักเกี่ยวกับองค์ประกอบของศิลป ๕

นักวิชาการ/นักวิจัย	แนวคิดหลัก
ธนิต อยู่โพธิ์, (๒๕๓๙, หน้า ๓๕-๓๗)	๑. พยายามลงมือทำด้วยตนเอง ๒. พยายามโดยบังคับใช้คนอื่นทำ ๓. พยายามโดยการสร้างหรือปล่อยเครื่องประหาร ๔. พยายามในการใช้วิชาอาคมเวทย์มนตร์คาถา ๕. พยายามในการใช้อิทธิฤทธิ์
มหามกุฏราชวิทยาลัย, (๒๕๓๔, หน้า ๔๔๕)	๑. คนหรือสัตว์นั้นมีชีวิต ๒. รู้ยู่่ว่าคนหรือสัตว์นั้นมีชีวิต ๓. มีจิตคิดจะฆ่า ๔. ความพยายามที่จะฆ่า ๕. คนหรือสัตว์มีชีวิตตายด้วยความพยายามนั้น

^{๕๐} ชู.อิตี.อ. (ไทย) ๔๕/๔๕๒.

ตารางที่ ๒.๙ (ต่อ)

นักวิชาการ/นักวิจัย	แนวคิดหลัก
ธนิต อยู่โพธิ์, (๒๕๓๙, หน้า ๓๘-๔๐)	๑. การลักขโมยด้วยการตัดช่องย่องเบา ๒. การข่มขู่เอาข้าวของ ๓. การลักขโมยด้วยปิดบัง ซ่อนเร้น ๔. การลักขโมยด้วยกำหนดสิ่งของและสถานที่ ๕. การลักขโมยด้วยการสับเปลี่ยน
มهامกุฎราชวิทยาลัย, (๒๕๓๔, หน้า ๔๔๙)	๑. เจ้าของหวงแหน (ของนั้นมีเจ้าของครอบครอง) ๒. รู้ว่าเป็นของที่เจ้าของหวงแหน ๓. มีจิตคิดจะลัก ๔. ความพยายามที่จะลัก ๕. เอามาได้ด้วยความพยายามนั้น
สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิร ญาณวโรรส, (๒๕๒๐, หน้า ๒๕)	๑. หลึงมีสามมี ๒. หลึงที่มีผู้พิทักษ์รักษา ๓. หลึงที่มีจาริตห้าม ๔. ชายอื่นทุกคนนอกจากสามมีของตน ๕. ชายที่จาริตห้าม
มهامกุฎราชวิทยาลัย, (๒๕๓๔, หน้า ๔๕๐)	๑. วัตถุที่จะพึงล่วงเกิน ๒. จิตคิดจะเสพวัตถุนั้น ๓. กระทำความพยายามในการเสพ ๔. การยังมรรคให้ดำเนินไปทางมรรค
มهامกุฎราชวิทยาลัย, (๒๕๓๔, หน้า ๔๕๑)	๑. พุดเรื่องไม่จริง ๒. จิตคิดจะพุดให้ผิด ๓. มีความพยายามอันเกิดแต่จิต ๔. การให้คนอื่นเข้าใจเนื้อความ

ตารางที่ ๒.๙ (ต่อ)

นักวิชาการ/นักวิจัย	แนวคิดหลัก
สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, (๒๕๒๐, หน้า ๓๑-๓๓)	๑. ทนสาบาน ๒. ทำเล่ห์ ๓. มายา ๔. ทำเลศ ๕. พุดเสริมความ ๖. พุดอำความ ๗. พุดปด ๘. อนุโลมมุสา พุดประชด เสียดแทง ๙. ปฏิสสวะ การรับคำแต่ไม่ทำตาม ๑๐. การผิดสัญญา ๑๑. การเสียสัตย์ ๑๒. การคั่นคำ
มหามกุฏราชวิทยาลัย, (๒๕๓๔, หน้า ๔๕๒)	๑. สุราทำด้วยแป้ง ๒. สุราทำด้วยขนม ๓. สุราทำด้วยข้าวสุก ๔. สุราที่เติมด้วยสาเหล้า ๕. สุราที่ประกอบด้วยเครื่องปรุง ๖. เครื่องดองด้วยดอกไม้ ๗. เครื่องดองด้วยผลไม้ ๘. เครื่องดองด้วยน้ำผึ้ง ๙. เครื่องดองด้วยน้ำอ้อย ๑๐. เครื่องดองที่ประกอบด้วยเครื่องปรุง
มหามกุฏราชวิทยาลัย, (๒๕๓๔, หน้า ๔๕๒)	๑. ความเป็นของเมา ๒. จิตคิดจะดื่ม ๓. ความพยายามอันเกิดแต่จิตนั้น ๔. กลืนให้ล่วงลงในลำคอ

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับโครงการหมู่บ้านศีล ๕

แนวคิดเกี่ยวกับโครงการหมู่บ้านศีล ๕ ผู้วิจัยได้ประมวลมาจากแนวคิดของนักวิชาการ โดยจะนำเสนอในประเด็นที่เกี่ยวกับ ความเป็นมา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๒.๔.๑ ความเป็นมาของโครงการ

จากการทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับความเป็นมาของโครงการ จากเอกสารและนักวิชาการ พบรายละเอียดต่อไปนี้

สมเด็จพระสังฆราชมณฑลพายัพ (ช่วง วรปุณฺณ) ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ได้มีดำริที่จะเสริมสร้างความปรองดองและสมานฉันท์ของคนในชาติ ให้เกิดความสงบ สันติสุข มีความสามัคคีกลมเกลียวกัน ลดปัญหาความขัดแย้ง สร้างความมั่นคงและความปลอดภัยในชีวิตประจำวัน สมดังโอวาทที่ได้ประทานไว้เมื่อวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๖ ความตอนหนึ่งว่า ศีล ๕ เป็นการสำคัญมนุษย์เมื่อทุกคนมีศีล ๕ ด้วยกัน สังคมนั้นๆ คือ ประชาชนย่อมจะอยู่เป็นสุข โดยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้ให้แนวทางในการแก้ไขปัญหาด้วยการให้ทุกภาคส่วนในประเทศร่วมมือกันดำเนินการในเรื่องการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ และทำให้ประชาชนมีความรัก ความสามัคคีกัน โดยเริ่มจากครอบครัว หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ซึ่งจะนำพาประเทศก้าวไปข้างหน้าอย่างปลอดภัยยั่งยืน สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติในฐานะหน่วยงานราชการที่มีหน้าที่ในการส่งเสริมให้สังคมไทยมีคุณธรรมจริยธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนาจึงได้กำหนดโครงการกิจกรรมเพื่อส่งเสริมคุณภาพให้เด็ก เยาวชนและประชาชนทุกเพศทุกวัยได้นำหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในการแก้ไขปัญหา เสริมสร้างคุณภาพชีวิตให้กับตนเอง ชุมชนสังคม และประเทศชาติ โดยที่ประชุมมหาเถรสมาคมได้มีมติเห็นชอบต่อโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หมู่บ้านรักษาศีล ๕ ซึ่งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติร่วมกับทุกภาคส่วนในจังหวัดขับเคลื่อนโครงการฯ

คณะสงฆ์ โดยเจ้าพระคุณสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุณฺณ) ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช มีดำริที่จะเสริมสร้างความสมานฉันท์ของคนในชาติ ให้เกิดความสงบ สันติสุข มีความสามัคคีกลมเกลียวกัน สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยให้พุทธศาสนิกชนได้นำหลักศีล ๕ มาประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวัน ตามแนวทางของหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล จำนวน ๕,๙๑๔ หน่วยทั่วประเทศ ที่ได้ดำเนินการตามหัวข้ออบรม ๘ หัวข้อ คือ ศีลธรรมและวัฒนธรรม สุขภาพอนามัย สัมมาชีพ สันติสุข สาธารณสงเคราะห์ ศึกษาสงเคราะห์ กตัญญูกตเวทิตาธรรมและสามัคคีธรรมโดยมอบหมายให้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติร่วมกับคณะสงฆ์ หน่วยงานราชการ สถานศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรภาคเอกชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน องค์กรเครือข่ายชาวพุทธ ได้ขับเคลื่อนโครงการเพื่อสนับสนุนนโยบาย

ดังกล่าวโดยกำหนดเป้าหมายทุกตำบลทุกหมู่บ้านทั่วประเทศ พร้อมทั้งตั้งเป้าตัวชี้วัดให้เกิดสัมฤทธิ์ผล
 อย่างเป็นรูปธรรมภายใน ๔ ปี (ปี ๒๕๕๗-๒๕๖๐)

โดยในส่วนของการทำงานระดับจังหวัดมีการแต่งตั้งคณะกรรมการโครงการ ในระดับ
 จังหวัดโดยมีเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด ทั้งสองฝ่าย เป็นที่ปรึกษา ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็น
 รองประธานกรรมการ นายกองค์การภาครัฐและภาคเอกชนเป็นกรรมการ ควบคุมดูแลการปฏิบัติงาน
 และให้ประสานงานกับหน่วยงานที่ปฏิบัติงานในระดับจังหวัดทั้งส่วนราชการและภาคเอกชน รวมทั้ง
 กองทัพอย่างใกล้ชิด โดยทุกภาคส่วนร่วมกันขับเคลื่อนโครงการ หมู่บ้านรักษาศีล ๕ เพื่อถวายเป็น
 พระราชกุศลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเพื่อสร้าง
 ความปรองดองสมานฉันท์ ความสามัคคีและเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน

๒.๔.๒ วัตถุประสงค์และวิธีดำเนินการ

จากการทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับวัตถุประสงค์และวิธีดำเนินการ จากเอกสารและนักวิชาการ
 พบว่ามีรายละเอียดต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ มีดังนี้

๑. เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแด่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ และสมเด็จพระ
 นางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
๒. เสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ลดปัญหาความขัดแย้ง สร้างความมั่นคง ความ
 ปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินเพื่อประโยชน์สุขของประชาชน
๓. เพื่อให้ประชาชนได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างมี
 ความสุข
๔. เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกและสร้างความตระหนักรักชาติ ศาสนาและพระ
 มหากษัตริย์ ประเทศชาติเกิดความสงบสุขร่มเย็น

โดยโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ จะทำให้ผู้เข้าร่วมโครงการมีความเข้าใจถึงวัตถุประสงค์
 ของการรักษาศีล ๕ จะทำให้รักษาศีลได้อย่างถูกต้อง เกิดประโยชน์สูงสุดและเป็นไปเพื่อประโยชน์ที่
 แท้จริงของศีล โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ ๕ ประการ

๑. เพื่อเป็นการป้องกันชีวิตของเราในภพชาติปัจจุบันไม่ให้อดต้องพบกับความทุกข์ ความ
 เดือดร้อน และเสื่อมเสียอันเนื่องมาจากการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น
๒. เพื่อให้เกิดความสุข ความดีงามในการดำเนินชีวิต
๓. เพื่อให้เกิดความสงบร่มเย็น และความดีงามแก่ครอบครัวและสังคม
๔. เพื่อเป็นการป้องกันชีวิตของเราในภพชาติต่อไปไม่ให้อดต้องพบกับความเดือดร้อนและ
 ความเสื่อมเสียอันเนื่องมาจากการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

๕. เพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนาคุณธรรมที่สูงขึ้นไป ได้แก่ สมาธิ และปัญญา อันจะทำให้บรรลุ มรรคผลนิพพานได้

ในส่วนของการดำเนินการให้วัด กำนัน ผู้ใหญ่บ้านประธานชุมชนเปิดรับสมัครประชาชนเข้าร่วมโครงการฯ หากมีประชาชนเข้าร่วมโครงการฯ ตั้งแต่ ๕๐ เปอร์เซนต์ขึ้นไป ให้แจ้งสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเพื่อขึ้นทะเบียนเป็นหมู่บ้านรักษาศีล ๕ หมู่บ้านที่ได้ขึ้นทะเบียนแล้ว สามารถขอรับแผ่นป้ายไม้หมู่บ้านรักษาศีล ๕ เพื่อติดตั้ง ณ หมู่บ้านของตน โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใดๆ

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้ทำการจัดสรรงบประมาณประชาสัมพันธ์ เชิญชวนประชาชนทั่วประเทศเข้าร่วมโครงการ โดยได้จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ส่งไปยังวัดทุกวัดทั่วประเทศ แล้วขณะเดียวกันก็มีสถานศึกษา โรงเรียน ขอเข้าร่วมโครงการด้วยทางสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติร่วมกับสำนักงานกลางโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ (วัดปากน้ำ) ก็ได้จัดทำป้ายให้โรงเรียนที่ขอมาทั่วประเทศเช่นกัน

สำหรับหมู่บ้านที่ดำเนินการไปแล้ว มีประชาชนเข้าร่วมโครงการมากกว่าร้อยละ ๘๐ ให้แจ้งสำนักงานพระพุทธศาสนาประจำจังหวัดทราบ เพื่อทางส่วนกลางจะได้ส่งเจ้าหน้าที่ไปประเมินและจัดทำโล่ประกาศเกียรติคุณ เพื่อมอบให้หมู่บ้านนั้นต่อไป^{๕๑}

การมีส่วนร่วมของคณะสงฆ์

คณะสงฆ์ คือกลไกสำคัญในการเป็นผู้นำการขับเคลื่อนการดำเนินโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ตั้งแต่ระดับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คือมหาเถรสมาคม เจ้าคณะพระสังฆาธิการทุกระดับ ตลอดจนทั้งพระภิกษุสามเณรทุกรูป ควรมีบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินการ ดังนี้

๑. ดำเนินงานโครงการสร้างหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง และหน่วยงานภาคีเครือข่าย เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์

๒. ส่งเสริมและสนับสนุนบุคลากรและทรัพยากรที่จำเป็น ในการขับเคลื่อนโครงการตามมติมหาเถรสมาคม และระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕

๓. ประสาน อำนวยความสะดวกในการใช้สถานที่ของวัด หรือสถานที่ที่ได้รับการจัดตั้งเป็นศูนย์ประสานงานการดำเนินงานโครงการ รวมถึงการอำนวยความสะดวกด้านอื่นๆ ตามสมควร

๔. ประชาสัมพันธ์ รณรงค์ และเชิญชวนพุทธศาสนิกชน ให้เห็นความสำคัญของการรักษาศีล ๕ ตามรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสม

^{๕๑}วัดปากน้ำภาษีเจริญ, โครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ โรงเรียนรักษาศีล ๕ หน่วยงานรักษาศีล ๕, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://www.sila5.com/detail/index2/index> [๒๓ ส.ค. ๒๕๕๘].

๕. ให้คำปรึกษา แนะนำแก่คณะกรรมการโครงการ หรือพิจารณาดำเนินการอื่นๆ ตามสมควร^{๕๒}

สรุปได้ว่า จากพระบัญชาสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปุณฺโณ) ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ที่อยากเห็นคนในชาติซึ่งกำลังมีความแตกแยกทางด้านความคิดกลับมาสมานฉันท์ปรองดองร่วมกันแก้ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น ได้มอบนโยบายให้แก่คณะสงฆ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องช่วยกันเผยแผ่และรณรงค์ให้ประชาชนคนไทยปฏิบัติตามแนวทางศีล ๕ โดยกำหนดพื้นที่เป้าหมายพร้อมกันทั่วทั้งประเทศ

จากแนวคิดโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ที่นักวิชาการต่างๆ ได้แสดงทัศนะเอาไว้ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ประมวลแนวคิดหลัก เพื่อประกอบการศึกษา การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี โดยมีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ตามตารางที่ ๒.๑๐ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๒.๑๐ แสดงการสังเคราะห์แนวคิดหลักเกี่ยวกับโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕

นักวิชาการ/นักวิจัย	แนวคิดหลัก
วัดปากน้ำภาษีเจริญ, [ออนไลน์], (๒๓ ส.ค. ๒๕๕๘)	๑. ถวายเป็นพระราชกุศล ๒. สร้างความปรองดองสมานฉันท์ ๓. นำหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิต ๔. ปฏิบัติกิจสำนึกและสร้างรักษาดิ ศาสนา และ พระมหากษัตริย์ ๕. เพื่อให้เกิดความสุข ความดีงามในการดำเนินชีวิต ๖. เพื่อให้เกิดความสงบร่มเย็นแก่ครอบครัวและสังคม ๗. เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดพบกับความเดือดร้อน ๘. เพื่อเป็นพื้นฐานในการพัฒนาคุณธรรมที่สูงขึ้น

^{๕๒} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, คู่มือการดำเนินงานโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หมู่บ้านรักษาศีล ๕, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๗), หน้า ๑๘.

ตารางที่ ๒.๑๐ (ต่อ)

นักวิชาการ/นักวิจัย	แนวคิดหลัก
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, (๒๕๕๗, หน้า ๑๙)	๑. ดำเนินงานร่วมเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ ๒. ส่งเสริมและสนับสนุนบุคลากรและทรัพยากร ๓. ประสาน อำนวยความสะดวกในการใช้สถานที่ ๔. รณรงค์และเชิญชวนพุทธศาสนิกชน ๕. ให้คำปรึกษาแนะนำ

๒.๔.๓ แนวทางการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ : ชาวประชาเป็นสุข

จากการทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ : ชาวประชาเป็นสุข จากเอกสารและนักวิชาการ พบรายละเอียดต่อไปนี้

แนวทางการดำเนินงานโครงการ

ในการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ : ชาวประชาเป็นสุข ซึ่งเป็นโครงการในดำริของ เจ้าพระคุณสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช เป็นโครงการหนึ่งที่กรมการศาสนาได้ให้ความสำคัญในอันที่จะสร้างให้เกิดสังคมแห่งปัญญา สังคมรักษาศีล ๕ เพื่อให้สังคมสงบสุข ซึ่งเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้แก่ประชาชนคนไทยอย่างยั่งยืน การดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ : ชาวประชาเป็นสุข ประกอบด้วย ๓ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การแต่งตั้งคณะกรรมการ

๑.๑ การแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารโครงการฯ ระดับจังหวัด ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้แต่งตั้งเพื่อบริหารโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ : ชาวประชาเป็นสุข โดยโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ มีรายละเอียดดังนี้

โครงสร้างระดับจังหวัด ประกอบด้วย

๑) เจ้าคณะจังหวัด (มหานิกายและธรรมยุติกนิกาย)	ที่ปรึกษา
๒) ผู้ว่าราชการจังหวัด	ประธานกรรมการ
๓) ปลัดจังหวัด	รองประธานกรรมการ
๔) ผู้แทนเจ้าคณะจังหวัด (๒ นิกาย)	กรรมการ
๕) ผู้แทนเครือข่ายองค์กรทางพระพุทธศาสนา	กรรมการ
๖) หัวหน้าส่วนราชการที่เกี่ยวข้องในจังหวัดไม่เกิน ๙ คน	กรรมการ
๗) ผู้ทรงคุณวุฒิ ไม่เกิน ๓ รูป/คน	กรรมการ

๘) วัฒนธรรมจังหวัด	กรรมการ
ผู้อำนวยการสำนักงาน	เลขานุการร่วม
๙) นักวิชาการวัฒนธรรม/นักวิชาการ	กรรมการ
สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดที่ได้รับมอบหมาย	ผู้ช่วยเลขานุการร่วม

อำนาจหน้าที่

๑. อำนวยการ ประสานงานและประชุมหารือกับเจ้าอาวาส ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน เพื่อวางแผนรณรงค์เชิญชวนประชาชนเข้าร่วมโครงการฯกับจังหวัด

๒. ส่งเสริม สนับสนุนอำนวยการบริหารโครงการและให้คำปรึกษาแนะนำเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการฯ ให้กับคณะทำงานโครงการฯประจำหมู่บ้าน ภายในจังหวัดให้เกิดการพัฒนา และบรรลุเป้าหมาย

๓. ให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร่วมกับผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนา จังหวัดกำกับดูแลโครงการฯ ทั้งจังหวัด

๔. กำกับติดตามการดำเนินการโครงการฯ ภายในจังหวัดและเป็นผู้ประเมิน หมู่บ้าน รักษาศีล ๕ ที่ผ่านเกณฑ์ (ตามแบบหมู่บ้านรักษาศีลห้า) และรวบรวมรายงานส่งกรมการศาสนาและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติทราบ

๕. แต่งตั้งคณะอนุกรรมการเพื่อช่วยเหลือการปฏิบัติงานตามที่เห็นสมควร

๖. มีอำนาจสั่งการให้ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ ภายในจังหวัด เอื้ออำนวยและให้การสนับสนุนการดำเนินการ โครงการฯ เพื่อให้บังเกิดผลสัมฤทธิ์

๗. ให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดจัดทำรายงานสรุปผลการดำเนินการโครงการฯ ภายในจังหวัดเป็นราย ๑๕ วัน รายเดือน และรายปี รวมทั้งประมวลสรุปผลเป็นภาพรวมรายงาน ตามแบบหมู่บ้านรักษาศีลห้า ๑ ส่งกรมการศาสนา และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

๘. ดำเนินการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องตามที่ได้รับมอบหมายจากกระทรวงวัฒนธรรม

๑.๒ การแต่งตั้งคณะทำงานโครงการฯประจำหมู่บ้าน ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้แต่งตั้ง โดยประสานงานกับเจ้าอาวาส และผู้นำชุมชนตามธรรมชาติ ผู้นำหน่วยงานระดับท้องถิ่น (อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ฯลฯ) ตลอดจนคนในหมู่บ้านเป้าหมาย เป็นผู้นำเสนอรายชื่อคณะทำงานฯดังกล่าว ประจำหมู่บ้านๆ ละ ๑ คณะ เพื่อทำหน้าที่ขับเคลื่อนโครงการฯภายใต้วัดและหมู่บ้านนั้นๆ โดยร่วมศึกษาวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนในหมู่บ้านร่วมคิดกิจกรรมที่สอดคล้องและสร้างสรรค์ เพื่อให้નાหลักธรรมทางศาสนามาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันโดยมีวัดเป็นสถานที่ปลูกปัญญา และเป็นศูนย์กลางจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของหมู่บ้านให้เกิดเป็นครอบครัว รักษาศีล ๕ หมู่บ้านรักษาศีล ๕ จากความรักความศรัทธาที่มีต่อวัดแห่งนั้นๆ

โครงสร้างของคณะทำงานโครงการฯ ประจำหมู่บ้าน ประกอบด้วย

๑) เจ้าคณะอำเภอ/ตำบล ในพื้นที่	ที่ปรึกษา
๒) นายอำเภอ ที่วัดนั้นตั้งอยู่	ที่ปรึกษา
๓) เจ้าอาวาส	ประธานคณะทำงาน
๔) ผู้ใหญ่บ้าน (หมู่บ้านที่สมัคร)	รองประธานคณะทำงาน
๕) หัวหน้าหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องในตำบล หมู่บ้านไม่เกิน ๑๐ คน	คณะทำงาน
๖) ผู้ทรงคุณวุฒิ ไม่เกิน ๙ รูป/ คน	คณะทำงาน
๗) ผู้แทนเครือข่ายทางศาสนาในพื้นที่ (อ.ป.ต.ศพอ. ลานธรรมฯลฯ)	คณะทำงาน
๘) นักวิชาการ วัฒนธรรมประจำอำเภอ	คณะทำงานและเลขานุการ
๙) ผู้ที่เจ้าอาวาสมอบหมาย	คณะทำงานและ ผู้ช่วยเลขานุการ

อำนาจหน้าที่

๑. ดำเนินการจัดประชุมคณะทำงานโครงการ ประจำหมู่บ้าน เพื่อปรึกษาหารือและมอบหมายบุคคลให้ดำเนินงานตามโครงการฯเพื่อจัดตั้ง “ครอบครัวรักษาศีล ๕”และ “หมู่บ้านรักษาศีล ๕”

๒. ดำเนินการจัดทำสื่อเพื่อประชาสัมพันธ์เชิญชวนสมาชิกในครัวเรือนมาร่วมรักษาศีล ๕

๓. ให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมกระบวนการในการวางแผนขับเคลื่อนสู่ประชาชนในพื้นที่ตลอดจนอาจมีการมอบหมายให้อาสาสมัครเป็นผู้รับผิดชอบกิจกรรมย่อยต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนด

๕. ประชาสัมพันธ์เชิญชวนคนในชุมชนมาร่วมรักษาศีล ๕ อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งขอความร่วมมือทุกหน่วยงานในชุมชนสอดแทรกกิจกรรมการรณรงค์รักษาศีล ๕ ไว้ในกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน จัดเสวนา เยี่ยมเยียนให้กำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ จัดเทศนาธรรมในโอกาสต่าง ๆ ในวันธรรมสวนะ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันทำบุญขึ้นบ้านใหม่ งานบวชงานแต่งงาน งานเทศกาลต่าง ๆ งานประเพณี โดยสอดแทรกความสำคัญของการรักษาศีล ๕ เข้าไปในบทเทศน์และกิจกรรมต่างๆ ของหมู่บ้านชุมชน

๖. เป็นผู้ประเมินสมาชิกของครอบครัวที่รักษาศีล ๕ ที่ผ่านเกณฑ์เป็น “ครอบครัวรักษาศีล ๕” (แบบหมู่บ้านรักษาศีลห้า ๕) จากนั้นรายงานจังหวัดทราบ เพื่อมอบเกียรติบัตรในโอกาสสำคัญ

๗. แต่งตั้งคณะทำงานในด้านต่างๆ เพื่อช่วยเหลือการปฏิบัติงานตามที่เห็นสมควร

๘. มีอำนาจเรียกส่วนราชการในชุมชน มาสอบถามในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับโครงการฯ

๙. รายงานสรุปผลการดำเนินการโครงการฯ ของหมู่บ้านที่รับผิดชอบ เป็นราย ๑๕ วัน รายเดือน รวมทั้งประมวลสรุปผลในภาพรวมรายปี ตามแบบหมู่บ้านรักษาศีลห้า ๒ ส่งสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด เพื่อรวบรวมนำเสนอผู้ว่าราชการจังหวัดและกรมการศาสนาและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติต่อไป

ขั้นตอนที่ ๒ การดำเนินงานโครงการฯ

๒.๑ การดำเนินงานในส่วนกลาง

๑. กรมการศาสนาจัดทำตัวอย่างเอกสารใบสมัคร แบบประเมินตามเกณฑ์ครอบครัวรักษาศีล ๕ และหมู่บ้านรักษาศีล ๕

๒. กรมการศาสนาจัดทำโครงการ “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” : ชาวประชาเป็นสุข เพื่อขออนุมัติงบประมาณและกำหนดกิจกรรม ดำเนินการ ดังนี้

กิจกรรมหลัก

๑) ขอความร่วมมือให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดทุกจังหวัด ประสานความร่วมมือกับ เจ้าคณะจังหวัด (มหานิกายและธรรมยุติกนิกาย) เจ้าอาวาสวัดทุกวัดในทุกจังหวัด/นายอำเภอ ท้องที่ทุกอำเภอ/เทศบาลทุกแห่ง/องค์การบริหารส่วนจังหวัดทุกแห่ง/องค์การบริหารส่วนตำบลทุกแห่ง/ส่วนราชการในภูมิภาค/กำนัน ผู้ใหญ่บ้านทุกท้องที่/ ที่ทำการปกครองจังหวัด/สถานศึกษาทุกแห่ง/เครือข่ายของกรมการศาสนา ลานธรรมลานวิถีไทย ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ พระธรรมวิทยากร คลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา โรงเรียนวิถีพุทธให้ทุกภาคส่วนในจังหวัดร่วมจัดกิจกรรมส่งเสริมรักษาศีล ๕ และรณรงค์ประชาสัมพันธ์เชิญชวนประชาชนในทุกพื้นที่ มองเห็นคุณค่าและร่วมสมัครเป็นสมาชิก “ครอบครัวรักษาศีล ๕” และ “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” โดยเน้นส่งเสริมให้หมู่บ้านที่ใกล้ชิดร่วมปฏิบัติรักษาศีล ๕

๒) กรมการศาสนาประสานงาน ขอความร่วมมือ กระทรวงกรมต่าง ๆ ในส่วนกลาง สั่งการให้ข้าราชการในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคในสังกัดให้การส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมรณรงค์รักษาศีล ๕ ในทุกพื้นที่ ตลอดจนขอความร่วมมือหน่วยงานในระดับกระทรวง กรม รัฐวิสาหกิจ บริษัทเอกชนให้เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการสนับสนุนกิจกรรมรณรงค์รักษาศีล ๕ ทั่วประเทศ เชิญชวนประชาชนทุกพื้นที่ในสังกัด ให้เห็นคุณค่าและสมัครเป็นสมาชิก “ครอบครัวรักษาศีล ๕” และ “หมู่บ้านรักษาศีล ๕”

กิจกรรมรอง ส่งเสริมให้โรงเรียนที่นับถือพระพุทธศาสนาทุกโรงเรียน รวมทั้งโรงเรียนวิถีพุทธในกองทุนเผยแผ่พระพุทธศาสนาเฉลิมพระเกียรติของกรมการศาสนา จัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา และจัดกิจกรรมรณรงค์รักษาศีล ๕ กับทั้งส่งเสริมให้มีการสร้างเยาวชนยุคใหม่ใส่ใจการรักษาศีล ๕ มีความปรองดองสมานฉันท์โดยดำเนินการในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๑. กรมการศาสนาจัดทำแนวทางการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ : ชาวประชาเป็นสุขและมอบให้กับจังหวัด/หมู่บ้านต่าง ๆ ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงาน

๒. กรมการศาสนาขอความร่วมมือกระทรวงมหาดไทย มอบหมายให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น/กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน เป็นหน่วยงานหลักในการรณรงค์ทำความเข้าใจกับพี่น้องประชาชนในชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดต่าง ๆ เชิญชวนประชาชนในหมู่บ้านมาร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ พร้อมมอบใบสมัครสมาชิกครอบครัวรักษาศีล ๕ แก่ผู้สนใจ

๓. กรมการศาสนาขอความอนุเคราะห์จากภาคีเครือข่ายองค์การทางพระพุทธศาสนาในส่วนกลางและภูมิภาค เช่น พุทธสมาคมแห่งประเทศไทย สภายุวพุทธิกสมาคมแห่งชาติ เปรียญธรรมสมาคมแห่งประเทศไทย องค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย ชมรมพุทธศาสนาในสถานศึกษาต่าง ๆ ลานธรรมลานวิถีไทย ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ คลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา ร่วมรณรงค์ขับเคลื่อนส่งเสริมให้มีการรักษาศีล ๕ โดยให้เชิญชวนสร้างความเข้าใจ ให้ประชาชนเห็นคุณค่าของการรักษาศีล ๕

๔. กรมการศาสนาขอความร่วมมือสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ๗๖ จังหวัดทั่วประเทศ ติดตามประเมินผลโครงการฯทั้งจังหวัด และจัดทำรายงานในระดับจังหวัดแจ้งให้กรมการศาสนาทราบเป็นรายปักษ์ (ทุก ๑๕ วัน) รายเดือนและรายปีและขอความอนุเคราะห์จากผู้ใหญ่บ้านติดตามผล และจัดทำรายงานในระดับหมู่บ้านแจ้งจังหวัดทราบ เป็นรายปักษ์ รายเดือน และรายปี

๕. กรมการศาสนามีการกำหนดหลักเกณฑ์การคัดเลือกและประกาศโดยใช้เกณฑ์ ๕๐ % ของสมาชิกในครอบครัว หมู่บ้านรักษาศีล ๕ สำหรับประชาชนที่ได้สมัครเข้าร่วมโครงการฯ โดยพิจารณาตั้งใจรักษาศีล ๕ เป็นปกติและจะร่วมเชิญชวนผู้อื่นมาร่วมรักษาศีล ๕ เพื่อความสงบร่มเย็นของครอบครัวและสังคมประเทศชาติ โดยมีหลักเกณฑ์การคัดเลือก ดังนี้

๕.๑ ครอบครัวที่มีสมาชิกในครอบครัวสมัครเข้าร่วมโครงการมากกว่า ๕๐% ของจำนวนสมาชิกในครอบครัวทั้งหมดและ ผ่านเกณฑ์ จะได้รับเกียรติบัตร “ครอบครัวรักษาศีล ๕”

๕.๒ หมู่บ้านที่มีจำนวนครัวเรือนที่เป็น “ครอบครัวรักษาศีล ๕” มากกว่า ๕๐% ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดในหมู่บ้านและผ่านเกณฑ์ จะได้รับการประกาศเป็น “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” โดยทางจังหวัดจะเป็นผู้จัดพิธีมอบป้ายหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ให้กับผู้แทนหมู่บ้านรักษาศีล ๕ และเมื่อมีหมู่บ้านรักษาศีล ๕ เกิน ๕๐% ในอำเภอใด อำเภอนั้นจะเป็น “อำเภอรักษาศีล ๕” จะได้รับธง “อำเภอรักษาศีล ๕”

๖. การสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงาน : กรมการศาสนาจัดสรรงบประมาณสนับสนุนในการดำเนินงานให้กับสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดและสำนักงานวัฒนธรรมอำเภอทุกอำเภอ เพื่อใช้จ่ายในการดำเนินงานจัดประชุม/เชิญชวนหน่วยงาน/ส่วนราชการในจังหวัด/อำเภอ/องค์การศาสนามาร่วมรณรงค์เชิญชวนและจัดกิจกรรมส่งเสริมให้ประชาชนรักษาศีล ๕ ทั้งจังหวัด/หมู่บ้าน

๗. กรมการศาสนา มีงบประมาณจำกัด จึงขอความอนุเคราะห์และความร่วมมือจากเครือข่ายทางศาสนา/หน่วยงานในทุกระดับ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนให้การส่งเสริมสนับสนุน โดยสนับสนุนให้ใช้ทรัพยากรของหน่วยงานในการดำเนินงานในภารกิจนี้ อาทิ อนุเคราะห์ให้ใช้สถานที่ในการติดตั้งคัดเอาท์ประชาสัมพันธ์ ให้สถานที่จัดประชุมพร้อมวัสดุอุปกรณ์ เครื่องเสียงหรืออื่นๆ ตามที่หน่วยงานพอจะอนุเคราะห์ ได้ เป็นต้น โดยขอให้ถือว่าการสร้างเสริมคุณธรรมของคนในชาตินั้น เป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคนที่จะต้องเอื้อเฟื้อต่อกัน

๒.๒ การดำเนินงานในส่วนภูมิภาค

๑) สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดและสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด จัดตั้งเป็นศูนย์ประสานงานโครงการฯ ระดับจังหวัดและประสานงานให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารโครงการฯ ระดับจังหวัด เพื่อบริหารโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ : ชาวประชาเป็นสุข โดยมีโครงสร้างประกอบด้วย

๑. เจ้าคณะจังหวัด (มหานิกายและธรรมยุติกนิกาย)	ที่ปรึกษา
๒. ผู้ว่าราชการจังหวัด	ประธานกรรมการ
๓. ปลัดจังหวัด	รองประธานกรรมการ
๔. วัฒนธรรมจังหวัด	กรรมการ
๕. ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด	เลขานุการร่วม
๖. นักวิชาการวัฒนธรรม	กรรมการ
๗. นักวิชาการศาสนาที่ได้รับมอบหมาย	ผู้ช่วยเลขานุการร่วม

๒) สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด จัดประชุมคณะกรรมการบริหารโครงการฯ ระดับจังหวัด โดยมี ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานเพื่อวางแผนในการสร้างความเข้าใจในการขับเคลื่อนการจัดตั้ง“หมู่บ้านรักษาศีล ๕” รณรงค์เชิญชวนประชาชนมาร่วมรักษาศีล ๕ และติดตามความคืบหน้าของโครงการที่ขับเคลื่อนโดย เจ้าอาวาสและผู้ใหญ่บ้านในหมู่บ้านนั้นๆ ในทุก ๑๕ วันและรายงานให้กรมการศาสนาทราบ

๓) สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ประสานงานกับผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้แต่งตั้งคณะทำงานโครงการฯประจำหมู่บ้าน โดยประสานงานกับเจ้าอาวาสและผู้นำชุมชน เป็นผู้นำเสนอ

รายชื่อคณะทำงานฯ ดังกล่าวประจำหมู่บ้านหมู่บ้านละ ๑ คณะ เพื่อทำหน้าที่ขับเคลื่อนโครงการฯ ภายใต้วัดและหมู่บ้านนั้นๆ โดยนักวิชาการวัฒนธรรมประจำอำเภอจะต้องเลือกหมู่บ้าน ซึ่งอย่างน้อย อำเภอละ ๑ หมู่บ้าน ที่ผ่านเกณฑ์ “ครอบครัวรักษาศีล ๕” และ “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” ซึ่งจังหวัดจะมีการคัดเลือกให้เป็น “หมู่บ้านรักษาศีล ๕ ดีเด่น” จังหวัดละ ๑ หมู่บ้าน จากนั้นมีการถ่ายทำเป็นวิดีโอถึงวิถีชีวิตของคนในหมู่บ้านที่ตึ้งามและนำออกเผยแพร่และส่งมอบให้กรมการศาสนา

๔) ในการดำเนินงานภายในจังหวัดจะเป็นเสมือนมีการแบ่งสายการทำงานออกเป็น

๒ สาย

๔.๑ ในส่วนของฝ่ายราชการหรือฝ่ายฆราวาสในจังหวัด จะเริ่มจากผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารโครงการระดับจังหวัด โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน วัฒนธรรมจังหวัดร่วมกับผู้อำนวยการสำนักงานพุทธศาสนาจังหวัด เป็นเลขานุการร่วม จากนั้นจะมีการแต่งตั้งคณะทำงานโครงการฯ ประจำหมู่บ้าน โดยมีเจ้าอาวาสเป็นประธาน ผู้ใหญ่บ้านเป็นรองประธาน มีนักวิชาการวัฒนธรรมประจำอำเภอ เป็นคณะทำงานและเลขานุการ และมีผู้ที่เจ้าอาวาสมอบหมายเป็นคณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการซึ่งทางฝ่ายราชการจะมีนายอำเภอ อบจ. อบต. เทศบาล กำหนด ผู้ใหญ่บ้านคอยให้การช่วยเหลือสนับสนุน การจัดกิจกรรมทางศาสนาส่งเสริมให้มีการรักษาศีล ๕ เพื่อให้กำลังใจผู้ที่ขับเคลื่อนโครงการของฝ่ายคณะสงฆ์ อาจมีการตรวจเยี่ยม ในสายนี้ ผู้ใหญ่บ้านจะร่วมกับนักวิชาการวัฒนธรรมประจำอำเภอรายงานผลให้วัฒนธรรมจังหวัดและเจ้าอาวาสทราบ ซึ่งวัฒนธรรมจังหวัดจะรวบรวมทุกหมู่บ้านรายงานภาพรวมให้ผู้ว่าราชการจังหวัดและกรมการศาสนาทราบ เพื่อถวายรายงานเจ้าพระคุณสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ ภาวนาจารย์ วัฒนธรรมและฝ่ายสังคมจิตวิทยา คสช. ทราบ

๔.๒ ในส่วนของฝ่ายคณะสงฆ์ในจังหวัด จะเริ่มจากเจ้าคณะจังหวัด (มหานิกายและธรรมยุติกนิกาย) เป็นที่ปรึกษาในคณะกรรมการบริหารโครงการระดับจังหวัด และมีผู้แทนเจ้าคณะจังหวัดทั้ง ๒ นิกายเป็นกรรมการร่วมบริหารโครงการ จากนั้นจะเป็นคณะทำงานโครงการฯ ประจำหมู่บ้าน มีเจ้าคณะอำเภอ/เจ้าคณะตำบลเป็นที่ปรึกษา เจ้าอาวาสเป็นประธาน พระผู้ได้รับมอบหมายจากเจ้าอาวาส จะเป็นผู้ช่วยเลขานุการทำหน้าที่ประสานงาน มี อปต. (หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล) เป็นคณะทำงาน การดำเนินงานในสายนี้จะมีเจ้าคณะอำเภอ/เจ้าคณะตำบล/เจ้าอาวาส/อปต. คอยให้การสนับสนุนการจัดกิจกรรมส่งเสริมการรักษาศีล ๕ ในสายนี้ผู้ใหญ่บ้านจะร่วมกับนักวิชาการวัฒนธรรมประจำอำเภอรายงาน เจ้าอาวาสซึ่งเป็นประธานคณะทำงานฯ ประจำหมู่บ้าน จากนั้นเจ้าอาวาสจะรายงานเจ้าคณะจังหวัดเพื่อทราบรายละเอียดตามแผนภูมิการดำเนินงานในระดับจังหวัด

๕) สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดประสานงานกับเจ้าอาวาสวัด/ผู้ใหญ่บ้านในคณะทำงานโครงการฯ ประจำหมู่บ้าน เพื่อมอบหมายให้เป็นผู้ดำเนินการเชิญชวนสร้างแรงจูงใจให้พุทธศาสนิกชนในเขตบริการของวัดสมัครเข้ามาเป็นสมาชิกครอบครัวรักษาศีล ๕ ในชีวิตประจำวันโดยมีนายอำเภอไปเยี่ยมเยียนวัดต่าง ๆ ที่ดำเนินการ

๖) สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดจัดประชุมชี้แจงคณะสงฆ์ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำท้องถิ่น องค์กรทางพระพุทธศาสนาเครือข่ายของกรมการศาสนา (ศพอ. ลานธรรม ฯลฯ) ผู้แทนภาคเอกชน (หอการค้าจังหวัด ฯลฯ) ในจังหวัด เพื่อสร้างความรู้และความเข้าใจ เกี่ยวกับการขับเคลื่อนกิจกรรมการรณรงค์รักษาศีล ๕ ให้เกิดขึ้นในทุกครัวเรือนทุกหมู่บ้านครอบคลุมพื้นที่ทั้งจังหวัด โดยเชิญชวนให้ประชาชนทุกครัวเรือนมาสักการะเป็นสมาชิกครอบครัวรักษาศีล ๕ หมู่บ้านรักษาศีล ๕ โดยสมัครผ่านวัดใกล้บ้านหรือที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหรือนักวิชาการวัฒนธรรมประจำอำเภอ หรือเว็บไซต์ของจังหวัด โดยให้กรอกใบสมัครเพียง ๑ ฉบับซึ่งในช่วงท้ายของใบสมัครจะมีการประเมินผล **หลังจากสมัครแล้วภายใน ๕-๑๕ วัน คณะทำงานฯประจำหมู่บ้านจะมาประเมินสมาชิกที่ได้สมัครเข้าร่วมโครงการฯ**

๗) สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด ขอความร่วมมือและประสานงานกับทุกหน่วยงานในจังหวัดขึ้นป้ายประชาสัมพันธ์เชิญชวนพุทธศาสนิกชนมาสมัครเป็นสมาชิก “ครอบครัวรักษาศีล ๕” ได้ที่วัดใกล้บ้านหรือที่ทำการผู้ใหญ่บ้านที่ร่วมโครงการหรือที่นักวิชาการวัฒนธรรมประจำอำเภอ ตลอดจนมอบหมายให้นักวิชาการวัฒนธรรมประจำอำเภอ เป็นผู้คอยอำนวยความสะดวกต่อผู้ที่มีความประสงค์จะสมัครเข้ามาเป็นสมาชิก “ครอบครัวรักษาศีล ๕”

๘) สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด ขอความอนุเคราะห์ให้ผู้ใหญ่บ้านขึ้นทะเบียนบุคคลในครอบครัว ศีล ๕ ตามใบสมัครที่ยื่นต่อวัดใกล้บ้านหรือที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน บันทึกข้อมูลในระบบคอมพิวเตอร์ ตลอดจนจัดทำทะเบียนรายชื่อสมาชิกของครอบครัวที่รักษาศีล ๕ ที่ผ่านเกณฑ์แล้ว และที่ยังไม่ผ่านเกณฑ์ส่งจังหวัดและแจ้งถึงความพร้อมของหมู่บ้านตนเอง ที่จะให้คณะกรรมการบริหารโครงการฯ ระดับจังหวัดมาประเมินเพื่อเป็น **“หมู่บ้านรักษาศีล ๕” อย่างน้อยอำเภอละ ๒ หมู่บ้านที่ผ่านเกณฑ์**

๙) สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดรวบรวมทะเบียนรายชื่อสมาชิกในครอบครัวรักษาศีล ๕ ที่ผ่านเกณฑ์แล้วและที่ยังไม่ผ่านเกณฑ์ ตลอดจนให้จัดทำทะเบียนรายชื่อหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ที่ผ่านเกณฑ์แล้ว และที่ยังไม่ผ่านเกณฑ์จากรายงานของผู้ใหญ่บ้านทั้งจังหวัด

๑๐) คณะทำงานโครงการฯประจำหมู่บ้าน โดยเจ้าอาวาสร่วมกับผู้ใหญ่บ้าน นักวิชาการวัฒนธรรมอำเภอ เป็นผู้ทำการประเมิน “ครอบครัวรักษาศีล ๕”

๑๑) คณะกรรมการบริหารโครงการฯ ระดับจังหวัดโดยผู้ว่าราชการจังหวัด หรือปลัดจังหวัด ร่วมกับ วัฒนธรรมจังหวัดผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดเป็นผู้ทำการประเมิน “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” ตามที่ผู้ใหญ่บ้านแจ้งความประสงค์ขอรับการประเมิน

๑๒) สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร่วมกับสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด จัดพิธีมอบโล่หมู่บ้านรักษาศีล ๕ ที่ผ่านเกณฑ์ และมอบใบประกาศให้กับผู้แทนครอบครัวรักษาศีล ๕ ที่ผ่านเกณฑ์เป็นการยกย่องเชิดชูเกียรติต่อสาธารณชน

ขั้นตอนที่ ๓ การติดตามประเมินผลโครงการฯ

การติดตามประเมินผลโครงการฯ มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้จังหวัดและหมู่บ้านที่เข้าร่วมโครงการฯ ได้ติดตามผลการดำเนินงานอย่างใกล้ชิด ให้การดำเนินงานบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการฯ ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความคุ้มค่า ประหยัดทรัพยากรของทางราชการและปฏิบัติถูกต้องตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ รวมทั้งผลลัพธ์หรือผลกระทบที่เกิดขึ้นมาจากการดำเนินงานของชุมชน ตลอดจนเพื่อให้ข้อสังเกต ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไขในโอกาสต่อไป กรมการศาสนาได้จัดทำแบบติดตามและรายงานผลดังนี้

๓.๑ การติดตามประเมินผลในระดับจังหวัด

กระบวนการจัดทำรายงาน และการติดตามประเมินผลระดับจังหวัดให้สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดรายงานเป็นรายจังหวัด ตามแบบรายงานผลของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร่วมกับสำนักงานพุทธศาสนาจังหวัด (แบบหมู่บ้านรักษาศีลห้า ๑) และนำเสนอรายงานกรมการศาสนา โดยสรุปผลจากการประเมินผลเบื้องต้นคิดเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ % ของจังหวัด ส่วนระยะเวลาและความถี่ในการรายงานผล : ขอให้รายงานผลการดำเนินงานแจ้งกรมการศาสนา ทุก ๑๕ วัน และสรุปเป็นรายเดือน/รายปีโดยการประเมินผล “หมู่บ้านรักษาศีล ๕” ที่ผ่านเกณฑ์เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการบริหารโครงการฯ ระดับจังหวัด

๓.๒ การติดตามประเมินผลในระดับหมู่บ้าน

กระบวนการจัดทำรายงาน และการติดตามประเมินผลระดับหมู่บ้านให้ดำเนินการภายใน ทุก ๑๕ วัน ซึ่งจะมีการประเมินผลโดยคณะทำงานโครงการฯ ประจำหมู่บ้าน ขอความร่วมมือให้ผู้ใหญ่บ้านที่สมัครเข้าร่วมโครงการฯ เป็นผู้จัดทำรายงานเป็นรายหมู่บ้าน ตามแบบรายงานผลของหมู่บ้าน (แบบหมู่บ้านรักษาศีลห้า ๒) โดยมีนักวิชาการวัฒนธรรมประจำอำเภอคอยให้การดูแลอย่างใกล้ชิดและนำเสนอรายงานไปยังจังหวัด โดยให้รายงานเกี่ยวกับ การดำเนินการเชิญชวนไปแล้วกี่ครอบครัว กี่ครอบครัวที่เข้าร่วมโครงการฯ จำนวนครอบครัวที่ผ่านเกณฑ์ กี่ครอบครัว กี่คน ผลการประเมินผลเบื้องต้น คิดเป็นที่ % ของหมู่บ้านส่วนระยะเวลาและความถี่ในการรายงานผล : ขอให้รายงาน ผลการดำเนินงานแจ้งสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดทุก ๑๕ วัน และสรุปเป็นรายเดือน/รายปี

และรายงานเจ้าอาวาสในฐานะประธานคณะทำงานโครงการฯ ประจำหมู่บ้าน เพื่อรายงานเจ้าคณะ
จังหวัดเพื่อทราบ

ขอความร่วมมือผู้ใหญ่บ้านและคณะทำงานฯ ประจำหมู่บ้านประเมินผลครอบครัวที่ผ่านเกณฑ์ “ครอบครัวรักษาศีล ๕” พร้อมกันนี้ให้มีการสำรวจความพึงพอใจของสมาชิกครอบครัวรักษาศีล ๕ ตามแบบหมู่บ้านรักษาศีลห้า ๔ รวบรวมส่งสำนักงานวัฒนธรรมอำเภอ

สรุปได้ว่า ในการจัดทำโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ : ชาวประชาเป็นสุข เพื่อให้เด็กและเยาวชนตลอดถึงประชาชน ได้ตระหนักถึงคุณค่าของการรักษาศีล ๕ และตั้งใจรักษาศีล ๕ เพื่อก่อเกิด ความสามัคคีนำพาประเทศชาติไปสู่ความร่มเย็น โดยเริ่มจากหน่วยเล็กๆของสังคมนั้นคือ ครอบครัว จนถึงหมู่บ้านให้น้อมนำเอาศีล ๕ ไปใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน ให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ทั่วประเทศ และเป็นการสนองนโยบายเร่งด่วนของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.)^{๕๓}

ที่ตั้งและอาณาเขต :อำเภอพนมทวน ตั้งอยู่ทางตะวันออกของจังหวัด มีอาณาเขตติดต่อกับเขตการปกครองข้างเคียงดังต่อไปนี้

ทิศเหนือ	ติดกับ อำเภอยะหา
ทิศตะวันออก	ติดกับ อำเภอยะหาและอำเภอสองพี่น้อง (จังหวัดสุพรรณบุรี)
ทิศใต้	ติดกับ อำเภอยะหา และอำเภอยะหา
ทิศตะวันตก	ติดกับ อำเภอยะหา ^{๕๔}

การปกครองส่วนภูมิภาค : อำเภอพนมทวน แบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น แบ่งพื้นที่การปกครองตามพระราชบัญญัติ ลักษณะปกครองท้องที่ออกเป็น ๘ ตำบล ๑๐๓ หมู่บ้าน

๑. ตำบลพนมทวน	๙ หมู่บ้าน
๒. ตำบลหนองโรง	๑๗ หมู่บ้าน
๓. ตำบลทุ่งสมอ	๔ หมู่บ้าน
๔. ตำบลดอนเจดีย์	๘ หมู่บ้าน
๕. ตำบลพังตรุ	๒๐ หมู่บ้าน
๖. ตำบลรางหวาย	๒๓ หมู่บ้าน
๗. ตำบลหนองสาหร่าย	๙ หมู่บ้าน
๘. ตำบลดอนตาเพชร	๑๓ หมู่บ้าน

๒) แผนที่ของอำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี

แผนภาพที่ ๒.๒ แผนที่อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี^{๕๕}

^{๕๔} วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, อำเภอพนมทวน, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <https://th.wikipedia.org> [๒๓ ส.ค. ๒๕๕๘].

^{๕๕} กูเกิลแผนที่ประเทศไทย, แผนที่อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี, [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://maps.google.co.th> [๒๓ ส.ค. ๒๕๕๘].

๓. จำนวนของพระสงฆ์และวัดในเขตอำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี

กิจการของพระศาสนานั้นถือว่าเป็นแกนกลางของสังคม วัดเป็นศูนย์บำบัดทุกข์ ส่งเสริมสุขให้กับประชาชนอย่างแท้จริง เพราะวัดเป็นที่พึ่งแห่งแรกและแห่งสุดท้ายของคนในท้องถิ่น วัดมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตและต่อสังคมส่วนรวม การบริหารหรือการปกครองคณะสงฆ์จึงนับว่ามีส่วนสำคัญต่อการเกื้อกูลพระศาสนาและการขจัดปัญหาต่างๆให้กับประชาชน

การปกครองคณะสงฆ์ในอำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี มีการปกครองตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์มีพระครูกาญจนสิรินทร (นรินทร์ นรินโท) เจ้าอาวาสวัดรางหวายเป็นเจ้าของคณะอำเภอแบ่งเขตการปกครองเป็น ๖ ตำบล ได้แก่ ตำบลหนองโรง ตำบลทุ่งสมอ-ดอนเจดีย์ ตำบลรางหวาย ตำบลพนมทวน เขต ๑ ตำบลพนมทวน เขต ๒ ตำบลพังตรุ มีวัดในสังกัดจำนวน ๓๖ วัด ๑๐ สำนักสงฆ์ มีพระภิกษุสงฆ์จำนวน ๓๓๙ รูป ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑. ตำบลหนองโรง มีพระครูโสภณกาญจนพัฒน์ (ดอกบัว จิตปัญโญ) วัดห้วยสะพาน เป็นเจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตปกครองจำนวน ๘ วัด ๑ สำนักสงฆ์ ได้แก่

- ๑) วัดเขาจำศีล (หลุมหิน)
- ๒) วัดห้วยสะพาน
- ๓) วัดนาพระยา
- ๔) วัดวังรุกราชภูรบำรุง
- ๕) วัดห้วยเจริญธรรม
- ๖) วัดหนองโรง
- ๗) วัดคงคา
- ๘) วัดเขาจำศีล (วิปัสสนา)
- ๙) สำนักสงฆ์เขารางยอม

๒. ตำบลทุ่งสมอ-ดอนเจดีย์ มีพระครูสุตกาญจนวงศ์ (พิทยา มานิต) วัดปลักเขว้า เป็นเจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตปกครองจำนวน ๕ วัด ๑ สำนักสงฆ์ ได้แก่

- ๑) วัดปลักเขว้า
- ๒) วัดทุ่งสมอ
- ๓) วัดดอนเจดีย์
- ๔) วัดบ้านน้อย
- ๕) วัดหนองขุย
- ๖) สำนักสงฆ์บ้านหัววัง

๓. ตำบลรางหวาย มีพระมหาจรัญ อมโร วัดศรีพนมเขต เป็นเจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตปกครองจำนวน ๗ วัด ๑ สำนักสงฆ์ ได้แก่

- ๑) วัดรางหวาย
- ๒) วัดศรีพนมเขต
- ๓) วัดห้วยกรด
- ๔) วัดหนองจอก
- ๕) วัดวังกุ่ม
- ๖) วัดเขาคลูกคลีเจริญธรรม
- ๗) วัดข้าวเบา
- ๘) สำนักสงฆ์โกชัยเจริญธรรม

๔. ตำบลพนมทวน เขต ๑ มีพระครูกาญจนสมาจาร (ลูกอินทร์ สมาจาโร) วัดดอนจั่ว เป็นเจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตปกครองจำนวน ๖ วัด ๒ สำนักสงฆ์ ได้แก่

- ๑) วัดบ้านทวน
- ๒) วัดดอนจั่ว
- ๓) วัดพุทธบูชา
- ๔) วัดสระสำเภาทอง
- ๕) วัดบ่อห้วย
- ๖) วัดลาดขาม
- ๗) สำนักสงฆ์สระแก้ว
- ๘) สำนักสงฆ์เขาน้อย

๕. ตำบลพนมทวน เขต ๒ มีพระครูติลกสุดคุณ (ทองดี วราสโย) วัดตรีมิตรประดิษฐาราม เป็นเจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตปกครองจำนวน ๕ วัด ๔ สำนักสงฆ์ ได้แก่

- ๑) วัดสาละวนาราม
- ๒) วัดตรีมิตรประดิษฐาราม
- ๓) วัดหนองโพธิ์
- ๔) วัดกระเจาบ่อया
- ๕) วัดสระบ้านกล้วย
- ๖) สำนักสงฆ์หนองระหงส์
- ๗) สำนักสงฆ์หนองปล้อง
- ๘) สำนักสงฆ์เขาเต่า
- ๙) สำนักสงฆ์โพธิ์ปักขิยธรรม

๖. ตำบลพังตรุ มีพระครูวิศิษฎ์ปิยธรรม (สมาน ปิยธมฺโม) วัดโป่งกูบ เป็นเจ้าคณะตำบล มีวัดในเขตปกครองจำนวน ๕ วัด ๑ สำนักสงฆ์ ได้แก่

- ๑) วัดเบญพาต
- ๒) วัดรางสมอ
- ๓) วัดพังตรุ
- ๔) วัดโป่งกูบ
- ๕) วัดบ่อระแหงคุณาราม
- ๖) สำนักสงฆ์บ้านหนองหอย^{๕๖}

๒.๔.๒ ข้อมูลพื้นฐานเพื่อประกอบการวิจัย

เจ้าประคุณสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราชที่ได้ประทานแนวคิดว่าการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ควรใช้มิติทางศาสนาที่คนไทยเลื่อมใสศรัทธา โดยการส่งเสริมให้คนไทยรักษาศีล ๕ เพื่อความสงบร่มเย็นแก่ตนเอง ครอบครัวและประเทศชาติ ซึ่งนโยบายเร่งด่วนของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ที่มีนโยบายให้ใช้มิติทางศาสนา วัฒนธรรม เพื่อให้เกิดความปรองดองสมานฉันท์ของคนในชาติ

เพื่อให้แนวนโยบายข้างต้นเกิดผลสัมฤทธิ์ คณะสงฆ์อำเภอพนมทวนร่วมกับสำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดกาญจนบุรี ที่ได้จัดทำโครงการ “หมู่บ้านรักษาศีล ๕ : ชาวประชาเป็นสุข” ในคำริของสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช โดยมุ่งหวังให้เกิดการพัฒนาประชาชนคนไทยภายใต้กรอบแห่งความศรัทธาของพระพุทธศาสนา อันจะนำไปสู่การสร้างความปรองดอง และเข้มแข็งให้กับครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ โดยความร่วมมือกันของบ้าน วัด โรงเรียน หน่วยงานราชการต่างๆ ทหาร ตำรวจและสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกาญจนบุรี ได้คัดเลือกชุมชนวัดรางหวาย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี เป็นหมู่บ้านรักษาศีล ๕ : ชาวประชาเป็นสุขต้นแบบ ภายใต้แนวทางการส่งเสริมให้ประชาชนร่วมรักษาศีล ๕ พร้อมน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ ควบคู่กับการเรียนรู้และรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อสร้างความปรองดองสมานฉันท์ของท้องถิ่น สังคม และประเทศชาติ ซึ่งชุมชนนี้เป็นชุมชนเมืองที่ดำเนินชีวิตตามหลักศีล ๕ ในวิถีชีวิตพอเพียง ทุกเช้าชาวบ้าน เยาวชนจะทำบุญ ตักบาตร ก่อนไปทำงานหรือไปเรียนหนังสือ งดเว้นการฆ่าสัตว์หรือเบียดเบียนสิ่งมีชีวิตทุกชนิด โดยในวันเปิดงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ หน่วยงานราชการ ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน เด็กและเยาวชน แสดงตนเป็นพุทธมามกะ ด้วยการสมาทานศีล ๕ และร่วมกันลง

^{๕๖} สำนักงานเลขาธิการเจ้าคณะอำเภอพนมทวน, จำนวนพระภิกษุสามเณรจำพรรษา ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๘. (จังหวัดกาญจนบุรี : สำนักงานเลขาธิการเจ้าคณะอำเภอพนมทวน, ๒๕๕๘), หน้า ๗-๑๙. (เอกสารเย็บเล่ม).

นามขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ ทั้งอำเภอพนมทวน ซึ่งเป็นต้นแบบแห่งแรกของจังหวัดกาญจนบุรี

คณะสงฆ์อำเภอพนมทวน โดยพระครูกาญจนสิรินทร (นรินทร์ นรินโท) เจ้าคณะอำเภอได้มอบนโยบายให้พระสังฆาธิการดำเนินงานตามนโยบายของสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ที่ต้องการให้ส่งเสริมให้คนในหมู่บ้านต่างๆ ปฏิบัติตามหลักศีล ๕ เพื่อให้เกิดเป็นหมู่บ้านศีล ๕ รวมทั้งการสนับสนุนและฟื้นฟูกิจกรรมโครงการหน่วยอบรมประจำตำบล (อ.ป.ต.) เพื่อเป็นหน่วยรองรับในการขับเคลื่อนโครงการ ซึ่งขณะนี้ พระสงฆ์ในเขตปกครองอำเภอพนมทวน ได้ลงพื้นที่ให้ความรู้ประชาชนในหมู่บ้านต่างๆ แล้ว

ในการขับเคลื่อนโครงการที่กำลังดำเนินการอยู่ในขณะนี้คณะสงฆ์อำเภอพนมทวนจัดโครงการสนับสนุนหมู่บ้านศีล ๕ ได้แก่ โครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรมโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง โครงการพานักเรียนเข้าวัด โครงการเข้าค่ายถือศีลปฏิบัติธรรม ในส่วนของประชาชนทั่วไปคณะสงฆ์อำเภอพนมทวนได้ร่วมกับหน่วยงานราชการ นายอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จัดกิจกรรมที่สนับสนุนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ นำไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้ทุกคนในหมู่บ้านได้เข้าร่วมกิจกรรม มีดังนี้

๑. กิจกรรมทำบุญตักบาตรตอนเช้าทุกวัน
 ๒. กิจกรรมถือศีลปฏิบัติธรรมทุกวันพระ โดยใช้สถานที่ของวัดในหมู่บ้านนั้นๆ มีเจ้าอาวาสหรือพระสงฆ์ในวัดของหมู่บ้าน เป็นผู้นำในการอบรม ศึกษา และปฏิบัติธรรม
 ๓. กิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา กำหนดให้มีการทำบุญตักบาตร สวดมนต์ทำวัตร ฟังธรรมเทศนา เวียนเทียน
 ๔. กิจกรรมเนื่องในวันสำคัญของชาติและพระมหากษัตริย์ เช่น วันฉัตรมงคล วันพืชมงคล วันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ
 ๕. กิจกรรมวันสำคัญตามประเพณีและวัฒนธรรมของหมู่บ้าน ได้แก่ วันขึ้นปีใหม่ วันสารทวันสงกรานต์ วันลอยกระทงวันธรรมสวนะ โดยกำหนดให้มีการเสริมสร้างความสมัครสมานสามัคคี เช่น กิจกรรมบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ในหมู่บ้าน กิจกรรมทำบุญตักบาตร สวดมนต์ทำวัตร ฟังพระธรรมเทศนาและกิจกรรมอื่นๆ ตามประเพณีนิยมของท้องถิ่น
 ๖. กิจกรรมรณรงค์ ลด ละ เลิก อบายมุขและสิ่งเสพติดทั้งปวง ได้แก่ กิจกรรมงดเหล้าเข้าพรรษา กิจกรรมอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการป้องกันสิ่งเสพติดในหมู่บ้าน กิจกรรมสอดส่อง การค้ายาเสพติดในหมู่บ้าน การประชาคมหมู่บ้าน กำหนดกฎ กติกา ในการป้องกันสิ่งเสพติดในหมู่บ้าน
- กิจกรรมสนับสนุนโครงการหมู่บ้านศีล ๕ ได้แก่ โครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรมโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง ได้แก่ โครงการพานักเรียนเข้าวัด โครงการเข้าค่ายถือศีลปฏิบัติ เป็นต้นมีกิจวัตรความดี ประกอบด้วย

๑. รักษาศีล ๕

๒. สวดมนต์ นั่งสมาธิ

๓. จัดเก็บห้องนอน ห้องน้ำ ห้องครัวให้สะอาด เป็นระเบียบ

๔. คิดดีด้วยการจับดีคนรอบข้าง

๕. พุดดีด้วยการพูดจาไพเราะ

๖. ทำดีด้วยการทำบุญหรือบำเพ็ญประโยชน์อย่างน้อย ๑ เรื่อง

๗. ร่วมกิจกรรมชั่วโมงสุขจริงหนอ ช่วงเวลาที่สมาชิกมาทำดีร่วมกัน ทั้งอาราธนาศีล ๕ สวดมนต์นั่งสมาธิ แบ่งปันประสบการณ์ที่ดีๆ ที่เกิดจากการทำ ๖ กิจวัตรความดี และได้ฟังธรรมะที่ตอกย้ำความสำคัญของการทำ ๖ กิจวัตรความดี ซึ่งกิจกรรมชั่วโมงสุขจริงหนอนี้ จะช่วยเสริมสร้างกำลังใจในการทำความดีของสมาชิกให้มีความมั่นคง และเข้มแข็งขึ้น

ข้อ ๑ – ๖ เป็นนิสัยประจำวัน ทำที่บ้าน ที่โรงเรียน หรือที่ทำงานของตนเอง

ข้อ ๗ เป็นนิสัยประจำสัปดาห์ ร่วมกันในสถานที่ใช้เป็นศูนย์รวมใจสมาชิกหมู่บ้านหรือโรงเรียนรักษาศีล ๕

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรีผู้วิจัยได้สืบค้นจากงานวิจัยที่มีผู้ได้จัดทำไว้แล้ว มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๖.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องการมีส่วนร่วม

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม ที่มีนักวิชาการ/นักวิจัยได้จัดทำไว้แล้ว พบว่ามีผลงานวิจัยแตกต่างกัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

พระครูปลัดเพลิน วชิโร (เพ็ชรสุข) ได้วิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณีหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลในจังหวัดสมุทรปราการ” ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนของหน่วยอบรมประจำตำบลในจังหวัดสมุทรปราการ ประกอบด้วย ด้านศีล ธรรมและวัฒนธรรม ด้านสุขภาพอนามัย ด้านสัมมาชีพ ด้านสันติสุข ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ด้านกตัญญูกตเวทิตาธรรม และด้านสามัคคีธรรม พบว่า พระสงฆ์มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของหน่วยอบรมประจำตำบลในจังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน ส่วนข้อเสนอแนะด้านศีลธรรมและวัฒนธรรม ควรจัดกิจกรรมให้คนในชุมชนเข้าร่วมเพื่อเผยแพร่เรื่องศีลธรรม วัฒนธรรมให้กับเยาวชน ด้านสุขภาพอนามัย ควรปลูกฝังให้เด็กทานผักเป็นตั้งแต่เด็กและปลูกฝังให้เลือกทานแต่อาหารที่มี

ประโยชน์ ด้านสัมมาชีพ รัฐควรปรับปรุงหลักเกณฑ์มาตรฐานในการกำหนดค่าแรงขั้นต่ำด้านสันติสุข ควรให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและแนะนำตัวอย่างที่ดี ด้านศึกษา สงเคราะห์ ควรจัดให้มีห้องสมุดประชาชน เพื่อให้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ ควรปรับปรุงขั้นตอนให้รวดเร็วกว่าเดิม ด้านกตัญญูกตเวที พ่อแม่ควรเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ลูก ด้าน สามัคคีธรรมควรจัดให้มีการจัดกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้เกิดความสามัคคีเช่น การทอดผ้าป่าสามัคคี^{๕๗}

พระครูโสภณสาโรภาส (อภิวัฒน์ จิตสาโร) ได้วิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อ กิจกรรมในทางพระพุทธศาสนาอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม” ผลการวิจัยพบว่า

๑. พระสงฆ์มีความเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธ ศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านทั้ง ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านสาธารณูปการ ด้านการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา ด้านสาธารณูปการ และด้านสาธารณสุขสงเคราะห์ อยู่ในระดับมากทุกด้าน

๒. ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนาอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม ทดสอบสมมติฐานโดยการวิเคราะห์ความแตกต่างตัวแปรพบว่า สมมติฐานที่ ๑ มีผลทำให้ความคิดเห็นของพระภิกษุสงฆ์ ที่มีต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทาง พระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ จึงเป็นการยอมรับสมมติฐานการวิจัย แต่ตัวแปรทางด้านอื่นๆไม่แตกต่างกัน จึงเป็นการปฏิเสธสมมติ ฐานการวิจัยที่ตั้งไว้

๓. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม พบว่าให้ขอคิดเห็นการช่วยเหลือสร้างพัฒนาถนนสะพาน ไฟฟ้า ชุมชน ประสานความร่วมมือกับผู้นำชุมชน จัดหาโคควา ตลาตรับซื้อข้าวปลอดสารพิษและสร้าง ต้นแบบการทำนาข้าวปลอดสารพิษที่ได้ผลผลิตดี เป็นแบบอย่างและเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนได้ ด้วย ร่วมกับหน่วยงานราชการอื่นจัดกิจกรรมที่เป็นสาธารณประโยชน์ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมได้ ทุกเพศ วัย เช่น กิจกรรมวันพ่อ กิจกรรมวันผู้สูงอายุ และสำรวจความจำเป็นและความต้องการของ โรงเรียน จัดลำดับความต้องการ วางแผนการให้งบประมาณให้เกิดความคุ้มค่า^{๕๘}

^{๕๗} พระครูปลัดเพลิน วชิโร (เพ็ชรสุข), “การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณี หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลในจังหวัดสมุทรปราการ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๒.

^{๕๘} พระครูโสภณสาโรภาส (อภิวัฒน์ จิตสาโร), “การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธ ศาสนา อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๘๘-๙๗.

พระมหาปิยะบุตร ปญฺญาวฑฺฒโน (วงศ์กันทรภักย์) ได้วิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบลหนองรี อำเภอมือง จังหวัดชลบุรี” ผลการวิจัยพบว่า

๑. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบลหนองรี อำเภอมือง จังหวัดชลบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า การด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ประชาชนมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านการมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา ประชาชนมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านการมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ ประชาชนมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก และด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผลงาน ประชาชนมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก

๒. การเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบลหนองรี อำเภอมือง จังหวัดชลบุรี จำแนกตามเพศ โดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อจำแนกตามอายุ ระดับการศึกษา และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบลหนองรี อำเภอมือง จังหวัดชลบุรี โดยภาพรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ จึงสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๕๙}

พระปลัดมุนี รตนโชโต (ไตรยโชติ) ได้วิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี” ผลการวิจัยพบว่า

๑. การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนอำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๖๒ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน

๒. ผลการเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่าสถานภาพส่วนบุคคล คือ ตำแหน่ง มีผลต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑ ซึ่งเป็นการยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ และ สถานภาพส่วนบุคคล คือ วุฒิการศึกษาปริญญาตรี มีผลต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นการยอมรับ

^{๕๙}พระมหาปิยะบุตร ปญฺญาวฑฺฒโน (วงศ์กันทรภักย์), “การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบลหนองรี อำเภอมือง จังหวัดชลบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๙๐-๙๓.

สมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนสถานภาพส่วนบุคคล คือ อายุ พรรษา และวุฒิการศึกษาสามัญ มีผลต่อการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี แตกต่างกัน ซึ่งเป็นการปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๖๐}

พระมหาเสถียร ถาวรธมโม (เกศชาติ) ได้วิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผลการวิจัยพบว่า

๑. ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้วพบว่า ด้านร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหา และด้านร่วมหาวิธีการแก้ไขปัญหายอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านร่วมปฏิบัติงานและด้านร่วมติดตาม ประเมินผล และบำรุงรักษา อยู่ในระดับมาก

๒. ผลการเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ ในอำเภพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุ พรรษา วุฒิการศึกษา วุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรม และระยะเวลาสังกัดอยู่ภายในวัด ต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถาน ไม่แตกต่างกัน ส่วนพระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งทางคณะสงฆ์ และวุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรม ต่างกัน มีระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕^{๖๑}

สรุปว่า งานวิจัยเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม ผลการวิจัยโดยรวมเป็นการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์กับประชาชน ส่วนใหญ่เป็นเรื่องการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจร่วมกันปฏิบัติและการประเมินผลงาน ซึ่งเป็นบทบาทของพระสงฆ์ที่ทำงานร่วมกับประชาชนซึ่งระดับการมีส่วนร่วมจะมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมากหรือน้อยแตกต่างกันไป ตามความรู้ความสามารถของผู้เข้าร่วมดำเนินกิจกรรมที่จัดขึ้น และตามระดับที่ประชาชนคาดหวังว่าตนได้รับผลประโยชน์จากการมีส่วนร่วม

^{๖๐} พระปลัดมนู รตนโชโต (ไตรยโชติ), “การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑๑๖-๑๒๑.

^{๖๑} พระมหาเสถียร ถาวรธมโม (เกศชาติ), “การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๙๙-๑๐๒.

๒.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศีล ๕

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศีล ๕ ที่มีนักวิชาการ/นักวิจัยได้จัดทำไว้แล้ว พบว่ามีผลงานวิจัยแตกต่างกัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

วิไลพร อุณเจ้าบ้าน ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาพฤติกรรมกรรมการนำศีล ๕ ไปใช้ในชีวิตประจำวันของผู้บริหารและสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร” ผลการวิจัยพบว่า

๑. สถานภาพทั่วไปของผู้บริหารและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร ส่วนใหญ่ปฏิบัติงานอยู่ อบต.จัวรายเป็นเพศชาย

๒. ผู้บริหารและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร มีพฤติกรรมกรรมการนำศีล ๕ ไปใช้ในชีวิตประจำวันโดยรวมอยู่ในระดับมาก

๓. ผู้บริหารและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร ที่มีเพศ ตำแหน่ง อายุ เคยบวชเป็นภิกษุ สามเณร หรือบวชชีพรหมณ์ถือศีลอุโบสถในพระพุทธศาสนาแตกต่างกัน มีระดับพฤติกรรมกรรมการนำศีล ๕ ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๔. ปัญหา แนวทางการแก้ไขและแนวทางส่งเสริมการนำศีล ๕ ไปใช้ในชีวิตประจำวันจากผู้บริหารและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลอำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร ได้แก่ส่งเสริมให้กินเจ หรือมังสวิรัตเพื่อสุขภาพมากขึ้น ครอบครัวยังต้องดูแลเอาใจใส่ และส่งเสริมคุณภาพชีวิตตั้งแต่ยังเด็กๆ ปลูกจิตสำนึกให้เด็กถึงปัญหาที่จะตามมา และรณรงค์เรื่องการแต่งกายสุภาพแบบไทย รักนวลสงวนตัว เข้มงวดเรื่องวัฒนธรรมภาษา และต้องปลูกฝังให้เป็นคนซื่อสัตย์ รณรงค์ให้ความรู้เรื่องพิษภัยของการดื่มสุรายาเสพติด^{๖๒}

พระสมุห์วารินทร์ ญาณวิโช (แช่จิว) ได้วิจัยเรื่อง “พฤติกรรมการรักษาเบญจศีลของประชาชนในชุมชนวัดบ้านหลวง อำเภอตอนตม จังหวัดนครปฐม” ผลการวิจัยพบว่า

๑. ระดับพฤติกรรมการรักษาเบญจศีลของประชาชนในชุมชนวัดบ้านหลวง อำเภอตอนตม จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

๒. ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีพฤติกรรมการรักษาเบญจศีลของประชาชนในชุมชนวัดบ้านหลวง อำเภอตอนตม จังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า การรักษาศีลข้อเว้นจากการประพฤติดนินทาในกามระหว่างชายและหญิงแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนด้านอื่นๆ ไม่มีความแตกต่างกัน

^{๖๒}วิไลพร อุณเจ้าบ้าน, “ศึกษาพฤติกรรมกรรมการนำศีล ๕ ไปใช้ในชีวิตประจำวันของผู้บริหารและสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๑๑๒-๑๑๖.

๓. ปัญหา อุปสรรค ได้แก่ สถานบันเชิงเกิดขึ้นมากมายทำให้ประชาชนกลุ่มเด็กวัยรุ่นต้องโกหกผู้ปกครองเพื่อออกไปเที่ยว มีการดื่มสุราอยู่ในสังคมไทยเป็นอย่างมากเนื่องจากไม่มีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรู้ถึงอันตรายอย่างชัดเจน ข่าวสารที่เกี่ยวกับการกินสัตว์บางชนิดเพื่อรักษาโรค ทำให้เกิดการฆ่าสัตว์มากขึ้น ละครทิวทำให้เกิดการประพตติผิดในกามเพราะประชาชนกระทำตามแบบอย่างอันเป็นการผิดศีลธรรมอันดี และข่าวสารเกี่ยวกับเทคโนโลยีทำให้เกิดค่านิยมที่รุนแรงทำให้ประชาชนเกิดความอยากได้ จึงลักทรัพย์ผู้อื่น

ข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไข ได้แก่ ผู้ปกครองควรดูแลบุตรของตนให้ดี และควรอบรมสั่งสอน และใส่ใจในการดำเนินชีวิตให้มาก ควรใช้เวลาในการขายสุรา เพื่อลดปัญหาการดื่มสุราไม่เป็นเวลาทำให้เกิดปัญหาของสังคมได้ ควรให้ความรู้ในการรักษาโรคด้วยยารักษา ไม่ใช่การกินสัตว์เพื่อรักษาโรคอันเป็นวิธีที่ผิด และควรให้ความรู้เรื่องเทคโนโลยีอย่างชัดเจนว่าใช้เพื่อประโยชน์อะไร ไม่ใช่ปล่อยให้เทคโนโลยีเป็นค่านิยมในสังคมโดยคนใช้ไม่ได้ซื้อเพื่อประโยชน์แต่ซื้อไว้เพื่อโชว์^{๖๓}

พระอานาจ ปริมุตโต (เสมามนต์) ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่มีผลต่อการรักษาเบญจศีลของพุทธศาสนิกชนในชุมชนวัดนาริราษฎร์ประดิษฐ์ กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า

๑. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมการรักษาเบญจศีลของพุทธศาสนิกชนในชุมชนวัดนาริราษฎร์ประดิษฐ์กรุงเทพมหานครโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าอยู่ในระดับมาก ๔ ข้อและอยู่ในระดับปานกลาง ๑ ข้อโดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากได้แก่ศีลข้อที่ ๓ เว้นจากการประพตติผิดในกามศีลข้อที่ ๒ เว้นจากการลักทรัพย์ศีลข้อที่ ๑ เว้นจากการฆ่าสัตว์และศีลข้อที่ ๕ เว้นจากการดื่มสุราเมรัย

๒. ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคลที่ต้องการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่มีผลต่อการรักษาเบญจศีลของพุทธศาสนิกชนในชุมชนวัดนาริราษฎร์ประดิษฐ์กรุงเทพมหานครจำแนกตามเพศโดยภาพรวมพบว่าแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อก็พบว่าการรักษาศีลข้อที่ ๓ เว้นจากการประพตติผิดในกามระหว่างชายและหญิงแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่มีผลต่อการรักษาเบญจศีลของพุทธศาสนิกชนในชุมชนวัดนาริราษฎร์ประดิษฐ์กรุงเทพมหานครจำแนกตามอายุอาชีพระดับการศึกษา รายได้ และระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน พบว่า มีเพียงระดับการศึกษาเท่านั้นที่ส่งผลต่อการรักษา

^{๖๓} พระสมุห์วารินทร์ ภาณวิชิโร (แซ่จิว), “พฤติกรรม การรักษาเบญจศีลของประชาชนในชุมชนวัดบ้านหลวง อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๙๔-๙๗.

เบญจศีลส่วนอายุอาชีพรายได้และระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชนไม่ส่งผลต่อการรักษาเบญจศีลหรือไม่ มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๕^{๖๔}

พระชัยณรงค์ วิทิโต (รองมจรด) ได้วิจัยเรื่อง “การประยุกต์หลักศีล ๕ เพื่อพัฒนาพฤติกรรมของบุคคลในสังคม” ผลการวิจัยพบว่าศีล ๕ เป็นหลักมนุษยธรรมเป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์คือการไม่ฆ่าสัตว์การไม่ลักทรัพย์การไม่ประพฤติดินกามการไม่พูดเท็จและการไม่ดื่มสุราเมรัยศีลเป็นที่ตั้งแห่งกุศลธรรมเป็นลักษณะมีความปรกติทางกายวาจาเป็นที่ตั้งโดยมีองค์ประกอบของศีล๕แต่ละข้อคือเจตนาเป็นความไม่ก้าวล่วงทางกายและวาจาให้พ้นจากความชั่วทั้งปวงย่อมมีความสงบสันติสุขในชีวิตปัจจุบันและอนาคตเป็นอานิสงส์และในตรงกันข้ามโทษของการละเมิดศีลเป็นเหตุให้ประมาทเป็นบ่อเกิดแห่งภัยเวรโดยประการต่างๆย่อมประสบทุกข์ทั้งในปัจจุบันและสัมปรายภพนั้นทอนความก้าวหน้าความเจริญและความสงบสันติสุขในการดำเนินชีวิต

พฤติกรรมของมนุษย์เป็นผลอันเกิดจากการปฏิบัติโดยอาศัยระบบต่างๆทางร่างกายและจิตใจคือระบบประสาทกล้ามเนื้อระบบต่อมและสิ่งเร้าสิ่งแวดล้อมต่างๆทำให้เกิดความรู้สึนึกคิดสภาวะจิตใจที่รับรู้อารมณ์จึงแสดงพฤติกรรมต่างๆออกมาทางกายวาจาใจและแสดงพฤติกรรมตอบสนองต่ออารมณ์นั้นๆทั้งด้านที่ดีและในด้านที่ไม่ดีกล่าวคือพฤติกรรมด้านที่ไม่ดีเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกมามีต่อโลกภายนอกที่ประกอบด้วยการประพฤติดินกามการฆ่าสัตว์การลักทรัพย์การประพฤติดินกามการพูดเท็จการดื่มสุราเมรัยและขาดความเมตตากรุณาความซื่อสัตย์สุจริตใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผลในการตัดสินปัญหาส่วนพฤติกรรมด้านที่ดีเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกมามีต่อโลกภายนอกที่มีความซื่อสัตย์สุจริตมีหิริโอตตปมมีเมตตากรุณาประพฤติชอบทางกายวาจาและใจเป็นที่ตั้ง^{๖๕}

นางปรางทิพย์ วงศ์วรชาติ ได้วิจัยเรื่อง “การใช้หลักเบญจศีลในการดำเนินชีวิตของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาโรงเรียนศรีธรรมราชศึกษา อำเภอมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช” ผลการวิจัยพบว่า

๑) การใช้หลักเบญจศีลในการดำเนินชีวิตของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาโรงเรียนศรีธรรมราชศึกษาอำเภอมืองจังหวัดนครศรีธรรมราชโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง

๒) ผลการเปรียบเทียบการใช้หลักเบญจศีลในการดำเนินชีวิตของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาโรงเรียนศรีธรรมราชศึกษาอำเภอมืองจังหวัดนครศรีธรรมราชของนักเรียนที่มีเพศระดับชั้นปีต่างกัน

^{๖๔} พระอานาจ ปริมุตโต (เสมามนต์), “ศึกษาการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่มีผลต่อการรักษาเบญจศีลของพุทธศาสนิกชนในชุมชนวัดนาริราษฎร์ประดิษฐ์ กรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๙๐-๙๓.

^{๖๕} พระชัยณรงค์ วิทิโต (รองมจรด), “การประยุกต์หลักศีล ๕ เพื่อพัฒนาพฤติกรรมของบุคคลในสังคม”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๑๐๒-๑๐๔.

รายได้ของบิดาหรือมารดาต่างกันที่อยู่อาศัยต่างกันมีการใช้หลักเบญจศีลในการดำเนินชีวิตแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนนักเรียนที่มีอาชีพของบิดาหรือมารดาต่างกันมีการใช้หลักเบญจศีลในการดำเนินชีวิตไม่แตกต่างกัน

๓) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการแก้ไข ปัญหาการใช้หลักเบญจศีลในการดำเนินชีวิตพบว่า ปัญหาการใช้หลักเบญจศีลในการดำเนินชีวิตข้อที่มีปัญหามากที่สุดคือ นักเรียนดื่มสุรา สูบบุหรี่ ใ้บกระเทียม สูบกัญชาและสิ่งเสพติดอื่นๆ รองลงมาคือ นักเรียนชอบพูดคำหยาบและด้านที่มีปัญหาต่ำที่สุดคือ นักเรียนชอบแกล้งเพื่อนแนวทางส่งเสริมพบว่า ข้อที่มีข้อเสนอแนะมากที่สุดคือ ควรมีการจัดกิจกรรมบำบัดยาเสพติดสำหรับนักเรียนที่ติดยา^{๖๖}

สรุปได้ว่า ศีลที่ปรากฏในคำสอนทางพระพุทธศาสนามีหลากหลายนัย ซึ่งโดยมากเรามักเข้าใจว่า ศีล คือ การกระทำทางกาย วาจา เป็นการวิริยดิ้งเว้นที่จะไม่กระทำบาป ทางกาย วาจา เช่น งดเว้นจากการฆ่าสัตว์งดเว้นจากการลักทรัพย์ งดเว้นจากการประพฤติดิฉิในกาม งดเว้นจากการพูดเท็จ งดเว้นจากการดื่มสุราเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ซึ่งเป็นศีล ๕ แต่ในความเป็นจริงศีล มีหลากหลายนัย ขึ้นอยู่กับว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงศีลโดยนัยใด จึงสำคัญอยู่ที่ผู้ศึกษาจะต้องมีความละเอียดรอบคอบในการศึกษา เพื่อความเข้าใจอย่างถูกต้องตรงตามความเป็นจริง

จากงานวิจัยที่เกี่ยวกับศีล ๕ ที่นักวิจัยได้แสดงทัศนะเอาไว้ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ประมวลแนวคิดหลัก เพื่อประกอบการศึกษา การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี โดยมีแนวคิดหลักที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปได้ตามตารางที่ ๒.๑๑ ดังต่อไปนี้

^{๖๖}ปรางทิพย์ วงศ์วรชาติ, “การใช้หลักเบญจศีลในการดำเนินชีวิตของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาโรงเรียนศรีธรรมราชศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๘๖-๘๗.

ตารางที่ ๒.๑๑ แสดงการสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕

ลำดับ	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภทงานวิจัย	ผลการวิจัย
๑.	การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณีหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบลในจังหวัดสมุทรปราการ	พระครูปลัดเพลีน วชิโร (เพชรสุข), (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)	๒๕๕๔	ปริมาณ	การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนโดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน ส่วนข้อเสนอแนะควรจัดกิจกรรมให้คนในชุมชนเข้าร่วมเพื่อเผยแพร่เรื่องศีลธรรมให้กับเยาวชน จัดให้มีการจัดกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้เกิดความสามัคคี
๒.	การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธศาสนาอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม	พระครูโสภณสาโรภาส (อภิวัดน์ ฐิตสาโร), (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)	๒๕๕๕	ปริมาณ	การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อกิจกรรมในทางพระพุทธโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ผลการเปรียบเทียบพบว่า สมณศักดิ์ มีผลทำให้ความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ เป็นการยอมรับสมมติฐานตัวแปรทางด้านอื่นๆไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๒.๑๑ (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภท งานวิจัย	ผลการวิจัย
๓.	การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบลหนองรี อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี	พระมหาปิยะบุตร ปญฺญาวฑฒโน (วงศ์กันทรากย์), (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)	๒๕๕๖	ปริมาณ	การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานอยู่ในระดับมาก การเปรียบเทียบโดยภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕
๔.	มีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการจัดการศึกษาวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี	พระปลัดมนู รตนโชโต (ไตรยโชติ), (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)	๒๕๕๕	ปริมาณ	การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ผลการเปรียบเทียบพบว่าสถานภาพส่วนบุคคลแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑
๕.	การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์โบราณสถานของพระสังฆาธิการ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา	พระมหาเสถียร ถาวรธมฺโม (เกศาชาติ), (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)	๒๕๕๕	ปริมาณ	การมีส่วนร่วมโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง การเปรียบเทียบ อายุ พรรษา วุฒิ การศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาพระปริยัติธรรม และระยะเวลาต่างกัการมีส่วนร่วมไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๒.๑๑ (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภท งานวิจัย	ผลการวิจัย
๖.	ศึกษาพฤติกรรมการนำศีล ๕ ไปใช้ ในชีวิตประจำวันของผู้บริหารและ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลใน อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร	วิไลพร อุ่นเจ้าบ้าน, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย)	๒๕๕๔	ปริมาณ	ผู้บริหารและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วน ตำบลนำศีล ๕ ไปใช้ในชีวิตประจำวันโดยรวม อยู่ในระดับมาก ผู้บริหารและสมาชิกสภาที่มี เพศ ตำแหน่ง อายุ เคยบวชเป็นภิกษุ สามเณร หรือ บวชชี พราหมณ์ ลัทธิ ศีล อุโบสถ ใน พระพุทธศาสนาแตกต่างกันมีระดับพฤติกรรม ไม่แตกต่างกัน
๗.	พฤติกรรมการรักษาเบญจศีลของ ประชาชนในชุมชนวัดบ้านหลวง อำเภอดอนตูม จังหวัดนครปฐม	พระสมุห์วารินทร์ ญาณวิโช (แซ่จิว), (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย)	๒๕๕๕	ปริมาณ/ คุณภาพ	พฤติกรรมการรักษาเบญจศีลของประชาชนโดย ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ประชาชนที่มีเพศ ต่างกันมีพฤติกรรมโดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณา เป็นรายด้านพบว่า การรักษาศีลข้อเว้นจากการ ประพฤติดิถีในกามระหว่างชายและหญิง แตกต่างกัน

ตารางที่ ๒.๑๑ (ต่อ)

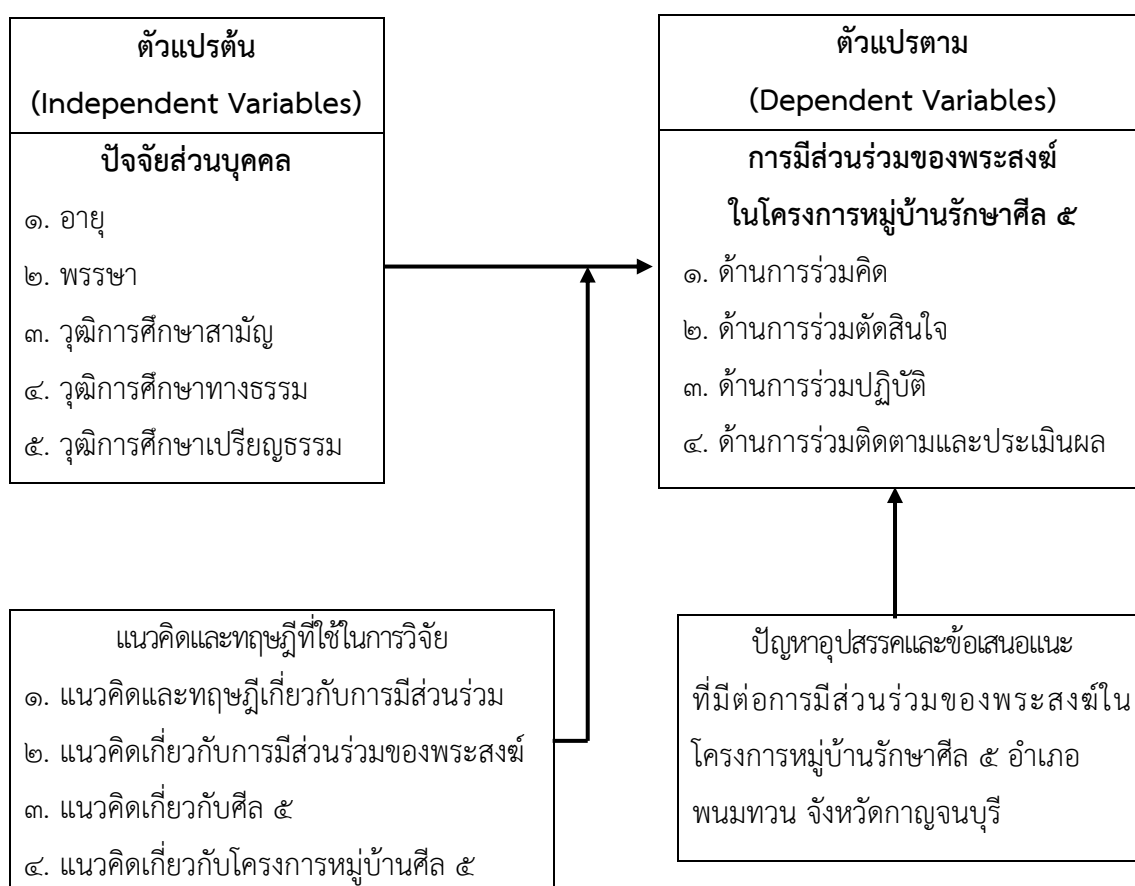
ลำดับ	ชื่อเรื่อง	ชื่อผู้แต่ง/หน่วยงาน	พ.ศ.	ประเภท งานวิจัย	ผลการวิจัย
๘.	ศึกษาการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่มีผลต่อการรักษาเบญจศีลของพุทธศาสนิกชนในชุมชนวัดนารีราษฎร์ประดิษฐ์ กรุงเทพมหานคร	พระอำนาจ ปริมุตโต (เสมามนต์), (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)	๒๕๕๓	ปริมาณ	พฤติกรรมการรักษาเบญจศีลโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากการวิเคราะห์โดยภาพรวมพบว่าแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ซึ่งไม่สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้
๙.	การประยุกต์หลักศีล ๕ เพื่อพัฒนาพฤติกรรมของบุคคลในสังคม	พระชัยณรงค์ วิฑิต (ร้องมะรุต), (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)	๒๕๕๕	คุณภาพ	ศีล ๕ เป็นหลักมนุษยธรรมเป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ คือ การไม่ฆ่าสัตว์ การไม่ลักทรัพย์ การไม่ประพฤติดินกาม การไม่พูดเท็จ และการไม่ดื่มสุราเมรัย
๑๐.	การใช้หลักเบญจศีลในการดำเนินชีวิตของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โรงเรียนศรีธรรมราชศึกษา อำเภอมะนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช	นางปรางทิพย์ วงศ์วรชาติ, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)	๒๕๕๕	ปริมาณ	การใช้หลักเบญจศีลในการดำเนินชีวิตของนักเรียนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง การเปรียบเทียบนักเรียนที่มี เพศ ระดับชั้นปีต่างกัน รายได้ของบิดาหรือมารดาต่างกัน ที่อยู่อาศัยต่างกัน มีการใช้หลักเบญจศีลแตกต่างกัน

๒.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี” ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework)

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ ปัจจัยส่วนบุคคลของพระสงฆ์ในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี ประกอบด้วย อายุ พรรษา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรม และวุฒิการศึกษาเปรียญธรรม

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล ๕ อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านการร่วมคิด ด้านการร่วมตัดสินใจ ด้านการร่วมปฏิบัติ ด้านการร่วมติดตามและประเมินผล

แผนภาพที่ ๒.๓ กรอบแนวคิดในการวิจัย